

ΙΩΑΝΝΟΥ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
ΕΡΓΑ

ΤΟΜΟΣ 59

ΟΜΙΛΙΑΙ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ ΡΑ΄—ΡΑΗ΄

Κείμενον: B. de Montfaucon

Μετάφρασις-Σχόλια

ΑΘ. Π. ΜΟΣΧΟΥ—ΧΑΡΑΛ. Δ. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
φιλόλογου θεολόγου

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ
 ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑ' (130) ΨΑΛΜΟΝ

«Κύριε, δὲν ὑψώθη ἀπὸ ἑπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἡ καρδία μου, οὐδέ οἱ ὀφθαλμοί μου ἐσηκώθησαν ἀκατάδεκτοι καὶ μετ' ἀλαζονείαν». Ἄλλος ἐρμηνευτὴς γράφει, δὲν ὑψώθησαν. «Ὅτε ἐπεδίωξα ἐκ φιλοδοξίας μεγάλα, οὐτε ἐπεχείρησα πράγματα ὑπερβαίνοντα τὰς δυνάμεις μου, διὰ τῶν ὁποίων νὰ προκαλέσω τὴν τιμὴν καὶ τὸν θαυμασμόν». Ἄλλος, γράφει, εἰς μεγαλοσύνην καὶ ἄλλος D εἰς μεγαλεία, τὰ ὁποῖα δὲν ὑπερέβησαν τὴν δυνάμιν μου.

Τί σημαίνει αὐτό; Ὁ Παῦλος θεωρεῖ ἀφροσύνην, καὶ ἐγκωμιάζει καὶ τοὺς ἑαυτὸν τοῦ καὶ ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάγκη. Δι' αὐτὸ προσέθεσε: «Ἔγινα ἀνόητος, ποῦ ἔγω καυχῆθ' ἔτι. Ἀλλὰ οὐκ ἐμὲ ἠγαγκάσατε». Πῶς λοιπὸν ἠγνόησεν αὐτὸ ὁ προφήτης καὶ καυχᾶται τῶρα διὰ μόνον διὰ δύο καὶ τρία καὶ δέκα, ἀλλὰ δι' ὁλόκληρον τὴν οἰκουμένην καὶ καυχᾶται μετὰ τὸ νὰ λέγῃ, ὅτι εἶμαι ταπεινὸς καὶ μετρομήμος καὶ ὑπερβολικὰ ταπεινὸς καὶ ἀ-

1. Ἐν τῷ Μακκαβαϊκῷ καὶ ἐν τῇ Βασιλικῇ γέροι ἐν τῇ ἀκριτογῆ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Δαβὶδ. Πράγματι δὲ συμφωνεῖ τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ πρὸς τὴν ταπεινοσύνην, τὴν ὁποίαν κατ' ἑλπίαν, τὸν ὅτιον αὐτοῦ ἐπέδειξεν ὁ μέγας βασιλεὺς καὶ προφήτης, Ἰσραηλῆρας δὲ πρὸς τὴν ἀπάντησιν, τὴν ὁποίαν ἔθηκε πρὸς τὴν εὐφήμωσιν τοῦ βασιλέως, ὅταν αὐτὴ ἀποφῶν πρὸς, διότι ἠγωνισάμενος τὸ βασίλειον αὐτοῦ ἕως ἁφίσεως ἐπὶ κενῆς τῆς ὑπὸ τῆς ἐπιπροσθέντος Κίβητος, ἦλθε τότε ὁ Δαβὶδ: «Ἀποκαλυφθήσεαι ἔτι οὕτως καὶ ἔσομαι ἀρχιεὺς ἐν ἐσθλαμῶς σου καὶ παρὰ τῶν παιδῶν σου ὅν εἶπες με μὴ θεοσεβῆσαι» (B' Βασιλ. 6, 22). Ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων τοποθετοῦσι τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος λαοῦ, ὃ ὅπου δὲν ἐβίβησε τὰ περιττὰ μετὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκκαταστάσεως μετὰ τὴν ἀνάκτασιν τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ λαοῦ. (B' Βασιλ. 6, 22). Ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων τοποθετοῦσι τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος λαοῦ, ὃ ὅπου δὲν ἐβίβησε τὰ περιττὰ μετὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκκαταστάσεως μετὰ τὴν ἀνάκτασιν τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ λαοῦ. (B' Βασιλ. 6, 22). Ἄλλοι ἐκ τῶν νεωτέρων τοποθετοῦσι τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ ψαλμοῦ εἰς τὴν μετὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ αἰχμαλωτισθέντος λαοῦ, ὃ ὅπου δὲν ἐβίβησε τὰ περιττὰ μετὰ τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐκκαταστάσεως μετὰ τὴν ἀνάκτασιν τῆς πόλεως καὶ κατὰ τὴν ἐκ Βασιλειῶνος ἐπιστροφὴν τοῦ λαοῦ. (B' Βασιλ. 6, 22).

2. H' Κορινθ. 12, 11.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑ' ψαλμὸν	9 (97)*
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΑ' ψαλμὸν	14 (101)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΒ' ψαλμὸν	25 (111)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΓ' ψαλμὸν	29 (114)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΔ' ψαλμὸν	38 (117)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΕ' ψαλμὸν	56 (141)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΣΤ' ψαλμὸν	67 (151)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΖ' ψαλμὸν	73 (156)
Ὅμιλία εἰς τὸν ΡΑΗ' ψαλμὸν	80 (163)
ΚΕΙΜΕΝΟΝ	97

* Ὁ ἕναρς παρεθέσθαι ἀριθμοὺς ἀντιστοιχοῦν πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς αὐτῶν τοῦ ἀρχαίου κειμένου.

πλοῦς; Ε Τούτο συμβαίνει, ὅπως εἰς τὸ θρέφος, τὸ ὁποῖον ἔχει ἀποκοπή ἀπὸ τὸ γάλα τῆς μητρὸς του καὶ ὑψώνει μὲ πόνον τὰ θλέμματά του πρὸς τὴν μητέρα του.³ Διὰ ποῖον σκοπὸν κάμνει αὐτό; Διότι δὲν εἶναι ἀνεπίτρεπτον εἰς κάθε περίπτωση τὸ νὰ καυχᾶται κανεὶς. Εἰς μερικὰς περιπτώσεις εἶναι ἀναγκαῖον καὶ μάλιστα κάποτε εἴμεθα ἀνόητοι, ὅχι ἐπειδὴ καυχώμεθα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν καυχώμεθα. Δι' αὐτὸ καὶ ὁ Παῦλος λέγει «ἐκεῖνος, ποῦ καυχᾶται, ὅς καυχᾶται ὅχι ἀλαζονικῶς, ἀλλὰ μὲ ταπεινώσειν ἀποδίδων εἰς τὸν Κύριον τὴν δόξαν διὰ τὰ καλὰ ἔργα, τὰ ὅποια ὁ Ἰεὸς ὁ Θεὸς τοῦ ἔχει δώσει δύναμιν καὶ χάριν νὰ τὰ κάμῃ».⁴

Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος δὲν καυχᾶται ἐπάνω εἰς τὸν σταυρὸν, εἶναι ὁ πλέον ἀνόητος καὶ παράνομος. Ὅποιος δὲν καυχᾶται διὰ τὴν πίστιν του εἶναι ὀφλιώτερος ἄλλων.⁵ Α Ὅποιος δὲν καυχᾶται καὶ δὲν ἐκδηλώνει τὰς πεποιθήσεις του ὑποσθίποτε θὰ χάσῃ. Δι' αὐτὸ ὁ Ἀπόστολος μὲ θάρρος διεκήρυττεν: «Εἶθε νὰ μὴ μοῦ συμβῆ νὰ καυχῶμαι διὰ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνον διὰ τὸν σταυρικὸν θάνατον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».⁶ Καὶ πάλιν λέγει: «Ἄς μὴ καυχᾶται ὁ πλοῦσιος διὰ τὰ πλοῦτή του, οὔτε ὁ σοφὸς διὰ τὴν σοφίαν του, ἀλλὰ νὰ καυχᾶται διὰ τὸ ἔξῃς, ὅτι δηλαδὴ κατανοεὶ καὶ γνωρίζει τὸν Κύριον».⁷

Κατὰ ποῖον τρόπον ἡ καύχησις εἶναι κακὸν πράγμα; Ἐάν προβαίνωμεν εἰς αὐτήν, ὅπως ὁ Φαρισαῖος.⁸ Καὶ διὰ ποῖον λόγον, λέγει, εἶπεν ὁ Παῦλος «ἔγω ἀποδειχθὴ ἀνόητος, διότι ἐκαυχῆθην Β οὐκ ἐμὲ ἠναγκάσατε»; Διότι διηγείτο τὰ κατορθώματα τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του, τὰ ὅποια δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἀνάγκη. Καὶ εἰς ἄλλο μέρος, λέγει, «Ἐάν θελήσω νὰ καυχῶμαι διὰ τοὺς ἀγῶνας καὶ διὰ τὰ ἔργα μου, δὲν θὰ εἶμαι ἀνόητος, διότι θὰ εἶπω τὴν ἀλήθειαν».⁹ Συνεπῶς, ἂν κανεὶς λέγῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅταν ἡ περίστασις τὸ απαιτῇ, δὲν εἶναι ἀνόητος. Ἐπομένως καὶ ὁ προφήτης, ὅταν καυχᾶται, δὲν εἶναι ἀνόητος, διότι ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν.

3. «Καθέναρ οὖν τὸ κοῦδον ἔρη τὸ μαστὸ ἀπεκασθὴν οὐδ' αὖτις θέσταιται τῆς μητρὸς, ἀλλὰ ἐδύναμενον, ἄρησιν, συκαμεθον ἑμὸς ἔχηται τῆς κακοῦς» (Χρυσοστόμος).

4. Β' Κορινθ. 10, 17.

5. Γαλ. 6, 14.

6. 1 περ. 9, 23-24.

7. Λουκ. 18.

8. Β' Κορινθ. 12, 6.

Ἀλλὰ διὰ ποῖαν αἰτίαν ἔφερε τὸν λόγον εἰς αὐτὸ τὸ σημείον;

Διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς ἀκροατάς, νὰ μὴ ἐπανέλθουν εἰς τὴν ἀπερισκείαν μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἐκ τῶν συμφορῶν. Οὔτε νὰ ἀπομακρυνθοῦν, ἀφοῦ ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τὰ δεσμά καὶ νὰ ἐμπέσουν εἰς τὴν ἀνάγκην ἄλλης αἰχμαλωσίας. C Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν διήγησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεώς του προσπαθεῖ νὰ διαρθρῶσιν τὸν ἀκροατήν. Δὲν λέγει, ὅτι ἐγὼ ὑψώθην ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν καὶ συνεκράτησα τὸ πάθος μου, ἀλλὰ εἰ λέγει; Δὲν ὑψώθῃ ἡ καρδιά μου ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν. Δηλαδὴ δὲν ἤγγισε τὴν ψυχὴν μου ἡ κακία. Ὁ νοῦς αὐτοῦ ἦτο ὡσὺν γαλήνιος λιμὴν, ὁ ὁποῖος δὲν δέρνεται ἀπὸ τὰ κύματα τῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποία εἶναι αἰτία ἄλλων τῶν κακῶν καὶ ἡ ρίζα τῆς ἐσχάτης παρουσίας.

Τὴ νόημα ἔχει ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον λέγει «Κύριε, δὲν ὑψώθῃ ἀπὸ ἔπαρσιν καὶ ὑπερηφάνειαν ἡ καρδιά μου, οὔτε οἱ ὀφθαλμοί μου ἐσηκώθησαν ἀκατάδεκτοι καὶ μὲ ἀλαζονείαν;» Δὲν ἐσηκώσα, λέγει, τὰς ὀφρῦς μου οὔτε ὄρθωσα τὸν αὐχέναν.¹⁰ Διότι τὸ νόημα, τὸ ὁποῖον ἀρθρῶς ἀναιδιολύει ἀπὸ τὴν ἐσωτερικὴν πηγὴν τοῦ πάθους, διαπλάσσει καὶ τὸ σῶμα ὁμοιον πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν πληγὴν. D

«Οὔτε ἐπεδῶξα ἐπιδείξεις καὶ ἐμφανίσεις μεγαλειῶν ὑπερηφανείας, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν τὴν ἀξίαν μου». Τί σημαίνει «εἰς μεγαλεῖα ὑπερηφανείας»; Σημαίνει τοὺς ἐπιθρμένους ἀνθρώπους, τοὺς πλοῦσιους, τοὺς ἀλαζόνες, τοὺς ὑπερηφάνους. Εἶδες πόση εἶναι ἡ ταπεινοφροσύνη; Δὲν παρέμεινεν ὁ Ἰεὸς μόνον ἐκτός τοῦ νοσήματος, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ὑπερηφανεύοντο τοὺς ἀπέφευγε καὶ ἀπεμακρύνετο ἀπὸ συγκεντρώσεως αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἐπειδὴ ἔμεινε πολὺ τὴν ἀλαζονείαν.

Ἐπειδὴ λοιπὸν τόσον πολὺ ἀποστρέφεται τὴν κακίαν αὐτήν, ὅχι μόνον τὴν ἀπέφευγε καὶ δὲν ἐπέτρεπε τὴν εἰσοδοὴν τῆς εἰς τὴν σκείψιν του, ἀλλὰ ἀπὸ πολὺ μακρὰν ἀποστρέφεται καὶ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μετήχοντο αὐτήν, ὡστε οὔτε ἀπὸ ἐκεῖ νὰ δέχεται καμίαν θλάσθην. E

Δὲν εἶναι μικρὸν κατόρθωμα τοῦτο, νὰ ἀποφεύγῃ δηλαδὴ κανεὶς τοὺς ἐπιθρμένους, νὰ ἀποστρέφεται καὶ νὰ στηλιτεύῃ αὐτούς. Εἶναι μεγάλη ἀσφάλεια τῆς ἀρετῆς

10. «Ἴδον τὸν ἀπεθρμένον τὰς ἀφρῶς ἐπαίρει τὴν γνάθον, ψεξου καὶ πάτους συνεφρονεῖν» (Θεοδώροτος).

καί φρουρά τῆς ταπεινοφροσύνης. «Οὔτε ἐπεχείρησα πράγματα ὑπερβάνοντα τὰς δυνάμεις μου, διὰ τῶν ὁπαίων νὰ προκαλέσω τὴν τιμὴν καὶ τὸν θαυμασμόν». Ἄλλος «οὔτε πράγματα τὰ ὁποῖα ὑπερβάνον τὴν δυνάμειν μου». «Ἄν δὲν ἦμιον ταπεινός, ἀλλὰ ἔκωνα τὴν ψυχὴν μου, ὅπως τὸ θρέψω, ποῦ ἔχει ἀποκοπή ἀπὸ τὸ γάλα, πρὸς τὴν μητέρα του, καθ' ὁμοιον τρόπον νὰ ἐκπληρώσῃς τὸ αἶψμα τῆς ψυχῆς μου».¹⁰ 373 Α "Ἄλλος «ἔτσι νὰ ἀνταποδοθῇ εἰς τὴν ψυχὴν μου».

Τοῦτο ἔχει λεγθῆ κατὰ τὸ ὑπερβατὸν σχῆμα, δηλαδῆ, «Ἄν δὲν ἦμιον¹¹ ταπεινός, ὅπως τὸ παιδί, ποῦ ἀποκόπεται ἀπὸ τὸ γάλα καὶ πίπτει εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς του, ἀλλὰ ἔκωνα τὴν καρδίαν μου, τοιοκτοτρόπως ἄς ἀνταποδοθῇ εἰς τὴν ψυχὴν μου τὸ αἶψμά μου». Αὐτὸ, τὸ ὅποιον λέγει, σημαίνει τοῦτο. Δὲν ἦμιον μόνον καθαρὸς ἀπὸ τὴν κακίαν, δηλαδῆ ἀπὸ τὴν ἀλαζονείαν, οὔτε μόνον ἀσχετος πρὸς τοὺς ἀλαζόνες, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀρετὴν, τὴν ἀντίθετον πρὸς αὐτήν, ὑπερβολικὰ ἐξεδήλωσα, δηλαδῆ τὴν ταπεινοφροσύνην, τὴν μετριοπάθειαν, τὴν συντριβὴν. Τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ὁ Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητὰς του λέγων **Β** «Ἐὰν δὲν ἀλλάξετε φρονήματα καὶ πορεῖαν εἰς τὴν ζωὴν οὐκ ἔχετε τὸν αἶψμα τῶν παιδίων, δὲν θὰ εἰσελθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».¹² Ἀπέκτισα, λέγει, τὴσὴν ταπεινοφροσύνην, ὅσην ἔχει τὸ παιδί, τὸ ὅποιον κρέμεται κάτω ἀπὸ τὸν μαστὸν τῆς μητρὸς. Ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνο συγκρατεῖται ἀπὸ τὴν μητέρα του, εἶναι ταπεινὸν καὶ καθαρὸν ἀπὸ κάθε ἀλαζονείαν καὶ ζῆ μαζὶ μὲ τὴν ἀφέλειαν καὶ τὴν ἀπλότητα, ἔτσι ἦμιον καὶ ἐγὼ πρὸς τὸν Θεὸν διαρκῶς ἐξηρητημένος ἀπὸ αὐτόν.

Τὸ παιδί, τὸ ὅποιον ἀποκόπη ἀπὸ τὸ γάλα τῆς μητρὸς, δὲν ἐνεθυμῆθη τυχαίως, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἤθελε νὰ δεῖξῃ τὴν θλίψιν, τὴν στενοχωρίαν καὶ τὸ μέγεθος τῶν κακῶν. Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν τὸ παιδί, τὸ ὅποιον μόλις πρὸ ὀλίγου ἀπεμακρύνθη ἀπὸ τὸν μαστὸν τῆς μητρὸς, δὲν ἀπομακρύνεται οὔτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ αὐ-

10. Ἔδη παροβέλλεται ὁ κρηγίτης πρὸς τὸ θρέψω, τὸ ὅποιον ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν θλίψιν τοῦ μητρικοῦ μαστοῦ καὶ πίπτει εἰς τὴν ἀγκάλην τῆς μητρὸς. Τοιοκτοτρόπως καὶ αὐτὸς ἀπομακρύνεται πρὸς τὸν Θεόν.

11. Καὶ θελαίως ἔμιον... εἶναι ἀπόδειξις τοῦ εἰ μὴ ἐταπεινοφροσύνην καθ' ἑσὸν τὸ «εἰ μὴ ἔτις τύπος τοῦ ἐξῆς καὶ ἔχει θελαίως τὴν σημασίαν.

12. Ματθ. 18, 8.

τὴν, ἀλλὰ μὲ κλάματα, μὲ στεναγμούς, μὲ στενοχωρίαν, **Γ** μὲ θαυρυθμίαν καὶ κλαυθμυρίσματα τῶνεται ἀπὸ αὐτὴν καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ ἀπομακρυνθῇ, ἔτσι καὶ ἐγὼ, λέγει, εὐρισκόμενος μέσα εἰς τὴν θλίψιν, τὴν στενοχωρίαν καὶ τὰς πολλὰς δοκιμασίας ἀνεκρατοῦμην ἀπὸ τὸν Θεόν. Ἐὰν δὲν εἶχον συμπεριφερθῆ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν πρὸς τὸν Θεόν, ἄς ἀνταποδοθῇ, λέγει, εἰς τὴν ψυχὴν μου, ἄς τιμωρηθῶ, λέγει, μὲ τὴν ἐσχάτην τῶν ποιῶν.

Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἄς ἐλπίζῃ εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἔξῃ πάντοτε.¹³ Βλέπετε ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπα, ὅτι δηλαδῆ διαρκῶς πρέπει νὰ καυχᾶται κανεὶς καὶ δταν ἀκόμη δὲν ὑπάρχη αἰτία διὰ τὰ ζητήματα τῆς πίστεως καὶ τῶν δογμάτων καὶ ὁποῖος δὲν καυχᾶται γάνεται; Ἄντιθέτως διὰ τὰ κατορθώματα τῆς ζωῆς μας καὶ δταν ἀκόμη ὁ καιρὸς ἀπαυτῆ, δὲν πρέπει κανεὶς ποτε νὰ ἐπιδικῶν τὴν καύχησιν. **Δ** Ποῖος καιρὸς; Πολλοὶ καὶ ποικίλοι, ἕνας ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ ἀκρατοῦ. Τοῦτο λοιπὸν καὶ αὐτὸς γνωρίζων καὶ θέλων νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δι' αὐτὸν τὸν λόγον διηγείται τὰ κατορθώματά του, διὰ νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ἀκραστὴν τὸν αὐτὸν φροσῆ, προσέθεσε τὰ λόγια «Ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαὸς ἄς ἐλπίζῃ εἰς τὸν Κύριον ἀπὸ τώρα καὶ εἰς τὸ ἔξῃ πάντοτε». Καὶ ἄν, λέγει, συμβοῦν συμφοραὶ, στενοχωρία, πόλεμοι, αἰχμαλωσίαι καὶ διτιθήματα ἀπροσδόκητον κακῶν, οὐ διατήρησε τὴν ἐλπίδα εἰς τὸν Θεόν καὶ τὴν προσδοκίαν ἐκείνης καὶ ἀπωδίησθε θὰ ἐπιτύχῃς καλὸν ἀποτέλεσμα, διότι ὁ Θεὸς θὰ σοῦ ἀνταπομῆσῃ τὴν καλὴν αὐτὴν ἐλπίδα **Ε** μὲ τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς δοκιμασίας διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει δόξα καὶ δυνάμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

13. Αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις τοῦ ἀτόμου ἐφαρμόζονται εἰς δταν τὸ ἔθνος. Ὁ ἀτομικὸς χαρακτὴρ τοῦ ἔθνους γίνεται καθολικὸς καὶ ἐθνικὸς.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΑ' (131) ΨΑΛΜΟΝ

374 A Ἐνθυμήσου, Κύριε, τὸν Δαθιδ
καὶ ἄλλην τὴν ἀνεξικακίαν καὶ εὐσε-
βειάν σου, διὰ τῶν ὁποίων κατέστη
εὐάρεστος ἐνώπιόν σου.¹

Ἄλλοι θεθαίως ἔχουν τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθοῦν μόνον ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τῶν προγόνων. Ἐδῶ ὁμοῦ διηγούνται τὰ ἀγαθὰ ἔργα καὶ τὴν αἰτίαν ὄλων τῶν ἀγαθῶν, δηλαδὴ τὴν ἐπιεικίαν, τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν πραότητα, διὰ τὴν ὁποίαν κατ' ἐξοχὴν ἐθαυμάζετο καὶ ὁ Μωϋσῆς. B «Ἦτο, λέγει, περισσότερο πρᾶος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀνθρώπους, πού ὑπῆρχον εἰς τὴν γῆν».²

Μερικοὶ ὁμοῦ αἰρετικοί, οἱ ὅποιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν ζωὴν του καὶ τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους εἶχεν εἶπει, λέγουν. Τί λέγεις; Πραῦτατος ἦτο ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος μὲ λακτισμοῦς ἐκτύπησε τὸν Αἰγύπτιον καὶ τὸν ἑβραῖον;³ Αὐτός, ὁ ὁποῖος ἐγέμισε τοὺς Ἰουδαίους μὲ αἵμα καὶ ἐμφυλίου πόλεμους; Αὐτός, ὁ ὁποῖος διέταξε νὰ διαπραχθοῦν φόνοι συγγενῶν; Αὐτός, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς προσευχῆς του διήρσε τὴν γῆν καὶ προεκάλεσε κερσανούς ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἄλλους μὲν κατεπότιε καὶ ἄλλους κατέκαιε; Ἐάν αὐτός ἦτο πρᾶος, πᾶς εἶναι ὀργίλος καὶ σκληρός; Παῦσε λοιπὸν καὶ μὴ λέγῃς περιττὰ πράγματα.

¹ Ὅτι ἦτο πρᾶος καὶ ὁ πρᾶότερος ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀν-

1. Ὁ συγκρατῆς τοῦ ψαλμοῦ τούτου εἶναι ἄγνωστος. Πολλοὶ ἀναγίνσκον τὸν συγκρατῆ εἰς παλαιότερους χρόνους. Φέρται δὲ συγκρατῆς ὁ Δαθιδ, ὁ Σολομὸν, ὁ Ηροδότος ἢ ὁ Ἰακύνθιος. Ἀνάγκη εἰς προαρχαλοιστικὴν εποχὴν. Ἔναι ἔ μόνος ψαλμὸς, ὁ ὁποῖος μνημονεύει τὴν Κεθετὸν πρὸ μαρτυρίαι καὶ ἔχει Μεσοικῶν χαρακτῆρα.

2. Ἀριθμ. 12, 3.

3. Ἀναφέρεται εἰς τὸ περιστατικόν, καθ' ὃ ὁ Μωϋσῆς ἐβραῖον Αἰγύπτιον, ὁ ὁποῖος συμπεριεβέβατο μὲ σκληρότητα πρὸς ἑνα Ἰσραηλίτην καὶ ἔκοιτε φελομένον τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ κατ' ἄμνησιν εἰς τὴν γῆν Μαδαϊν, ὅπου ἐνομιράθη τὴν θυγατέρα τοῦ ἑσέως Ἰαθέρ.

θρώπους καὶ τώρα ἰσχυρίζομαι καὶ δὲν θὰ παύσω νὰ ἐπιμένω εἰς αὐτὰ καὶ ἂν θέλετε, C θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω τὴν πραότητα του ὄχι μὲ ἄλλας ἀποδείξεις, ἀλλὰ μὲ τὰ ἴδια τὰ λόγια του.

Ἄν καὶ ἠμποροῦσα νὰ ἀναφέρω, ὅσα εἶχεν εἶπει αὐτός περὶ τῆς ἀδελφῆς του εἰς τὸν Θεόν, τὴν Ἰκαοίαν, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους, ὄλας ἐκεῖνα τὰ ἀποστολικά λόγια, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀντάξια τῶν οὐρανῶν καὶ τὴν μετριαφροσύνην, μὲ τὴν ὁποίαν ὤμιλε πρὸς τὸν λαόν. Ἦτο δυνατόν καὶ αὐτὰ νὰ ἀναφέρω καὶ ἄλλα περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ νὰ ἀπαριθμήσω. Ἀλλὰ, εἴαν ἐπιθυμῆτε, ἀφήνοντας αὐτὰ κατὰ μέρος, ἐμπρός ὡς ἀποδείξωμεν, ὅτι ἦτο πρᾶτατος ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ λόγια, τὰ ὁποῖα προηγουμένως ἐλέγθησαν ἀπὸ τοὺς ἔχθρους του καὶ ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων μερικοὶ νομίζουσι, ὅτι αὐτός εἶναι θαυρός, σκληρός καὶ ὀργίλος. D

Κατὰ ποῖον τρόπον ὁμοῦ θὰ ἀποδείξωμεν αὐτό; Ἄν προηγουμένως κάμωμεν διασάφην καὶ δώσωμεν ὀρισμὸν, τί τέλος πάντων εἶναι πρᾶτης καὶ τί σκληρότης. Διότι τὸ νὰ κτυπήσῃ κανεὶς κάποιον δὲν εἶναι γνώρισμα σκληρότητος οὐτε τὸ νὰ λυτῆται κανεὶς αὐτὸν εἶναι γνώρισμα πρᾶτητος. Πρᾶος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἔχει τὴν δύναμιν νὰ ἀποφέρῃ τὰς δοκιμασίας, αἱ ὁποῖαι τοῦ συμβαίνουσι καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θηθεὶ τοὺς ἀδικουμένους καὶ γίνεται σφοδρὸς ἐκδικητῆς ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν καὶ ὑβρίζουσι. Διότι, ὅμοιος θεθαίως δὲν εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἰδους, ἀλλὰ εἶναι νωθρός, νυσταλέος καὶ ἀπαθέστερος τοῦ νεκροῦ, δὲν εἶναι οὔτε πρᾶος οὔτε μετριοπαθής. Τὸ νὰ ἀδικοφῆ κανεὶς δι' ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἀδικοῦνται, τὸ νὰ μὴ στενωροῦται δι' ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μαστίζονται ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ νὰ μὴ ὀργίζεται ἐναντίον ἐκείνων. Ἐ οἱ ὁποῖοι περιφρονοῦν καὶ ὑβρίζουσι, δὲν εἶναι γνώρισμα ἀρετῆς, ἀλλὰ κακίας. Καὶ ἐπομένως ὄχι πρᾶτητος, ἀλλὰ ἀβρανεῖας καὶ νωθρότητος. Συνεπῶς λοιπὸν αὐτὸ ἀκριθῶς ἀποδεικνύει τὴν πρᾶότητά του καὶ ὅτι τῶσον πολὺ ἐβλέγετο, ὥστε τογῶς νὰ σπεύδῃ, ὅταν ἐβλεπεν ἄλλους νὰ ἀδικοῦνται, διότι, δὲν ἠμποροῦσε νὰ συγκρατῆ τὴν ἀγανάκτησιν του ὑπὲρ τοῦ δικαίου. Ὅταν ὁμοῦ ὁ ἴδιος παρεβλάπτετο ἀπὸ κάποιον κακόν, δὲν πρόβδαινε εἰς ἐκδίκησιν, οὔτε ἀνταπετίθετο, ἀλλὰ ἀντιμετώπιζε τὴν κατάστασιν συνεχῶς μὲ φιλοσοφικὴν ἀταραξίαν.

375 **Α** Διότι εάν ἦτο σκληρὸς καὶ ὀργίλος, δὲν θὰ ἤμπορούσε νὰ ἡσυχάσῃ, ὅταν ἐδίγοντο τὰ προσωπικά του ζητήματα, αὐτός, ὁ ὁποῖος τόσον ἐφλέγετο καὶ ἐξήτετο διὰ τὰ ζητήματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἦτο δυνατὸν τότε πολὺ περισσότερον νὰ ἐξαγριώθῃ. Γνωρίζετε θεοειῶς, ὅτι στενοχωρούμεθα περισσότερον διὰ τὰ ἴδικά μας πράγματα παρά διὰ τὰ ξένα. Ἐκεῖνος, ὅταν οἱ ἄλλοι ἐδοκίμαζοντο, ἐτιμῶρει τοὺς παραβάλλοντας ἄχι ὀλιγότερον ἀπὸ ἐκείνους, ποὺ ὕφισταντο τὸ κακόν. Τὰ δεινὰ ποὺ ἐπισυνέβαινον εἰς ὄραος του, παρήχθετο μὲ πολλὴν καρτερίαν καὶ εἰς τὴν κάθε περίπτωσιν ἐλάμβανεν ἐξοχον θέσιν καὶ ἐπεδείκνυν εἰς μὲν τὴν πρώτην τὴν ἀπέχθειαν πρὸς τὴν κακίαν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν τὴν μακροθυμίαν του.

Καὶ τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ, εἰπέ μου; Ἐπρεπε νὰ ἀνέγεται νὰ γίνεται ἡ ἀδικία καὶ τὸ κακὸν νὰ μεγαλῶνῃ; **Β** Τοῦτο ὅμως δὲν ἦτο γνώρισμα ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ λαόν, ὅτε κανενὸς μακροθύμου καὶ ἀνεξικακίου, ἀλλὰ ἀνθρώπου νωθροῦ καὶ ὀκνηροῦ.

Καὶ σὺ δὲν κατηγορεῖς τὸν Ισραὴλ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἐγγεήρῃσιν ἐμποδίζει τὴν σήμεν νὰ εὐχαρήσῃ εἰς ὀλοκλήρον τὸ σῶμα, ἀλλὰ Ισχυρίζεσαι, ὅτι εἶναι σκληρότατος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἠθέλησε μὲ Ισχυρότερον κτύπημα νὰ ἀνακόμῃ ἀσθένειαν, ἢ ὅποια εἶναι πολὺ φαιρύτερα ἀπὸ τὴν σήμεν καὶ μεταδίδεται εἰς ὀλοκλήρον τὸν λαόν. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι γνώρισμα τῶν ἀνοήτων δικαστῶν. Ὁ ἄρχων ἐνὸς τοιούτου λαοῦ, ὁ ὁποῖος κυβερνᾷ ἔθνος τόσον σκληρὸν, τραχὺ καὶ ἀδόμιστον, ἔχει ὀποχρεῶσιν ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀναστέλλῃ καὶ ἐγκαίρως νὰ ἀνακόμῃ τὸ κακόν, ὥστε νὰ μὴ προχωρῇ περαιτέρω. **Γ**

Ἄλλὰ κατεβύθισε, λέγει, τὸν Δαθάν καὶ Ἄθειρῶν. Τί λέγεις; Ἐπρεπε νὰ ἀνέχεται νὰ καταπατῆται ἡ ἱερωσύνη, νὰ ἀνατρέπονται οἱ νόμοι τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διαλύεται αὐτὸ τὸ ὅποιον βλαβερῶς συγκρατεῖ, δηλαδὴ τὸ ἄξιωμα τῆς ἱερωσύνης καὶ νὰ κάμουν τὰ ἄδυνα εἰς ὀλοὺς προσιὰ, καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορίαν πρὸς αὐτοὺς νὰ ἐπιτρέψῃ νὰ καταπατοῦν, ὅσοι θέλουν, τοὺς ἱεροὺς περιβόλους καὶ νὰ γίνονται τὰ πάντα ἄνω κάτω; Αὐτὰ ὅμως δὲν εἶναι ἐκδήλωσις πραότητος, ἀλλὰ ἀπανθρωπίας καὶ σκληρότητος, τὸ νὰ ἀνέχεται δηλαδὴ τόσον μεγάλο κακὸν νὰ αὐξήσῃ καὶ νὰ χάσῃ τόσας χιλιάδας, ἐπειδὴ λυπεῖται διακούς.

Εἰπέ μου λοιπὸν, **Δ** ὅταν διέταξε νὰ σφάζουν τοὺς συγγενεῖς, τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ, ἐνῶ ὁ Θεὸς ἦτο ὀργισμένος, ἡ ἀσέβεια ἐξηπλώνετο καὶ κανεὶς δὲν εἶχε τὴν δύναμιν νὰ ἀποσπᾷ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ; Ὁφείλε νὰ ἀφήσῃ τὴν ἐκ τῶν οὐρανῶν πληγὴν νὰ ἐπιπέσῃ ἐφ' ὅλων γενικῶς τῶν φυλῶν, νὰ παραδώσῃ τὸ ἔθνος εἰς τὴν καταστροφὴν καὶ νὰ ἐπιτρέψῃ μαζί μὲ τὴν τιμωρίαν νὰ γίνεσθαι ἡ ἀμαρτία ἀσφράτευτος; Ἡ ὄφειλε μὲ τὴν τιμωρίαν καὶ τὸν φόνον ὀλίγων ἀνθρώπων καὶ τὸ ἀμάρτημα νὰ ἐξολέψῃ καὶ τὴν ὀργὴν νὰ ἐμποδίσῃ καὶ τὸν Θεὸν νὰ κάμῃ εὐμενὴ εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ὑποπίπτουν εἰς τοιαῦτα ἀμαρτήματα; Ἄν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐξετάζῃς τὰ ἔργα τοῦ δικαίου, **Ε** ἀπὸ τὰ ἔξῃς θὰ ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὸς ἦτο κατ' ἐξοχὴν προστός.

Ἄλλὰ ὕστερα ἀπὸ δασ ἐλέγχσασιν, ἀφοῦ ἀφήσωμεν αὐτὰ νὰ τὰ ἐξετάζουν οἱ φιλομαεῖς, διὰ νὰ μὴ ἀσκοληθῶμεν περισσότερον μὲ ἀντικείμενα πέραν τοῦ κυρίου ἔργου μας, ὡς ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν ὑπόθεσιν μας. Ποῖα εἶναι ἡ ὑπόθεσις μας; Ἐνθυμήσου, Κύριε, 376 **Α** τὸν Δαθὶβ καὶ ὅλη τὴν ἀνεξικακίαν καὶ εὐσεβειάν του, διὰ τὸν ὁποῖον κατέστη εὐάρεστος ἐνώπιόν σου. Ἐνθυμήσου, πῶς ἔδωκεν ἔνορκον ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Κύριον, πῶς ἔκομεν εὐχὴν καὶ τάξιμον εἰς τὸν Θεὸν τοῦ Ἰσραὴλ. Ἐνῶ εἶχε πρόθεσιν νὰ ὀμιλήσῃ περὶ πραότητος, ἐγκατέλειψε τὴν διήγησιν, ἢ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τὸν Σαουλ, εἰς τοὺς ἀδελφοὺς, εἰς τὸν Ἰωνάθαν, εἰς τὴν μακροθυμίαν πρὸς τὸν στρατιῶτην, ὁ ὁποῖος τὸν προσήμεν ἀπειρὸν ἐντραπήν, καὶ ἄλλα μεγαλῶτερα ἀπὸ αὐτὰ, στρέφει τὸν λόγον πρὸς ἄλλο κεφάλαιον, ὁ ὁποῖος εἶπεν ἐξ ὀγῶς ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον. Διατί κἀμμεν αὐτό; Διὰ δύο λόγους. Ἀφ' ἐνὸς μὲν, διότι μὲ αὐτὸ εὐχαριστεῖται κατ' ἐξοχὴν ὁ Θεός, πρὸς ποῖον λέγει νὰ ῥίψω τὰ θλιμμένατά μου παρὰ εἰς τὸν πύθον καὶ εἰς τὸν ἦσυχον καὶ εἰς ἐκείνον, ὁ ὁποῖος φοβεῖται τοὺς λόγους μου. Ἐξ ἑτέρου δὲ, ἐπειδὴ κατεπίγειον ἔργον ἦτο ἡ ἀνεύρεσις τοῦ κακοῦ καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις τῆς πόλεως καὶ ἡ ἀποκατάστασις τῆς παλαιᾶς πολιτείας, στρέφει μὲ συντομίαν πρὸς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὸν λόγον καὶ παραλείπει ἄλλα μὲν ὡς γνωστά καὶ παραδεκτά, τὸ δὲ θέμα τῆς πραότητος ὡς φανερὸν εἰς ὅλους. Ἐκεῖνο λοιπὸν, τὸ ὅποιο εἶχεν ἀνάγκη

4. Ἡσ. 86, 2.

κην εἰς τὴν παροῦσαν περίστασιν, τοῦτο φέρει εἰς τὸ μέσον.

Τὶ ἐπιθυμοῦσαν νὰ ἴδουν; Τὸν ναὸν νὰ ἀνεγείρεται καὶ ἡ παλαιὰ ἀγιότης νὰ ἀποκαθίσταται. Ἐπειδὴ λοιπὸν κατ' ἐξοχὴν διέπρεψεν ὁ Δαβὶδ εἰς αὐτό, ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν ὡς ἀμοιβὴν τὸν προσπαθεῖον του τὴν ἀναικοδόμησιν τοῦ ναοῦ καὶ λέγει: «Ἐνθυμήσου, Κύριε, τὸν Δαβὶδ καὶ ὅλην τὴν ἀνεξικακίαν καὶ εὐσεβειάν σου, διὰ τὸν ὅποιον κατέστη εὐάρεστος ἐνώπιόν σου. Ἐνθυμήσου, πῶς ἔδωκεν Ἐνορκον ὑπόσχεσιν εἰς τὸν Κύριον, πῶς ἔκαμεν εὐχὴν καὶ τάξιμον εἰς τὸν Θεόν τοῦ Ἰακώβ C λέγων* Δὲν θὰ εἰσέλθω εἰς τὴν σκηνήν, ἐντὸς τῆς ὁποίας κατοικῶ, οὔτε θὰ ἀνοσῶ εἰς τὴν κλίνην, τὴν ὁποίαν χρησιμοποιῶ ὡς στρωμὴν μου, οὔτε θὰ παραδώσω τοὺς ὀφθαλμούς μου εἰς ὕπνον καὶ τὰ βλέφαρά μου εἰς νύσταγμόν, οὔτε θὰ δώσω ἀνάπαυσιν εἰς τοὺς κροτάφους μου ἕως ἄρα ἂν εἶδω τὸν Κύριον, κατοικίαν διὰ τὸν Θεόν τοῦ Ἰακώβ». Ποῖαν σχέσιν ἔχει αὐτὸ μὲ σένα; Διότι, λέγει, εἶμαι ἀπόγονος ἐκείνου καί, ἀπειθὴ ἐδέχθης ἐκείνου, Θεέ μου, λόγω τῆς δραστικότητος αὐτοῦ, νὰ ἀνορθώσῃ τὸ ἔθνος καὶ τὸ βασιλεῖόν του, δι' αὐτὸ τῶρα ζητοῦμεν αὐτὰς τὰς συμφάνιας. D

Δὲν εἶπε «μέχρις ἄρα ἀνακοδομήσω» (διότι τοῦτο δὲν ἐξηρεῖται ἀπὸ αὐτόν), ἀλλὰ «μέχρις ἄρα εἶδω κατάλληλον τόπον διὰ τὸν Κύριον καὶ κατοικίαν». E Ἐπειτα ἐκείνου, ὁ ὁποῖος θὰ οἰκοδομήσῃ, τὸν ἀναπαύεται καὶ φέρει εἰς τὸ μέσον τῆς συζητήσεως ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν ὑπόσχεσιν, διὰ τὴν ἀντιλήθησιν, πόσον μεγάλο ἀγαθὸν εἶναι ἡ ὀρθὴ σκέψις καὶ κατὰ ποῖον τρόπον ὁ Θεὸς συνήθως ὀρίζει τὴν ἀμοιβὴν ἀναλόγως πρὸς τὴν ὀρθὴν σκέψιν καὶ τὴν καλὴν θέλησιν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἐνθυμεῖται περισσότερο αὐτόν, διότι περισσότερο αὐτὸς εἶναι ὁ οἰκοδόμος παρὰ ὁ υἱός. O πρῶτος ὑπεσκέθη, ὁ δεῦτερος διετάχθη. Καὶ προσέχε τὴν προθυμίαν του. E Ὅχι μόνον εἰς οἶκον λαχρίζεται, ἀλλὰ καὶ εἰσέλθῃ.

δ. Ὁ Δαβὶδ διατίθειται ἀπὸ ἴδιον ἔθρον καὶ ἀπέχεται, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐκτελέσῃ ἀνάπαυσιν εἰς τὸν ναὸν τοῦ μέχρις ἄρα κατασκευῆς οἴκου διὰ τὴν κλιθεὶν τοῦ Θεοῦ.

ε. Ἡ ἐπιθυμία τοῦ ναοῦ ἀναδοῦναι καὶ ἀλλοτρίως ἀποδοῦναι κατὰ τὸ Παύλου ὑπὸ Π. Ν. Τριμιζέλι, ἄρθρον 1855.

ζ. «Σκηνὴ οἴκου» εἶναι τριτοῦ βαθμοῦ καὶ σημαίνει ἀπὸ τοῦ «οἴκου». «Κλίνη στρωμνή» ἑσπερίαν σημαίνει ἀπὸ κλίνης καὶ ἀνάπαυσης τοῦ κροτάφου μου σημαίνει δὲν θὰ κοιμηθῶ ποτὲ.

οὔτε εἰς κλίνην θὰ ἀνοσῶ, ἀλλὰ οὔτε τὰ φυσικῶς ἀναγκαῖα θὰ ἀπολαύσῃ μὲ ἀνεσιν, μέχρις ἄρα εἶδῃ τὸν κατάλληλον τόπον διὰ τὸν Κύριον καὶ κατοικίαν διὰ τὸν Θεόν τοῦ Ἰακώβ. Αὐτοὶ προέβαλον τὰ ἀντίθετα ἀπὸ ἐκείνου, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἔλεγε: «Ζεῖς μὲν κατοικεῖτε εἰς θολωτάς οἰκίας καὶ ἡ ἰδική μου οἰκία εἶναι ἔρημος». Μέχρις ἄρα εἶδῃ κατάλληλον τόπον διὰ τὸν Κύριον, κατοικίαν διὰ τὸν Θεόν τοῦ Ἰακώβ. 377 A

Βλέπε πάλιν καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ψυχὴν, ἡ ὁποία μεριμνᾷ. Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἐξουσιάζει τὸν ἄνθρωπον, λέγει, μέχρις ἄρα εἶδῃ κατάλληλον τόπον διὰ τὸν Κύριον, κατοικίαν διὰ τὸν Θεόν τοῦ Ἰακώβ. Δὲν ἠθέλη ἀπλῶς νὰ οἰκοδομήσῃ, ἀλλὰ εἰς καταλληλότερον τόπον, ὁ ὁποῖος κατ' ἐξοχὴν ἀρμόζει εἰς ναὸν καὶ εἶχε ἀνάγκην ἀπιστομένης ἐρεύνης. Ἀπὸ τῶν ἀγροῦντων ἐνδιαφέρον διεκατεῖχτο. «Ἠκούσαμεν, ἀλλὰ ἡ κριτικὴ τῆς διαθήκης ἦτο εἰς Εὐφραθὰ καὶ τὴν εὑρομεν εἰς τὰς βασίσεις πεδιάδας τῆς Καριαθαριεμῆς».

Τώρα διηγεῖται τὰ παλαιὰ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι καὶ προηγουμένως ἡ κριτικὴ ἐπὶ πολλὸν χρόνον περιεφέρετο, μετακινουμένη ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. Διὰ τοῦτο λέγει «Ἠκούσαμεν, ἀλλὰ ἡ κριτικὴ τῆς Διαθήκης ἦτο εἰς Εὐφραθὰ». B Αὐτὰ δηλαδὴ μᾶς διηγῆθησαν οἱ πρόγονοί μας καὶ αὐτὰ ἐκ πληροφοριῶν γνωρίζομεν, ἀλλὰ δηλαδὴ καὶ τότε περιήρχετο παντοῦ εἰς τὰς πεδιάδας καὶ τοὺς ἀγρούς καὶ μετὰ ταῦτα εἶδον ἔβρον μόνιμον. Αὐτὸ λοιπὸν ἄς γίνῃ καὶ τώρα. Εὐφραθὰ ἐνοεῖ ἐδῶ τὴν φυλὴν τοῦ Ἰούδα, εἰς τὴν ὁποίαν μετεφέρθη ἐπειτα ἀπὸ πολλὴν περιπλάνησιν.

«Τώρα ὁμοῦ θὰ εἰσέλθωμεν» εἰς τὸν ἐν Σιών σκηνώματα τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον, ἃν ἐστάθησαν οἱ πόδες σου καὶ ἃν ἔσται ὁ τόπος.

8. Ἄγγ. 1, 4.

9. Ἡ κριτικὴ τῆς Διαθήκης μέχρι τότε ἤλλαξε συνεχῶς τόπους διασπορῆς ἀπὸ Συρίας μετεφέρθη εἰς Βαβυλῶνα, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Κιρδάν, ἐπέστρεψεν εἰς Σελῶν καὶ Ἰβεί, περιήρχετο εἰς χερσὶν Φιλιστινῶν, ἐσθῆσε μέχρις Ἀζόνοσ, κατόπι ἀνέβη εἰς τοὺς Ἀποκαλινας καὶ ἐπέτα εἰς Καριαθαριεμῆ. Ἐκτοσε θῆκε τὸν ἔχον μόνιμον κατοικίαν εἰς Ἰερουσόλημ. (Ἡ Βαβυλωνία διαθήκη μετὰ τοῦ O — O1 Φαίμα, ἐκδοσε B' ἐπὶ ἰσὴλ Γιαννακοπούλου, σελ. 679).

10. Ἦταν παλαιὰ ἡ γὰρ τῶν Ἰσραηλιτικῶν λαῶν. Ἦτος ἡ κριτικὴ τῆς Διαθήκης ἐπίστανται εἰς τὴν Ἰερουσόλημ, εἰς τὸν τόπον ἐξῆν αὐτῆς.

πόδιον τῶν ποδῶν του,¹¹ ἡ ἱερὰ κιβωτός τῆς διαθήκης».

Εἶδες πόσον χαυροειδὲς λέξεις χρησιμοποιεῖ λόγω τῆς μεγάλης ἀπαιδεύσεως ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀκούουν, μὲ τὸ νὰ ἀναφέρῃ κατοικίας τοῦ Θεοῦ καὶ πόδια καὶ τόπον, θεοῦ στηρίζονται τὰ πόδια: «Ὅλα αὐτὰ προσδιορίζουν τὸν τόπον τῆς κιβωτοῦ, διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἐξήρχοντο αἱ φρικταὶ φωναὶ περὶ τῆς καταστάσεως τῶν Ἰουδαίων, ὃ αἱ ὅποια ἠρμύνευον τὰ ἀσπρῆ καὶ προέλεγον τὰ μέλλοντα. «Ἐγέρθητι, Κύριε, ἵνα ὑπάγῃς εἰς τὸν τόπον τῆς μονίμου κατοικίας σου, εἰς τὸν ἁγίον ναὸν τῆς Σιών, τὸν τόπον τῆς ἀναπαύσεώς σου, οὐ καὶ ἡ μέρι τοῖδε μὴ ἀναπαυομένη, ἀλλὰ διαρκῶς μετατοπιζομένη κιβωτός, τὴν ὁποῖαν ἀγιάζει ἡ παρουσία σου». Ἄλλος «ἡ ὅποια φανερώνεται τὴν ἰσχὺν σου». Καὶ ἄλλος «ἡ ὅποια φανερώσει τὴν δύναμίν σου». Καὶ τὰ δύο εἶναι ὀρθά. Διότι ἀπὸ ἐκεῖ ἀπέρρεεν ἡ ἀγίασύνη καὶ τὰ γράμματα, τὰ ὅποια ὑψήρουν μέσα εἰς αὐτὴν ἐπέφερον δύναμιν καὶ ἀγίασύνην.

Ὁρθὸς λοιπὸν ὠμίλησεν ἔτσι. Ὁ Θεὸς ἐξεδήλωσε δι' αὐτῆς τὴν μεγάλην του δύναμιν, μίαν φοράν, δύο καὶ πολλὰς ἀλλὰς, ὅπως, ὅταν κατελήφθη ἀπὸ τοῦς Ἀζωτίους, ὅταν συνέτριψε τὰ εἰδῶλα, ὅταν ἐκτύπησεν ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν ἤρπασαν, ὅταν ἔπαυσε τὴν τιμωρίαν, ὁ ἄφοδ ἀπεδόθη καὶ πάλιν ἡ κιβωτός καὶ διὰ τῶν ὑπολοίπων, τὰ ὅποια εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἔκαμεν, ἀπεδείκνυε τὴν δύναμίν του.

Τὶ σημαίνει «Ἐγέρθητι, Κύριε, καὶ ἀναπαύσου εἰς τὸν τόπον τῆς μονίμου κατοικίας σου»; Κάμε, ὥστε ἡμεῖς νὰ παύσωμεν νὰ πλανώμεθα, λέγει, καὶ ἡ κιβωτός νὰ περιφέρεται καὶ τέλος ἄς ἤσυχασθῃ καὶ αὐτή. «Οἱ ἱερεῖς σου ἄς φέρουν ὡς ἔνδυμα τὴν δικαιοσύνην».¹² Ἄλλος γράφει «ἄς περιβληθῶν τὰ ἱμάτια» καὶ ἄλλος «ἄς ἐνδυθῶν», τὸ ὅποιον εἶναι κατ' ἐξοχὴν σαφέστερον διότι εἶναι λόγια προσυχομένου καὶ ἀνθρώπου, ὁ ὅποιος

11. Ἡ κιβωτός χρησιμεῖ ὡς θεμέλιον τοῦ Κυρίου, διότι ἐκάλυπτο διὰ χρυσῆς πλάκας, τὸ ἱερόν, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ Κύριος ἔκαμε τὰς ἱερουργίας καὶ τὰς ἀνακαινώσεις του. (οἱ Ψαλμοὶ Ἐπιθλ. Γενναίου-καταλλο, σπ. 578).

12. Ἐκφράζει τὴν εὐχὴν οἱ λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι ἀντάξιοι τῆς ἀσπαστῆς του καὶ νὰ περικαλύπτονται μὲ τὴν δικαιοσύνην, τὴν γενικὴν θεϊκὴν ἀρετὴν. Εἰς ἄλλην ἐπιλίαν τοῦ κατ' ἱερουργίαν, ὁ ἱερεὺς χρυσόμας λέγει, εἰ ἡ ἱερουσία σου χέρισμα θεοῦ, ἀρρῆξον εἰς ἀγγέλιος ἡ εἰσόδους θῶν ἀγγελικῶν «ἡ ἱερουσία τελείως μὲν ἐπὶ τῆς τῆς-τῶν δὲ ἀποστολῶν ἔχει ταμίαν».

ἐπιθυμεῖ τὴν ἀπόκτην τῆς ἀρετῆς καὶ ὄχι προφήτου. Δικαιοσύνην ἐδῶ ἐννοεῖ τὴν ἀγιότητα, τὴν ἱερουσίαν, τὴν λατρείαν, τὰς θυσίας, τὰς προσφορὰς καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ τὸν τέλειον τρόπον ζωῆς, διότι ἰδιαίτερος ἀπὸ τοῦς ἱερεῖς πρέπει νὰ ἀπαιτῆται ὁ ἐνάρτεος θίος. Ε

«Καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι εἰς σὲ εἶθε νὰ σκιροτοῦν ψάλλοντες ἐν χαρῇ καὶ ἀγαλλιῶσι». ὅταν δηλαδὴ αὐτὰ πραγματοποιοῦνται. Βλέπε, ὅτι αὐτὸς δὲν ζητεῖ ἀνεγερσὶν πόλεως, οὔτε ἀγαρῶν ἀσθῶνων ἀγαθῶν, οὔτε τὴν ἐξ ἄλλων πραγμάτων εὐτυχίαν, ἀλλὰ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ναοῦ, τὴν ἡσυχίαν τῆς κιβωτοῦ, τὴν πλήρη τελειότητα τῶν ἱερῶν, τὴν ἀγίασύνην, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ἱερουσίαν.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἐξήγησαν αὐτὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν ἐνοχοὶ διὰ πολλὰς ἀμαρτίας, ὁ ψαλμῶδὸς καταφεύγει πάλιν εἰς τὸν πρόγονον τῶν λέγων «χαρὶν τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου, μὴ ἀποκρούσης καὶ μὴ ἀπιστραφῆς τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου του, τὸν ὁποῖον σὺ ἔχρισες βασιλέα». 378 Α Τὶ σημαίνει «χαρὶν τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου»; «Ὅχι μόνον, λέγει, λόγω τῆς ἀρετῆς αὐτοῦ, οὔτε ἐπειδὴ ἐξεδήλωσε τόσην δραστηριότητα διὰ νὰ ἀνεγερῆ τὸν ναόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐδούσε ὑποσχέσεις πρὸς αὐτόν. «Χάρην τοῦ Δαβὶδ, τοῦ πιστοῦ δούλου σου, μὴ ἀποκρούσης καὶ μὴ ἀπιστραφῆς τὸ πρόσωπον τοῦ διαδόχου του, τὸν ὁποῖον ἔχρισες σὺ βασιλέα». Περὶ ποῦ ὠμιλεῖ; Περὶ ἐκείνου, ὁ ὅποιος τότε ἔχρισθῆ ἐκυβέρνησε τὸν λαόν καὶ πρῶτιστον αὐτοῦ.¹³

«Ἐβίβασεν ἐνορκον καὶ ἀληθῆ ὑπόσχεσιν ὁ Κύριος εἰς τὸν Δαβὶδ καὶ δὲν θὰ παραθῇ αὐτὴν. Ἰδοὺ αὐτὴ ἐκ τῶν ἀπογόνου σου θὰ ἀναβιβάξω διαδόχους ἐπὶ τοῦ θρόνου σου».¹⁴ Ἐπειτα ἐπειδὴ ἐνεθιμῆθη τὸν Δαβὶδ καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός καὶ τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν ἀνεγερσὶν τοῦ ναοῦ Β καὶ διηγῆθη τὰς πάλαιας ἀναμνήσεις καὶ ἔκρινε ἀξίον νὰ ἀναφερθῆ εἰς τὴν ἐνάρτεον ζωὴν αὐτοῦ, παρουσιάζει αὐτὸ, τὸ ὅποιον ἔχει μεγάλην σημασίαν, δηλαδὴ τὰς ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ. Καὶ ποῖα εἶναι αὐταί;

13. «Τὸν Χριστὸν σου». Ὁ Χριστὸς πῶτος εἶναι ἡ δὲ ἱερὰ εὐχὴν χριστοῦ βασιλέα. «Χριστὸν ἀνατίθη τὸν βασιλέα καλεῖ. Ἐπειδὴ θεοῦ-θις ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ ἦσεν διὰ τὸν Δαβὶδ αἰῶτος μὴ ἀποθῆσθαι τῆς βασιλείας τῶ γένους. (θεολογία, 2).

14. Δηλώνεται ἡ συνέχεια τῆς βασιλικῆς δυναστείας τοῦ Ἰουδαίου θίμου ἀπὸ τὸν Δαβὶδ. Ἡ προφητεία αὕτη ἐπαληθεύθη διὰ τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὅποιος κατέγινε ἀπὸ τὸν Δαβὶδ.

«ἐκ τῶν ἀπογόνων σου θά ἀναβιβάξω διαδόχους ἐπὶ τοῦ θρόνου σου». Αἱ ὑποσχέσεις ἤμως αὐταὶ δὲν ἐδόθησαν ἀνευ ὄρων, ἀλλὰ ὑπὸ κάποιαν προϋπόθεσιν. Ποία ἦτο ἡ προϋπόθεσις; Ἐκούσε τὴν ἀκολουθεῖ. «Ἐάν φυλάξουν οἱ ἀπόγονοί σου τὴν διαθήκην μου καὶ τὰς μεμαρτυρημένους ὑπ' ἐμοῦ ἐντολάς ταύτας, τὰς ὁποίας θά τοὺς διδάξω, τότε καὶ οἱ ἀπόγονοὶ των θά κἀθίηται αἰωνίως ἐπὶ τοῦ θρόνου σου».¹⁴ C

Αὐτὸς λοιπὸν τὰς ὑποσχέσεις ἀφοῦ ἔβωσεν ὁ Θεός, παρέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὸ χειρῶγραφον. Καὶ ἐκεῖνοι πάλιν ἔλεγον: Ὅλα ὅσα εἶπεν ὁ Κύριος, θά κάμωμεν καὶ θά ἀκούωμεν. Ἐπειτα, ἐπειδὴ ἔλειπε, ὅτι οἱ ἄνθρωποι παρέστησαν τὰς συμφωνίας, φέρει τὴν συζήτησιν εἰς τὸν γάρον τῆς Σιών καὶ χρησιμοποιοῖ παντοειδεῖς λόγους παρακλήσεως, λέγων: «Ἐπειδὴ ὁ Κύριος ἐξέλεξε δι' ἐαυτὸν τὴν Σιών, προετίμησεν αὐτὴν διὰ νὰ εἶναι κατοικία του. Αὕτη εἶναι ὁ τόπος τῆς παντοτινῆς μου καταπαύσεως, εἰς τὸν ὅποιον θά παραμείνω αἰωνίως. Ἐδῶ θά κατοικήσω, διότι τὴν ἐξέλεξα καὶ τὴν ἠγάπησα». Τοῦτο σημαίνει, ὅτι τὸν τόπον αὐτὸν δὲν ἐξέλεξε ἀνθρώπος, ἀλλ' ἀπεφάσισε περὶ αὐτοῦ ὁ ἴδιος ὁ Θεός, παραδεδεγμένον τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν. D

Τὰ λόγια τοῦ ψαλμοῦδοῦ ἔχουν τὸ ἐξῆς γενικῶς νόημα. Τὸν τόπον, τὸν ὅποιον ἐπροτίμησε, τὸν ὅποιον ἐξέλεξε, περὶ τοῦ ὁποίου ἀπεφάσισε, ὁ ὁποῖος ἔκρινε, ὅτι εἶναι κατάλληλος, μὴ ἀφῆρας νὰ καταρροῦσῃ, μήτε νὰ γασθῇ. Διότι ἔλεγεν τὰ ἐξῆς: Ὅτι ἐδῶ θά κατοικήσω. Ἀλλὰ ταῦτα ἔλεγοντο ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι θά τηρηθοῦν καὶ αἱ ὑποσχέσεις ἐκεῖνων. Ποῖα εἶναι αὐταί; Ἄν φυλάξουν οἱ υἱοὶ σου τὴν διαθήκην μου. Θά πληθύνω τὰς τροφάς. Ἄλλος γράφει, τὴν τροφήν. Τροφάς ἐννοεῖ τὴν ἀφθονίαν τῶν τροφῶν, τὴν καλὴν συγκομιδὴν καὶ εὐχεταί ὅλα εἰς αὐτοὺς νὰ ρέουν ὡς ἀπὸ πηγῆν. Διότι οἱ παλαιοὶ Ἰουδαῖοι ἔκαμαν τοιαύτην ζήτην, ὥστε νὰ μὴ ἀντιλαμβάνονται φυσικὰς ἀνάγκας, ἐφ' ἧσων εἶχον τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ. E

14. Τίθεται σφραῖς ὁ ὅρος τῆς κατὰ τρέμμα ἐκπληρώσεως τῆς προφητείας. Ἄν δηλαδὴ οἱ Ἰσραηλιῖται ἐκάνον πιστοὺς εἰς τὰς ἐντολάς τοῦ Θεοῦ. Καὶ εἰς περιπτώσει ἀπιστίας των ἡ προφητεία θά ἐκπληρωθῇ μεταφορικῶς ἐν τῶν κατὰ εἶρακα Ἰσραὴλ εἰς τοὺς κατὰ πνεῦμα, τοὺς Χριστιανούς. εἶδοι οἱ Χριστιανοὶ θά ἔχουν ἐκείνους τὸν Χριστὸν, ὁ ὁποῖος εἰλακε τὴν καταγωγήν του ἀπὸ τῶν Δαβὶθ.

Δὲν παρατηρήθη ποτὲ εἰς αὐτοὺς ἄλλειψις οἴκου, οὔτε πείνα, οὔτε λοιμὸς, οὔτε πρόωρος θάνατος, οὔτε τίποτε ἄλλο, ἀπὸ ὅσα ἀνέβησαν συμφοραῖς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὅλα δι' αὐτοὺς ἀνέβηζον ὡσαν ἀπὸ πηγῆν, διότι τὸ χερὶ τοῦ Θεοῦ διώρθησε τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀνθρώπων πραγμάτων.¹⁵ Τὸ ἐξῆς λέγει ἐδῶ, ὅτι δηλαδὴ ὑπεσχέθης νὰ εὐλογήσῃς πλουσίως τὰς τροφάς των, δηλαδὴ νὰ δώσῃς μετὰ μεγάλην ἀσφάλειαν ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς.

179 A. «Τοὺς πτωχοὺς τῆς θά χορτάσω μετὰ τροφάς. Τοὺς ἱερεῖς τῆς θά περιβάλλω μετὰ σωτηρίαν δυνάμιν καὶ οἱ ἀφωσιωμένοι τῆς ἀνθρώπων θά σκροτοῦν ἀπὸ χαρῶν καὶ ἀγαθῶν. Ἐκεῖ, εἰς τὴν Σιών δηλαδὴ, θά κάμω νὰ ἀνατεθῇ ἰσχυρὰ βασιλικὴ δύναμις προερχομένη ἀπὸ τὸν Δαβὶθ.» Ἐγὼ ἀκόμη προετοιμάσει ὡς λόγγον λαοῦ προτάτου φωτός ἕνα ἐκ τῶν διαδόχων του, ὁ ὁποῖος ἐχρησθήσεται βασιλεὺς. Τοὺς ἐχθρούς του χρισθέντος τοῦτου βασιλέως θά κατεντροπιάσω, ἀλλὰ εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον θά ἀντίστη καὶ θά ἐωδιιάτῃ ἡ ἀγότης μου.»

Βλέπε, ὅτι ἀπὸ παντοῦ ἀναβλύζει εὐτυχία, ἀπὸ τὸ ὅτι δηλαδὴ δὲν λείπει τίποτε ἀναγκαῖον, οἱ ἱερεῖς εἶναι ἀσφαλεῖς, ὁ λαὸς εἶναι χαροῦμενος καὶ ὁ βασιλεὺς ἔχει δυνάμιν. Λόγγον λοιπὸν ἐδῶ ἐννοεῖ, ἡ τὸν βασιλεῖα ἡ τὴν βοήθειαν ἡ τὴν σωτηρίαν ἢ τὸ φῶς καὶ μετὰ τὴν μεγύστην μορφήν εὐτυχίας. Καὶ ποῖα εἶναι αὕτη ἡ εὐτυχία; B Ἡ νὰ ριφθοῦν οἱ ἐχθροὶ εἰς ἀφανείαν καὶ κανεὶς νὰ μὴ καταστρέφῃ αὐτὰ τὰ ἀγαθὰ. Καὶ δὲν ἀνώμασεν ἀπλῶς τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ ἐχθροῦ ἀπώλειαν, ἀλλὰ ἐντροπήν, διότι ἤθελεν ἐν δυν ἀκόμη ζῶν νὰ κρύπτονται καὶ νὰ ἀφανίζονται καὶ νὰ ἀποδεικνύουσι μετὰ τὰ παθήματά των

16. Ὅταν οἱ Ἰσραηλιῖται ἐβρέθησαν εἰς τὴν ἐρημίαν μετὰ τὴν διάβασιν τῆς Ἰερουζαλὴμ βαλόντες ἀντιμαρτυρίαν πολλὰς δυσκολίας, ἐπέπεσαν ἐβίβησαν κατὰ τὰς ὁποίας ἤμως κατὰ παρακαλοῦν τρόπον μετὰ τὴν ἐπίκλησιν τῶν Θεῶν ἀποβῆσαν νὰ ἐκπαύσασιν.

17. Ἡ εὐλογία δηλαδὴ ἡ Κύριος τὸν βασιλεῖον εἶπεν τοῦ Δαβὶθ.

18. Ὁ λόγγος συμβολίζει τὴν χρονικὴν διάρκειαν μιᾶς οἰκογενείας εἰς τὴν διάρκεια ζωῆς τοῦ λόγγου ἀποδεικνύει τὴν ἰσχυρίαν αὐτῆς. Δηλαδὴ νεται ἡμῶς κομμάλλητος καὶ ἡ λαμπρότης τοῦ βασιλείου τοῦ Δαβὶθ.

19. Πρόκειται εὐνοεῖσθαι τὸν ἄνθρωπον ἐπὶ οἱ στίχοι 17-18 εἶναι Ἰσραηλιῖται. Καὶ ὁ προφήτης Ἰωακὴμ, ὁ πατὴρ τοῦ Προδρόμου, ἵπτανισθεῖς τὸ ἀθανάτου κέρα τοῦ Δαβὶθ, ἔλασε δεξιῶν των ἑαυτῶν. Ἡ τρεῖς κέρα σωτηρίας ἔμην ἐν τῶν αἰῶν Δαβὶθ, τῶν πατέρων αὐτῶν (Ἰουδαί, 1, 10).

τήν δύναμιν καὶ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἔθνους αὐτοῦ. «Εἰς αὐτὸν δὲ τὸν ἴδιον θά ἀνθίσῃ καὶ θά εὐδωιάξῃ ἡ ἀγίατης μου». Τί σημαίνουν αἱ λέξεις εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον; Εἰς τὸν λαὸν μου. Ἄλλος τὴν ἀγίατητα ἀνάμασε δῆναμιν. Ἄλλος ἐκλογὴν αὐτοῦ καὶ ἄλλος εὐνοϊάν του. Ποῖαν τέλος πάντων εἶναι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον πράγματι ἐλέγθη; Ἐγὼ νομίζω, ὅτι ἐννοεῖ τὴν εὐτυχίαν, τὴν ἀσφάλειαν, τὴν ἰσχύϊν, τὴν θαλασίαν. **Γ** Ὅσα ἐξ ἀρχῆς ἐμμενῶς παρεχώρησα εἰς αὐτὸν, θλα αὐτά, λέγει, θὰ παραμείνουν ἀνθρώρᾳ, ἀφθονα, δὲν θὰ μοραίνωνται καὶ οὔτε θὰ χάνωνται, ἀλλὰ θλα αὐτά θὰ ὑπάρχουν, διὰτι θὰ παραμείνῃ ὁ λόγος, τὸν ὅποιον προηγουμένως εἶπα. Ποῖος εἶναι αὐτός; «Ἐάν οἱ ἀπόγονοί σου τηρήσουν τὴν διαθήκην μου», Διότι δὲν παρέχουν εἰς ἡμᾶς τὰ ἀγαθὰ μόνον αἱ ὑποσχέσεις τοῦ Θεοῦ, ἔάν καὶ ἡμεῖς δὲν ἐκτελοῦμεν τὰ καθήκοντά μας οὔτε πρέπει ἀποβλέποντες εἰς τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑποσχέθη ὁ Θεός, νὰ παραμείνωμεν ἀδραβεῖς καὶ ἀδιάφοροι. Διότι πολλὰ ἀγαθὰ, τὰ ὅποια ὑποσχέθη ὁ Θεός, δὲν βίδει, ἔάν εὐρῆ ἀναξίσιος ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὰς ὑποσχέσεις του.

Καθ' ὁμοίον τρόπον δὲν πραγματοποιεῖ καὶ τὰς συμφοράς, τὰς ὁποίας ἠπειλήσεν εἰς θάρος ἐκεῖνων, **Δ** οἱ ὁποῖοι τὸν ἐβάρυσαν καὶ ἔπειτα μετεμελήθησαν καὶ ἀπεμάκρυναν τὴν ὄργην του. Ἐχόντες λοιπὸν αὐτὰ ὅτ' ὄμει, οὔτε νὰ ἀδρονῶμεν ἐξ ἀτίας τῶν ὑποσχέσεων, διὰ νὰ μὴ περιέλθωμεν εἰς καταφοράν, οὔτε νὰ ἀπελιζώμεθα ἐξ ἀτίας τῶν ὀπειλῶν, ἀλλὰ νὰ προσπαθῶμεν νὰ μεταβάλλωμεν σκέψεις. Κατὰ τὸν τρόπον λοιπὸν αὐτὸν θὰ ἠμπαρέσωμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει δόξα καὶ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΒ' (132) ΨΑΛΜΟΝ

Ἐστὶ ὠραιότερον καὶ τί τερπνότερον ὑπάρχει παρὰ νὰ συγκατοικοῦν οἱ ὁμογενεῖς ἀδελφοὶ ἐν ὁμονοίᾳ;¹

Ἐκ τῶν πραγμάτων πολλὰ εἶναι ὠραία, διως δὲν φέρουν εὐχαρίστησιν. Ἄλλα μὲν πάλιν εἶναι εὐχάριστα, ἀλλὰ στεροῦνται ἐντιμότητος. Δὲν εἶναι εὐκολοὶ νὰ συνυπάρχουν συγχρόνως καὶ τὰ δύο. **180 A**

Ἀλλὰ εἰς αὐτὸ, τὸ ὅποιον προηγουμένως ἐλέγθη, συνυπάρχουν καὶ τὰ δύο αὐτά, καὶ ἡ εὐχαρίστησις δηλαδὴ καὶ ἡ ἐπίσητη ἐντιμότης. Αὐτὸ τὸ γνώρισμα ἔχει ἰδιαιτέρως ἡ ἀγάπη. Μαζὶ μὲ τὴν ὠφέλειαν συνδυάζει καὶ μεγίστην ἀνεσιν καὶ εὐχαρίστησιν. Αὐτὴν λοιπὸν καὶ ἐδῶ ἐξιμμεῖ. Διότι δὲν εἶπεν ἀπλῶς νὰ συγκατοικοῦν οὔτε νὰ ζῶν μαζὶ κάτω ἀπὸ μίαν στέγην, ἀλλὰ νὰ κατοικοῦν ἐπὶ τὸ αὐτό», δηλαδὴ μὲ ὁμοφώνιον καὶ ἀγάπην. Διότι αὐτὸ ἐπιτυγχάνει τὴν ψυχικὴν ἑνώσιν. Ἐπειτα μὲ τὰς λέξεις ὠραιότερον καὶ τερπνότερον κείμεν τὸν λόγον σαφέστερον προβάλλει αὐτὸ, τὸ ὅποιον εἶπε διὰ παραδειγματός καὶ ἐκθέτει ἀκόμη σαματικὰς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἠμποροῦν νὰ δώσουν εἰς τὸν ἀκροατὴν σαφεστερὰν ἀντιλήψιν.² **B**

1. Ἐπικρατεῖται εἶναι ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος συνετέθη ἐπὶ τοῦ Δαβὶδ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπιστροφῆς ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας, ὅτε ἐπιστῆν ἡ συνθέσις τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα, οἱ ὅποιοι πρὸ τῆς αἰχμαλωσίας εἶχαν διασπασθῆ ἥδη ἐκ τῶν τῶν συνηθῶν καὶ ἀπέστῆν εἰς τὴν ἀγρὴν τῆς καλικῆς ἐχθρας καὶ ἔρλοστας. Ἦδη ἔνωσαν μὲν προσέρχοντα πρὸς λαρεῖον τοῦ Θεοῦ εἰς Ἱερουσόλιμ κατὰ τὰς τρεῖς μεγάλας ἑορτάς Πάσχα, Πεντηκοστῆς καὶ Σκηνοπηγίας. Ἄλλοι στηρίζονται εἰς τὴν γλῶσσαν τοῦ ψαλμοῦ τοποθετοῦν τὴν συγγραφὴν τοῦ εἰς τοὺς μετὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν αἰχμαλωσίαν χρόνον.

2. Μεινόμεναι ἐπιπέδη ἡ ἀρετὴ τῆς ἀγάπης, τῆς ὁποίας ἡ πληρότης ἰδιαίτερος τονεῖται ἐν τῇ Κινηθ Διαθήκῃ, ἐξικονομεῖται καὶ πρὸς τοὺς ἐβραῖς ἀκόμη. «Ἀγαπήτε τοὺς ἐχθρούς ὑμῶν» (Λουκ. 6, 27). Τὸν ἔμνον τῆς ἀγάπης συνθέτει καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὸ γ' κεφ. τῆς Α' πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς του: «Ἐάν τὰς γλώσσας τῶν ἀφθρότων λαλῶ καὶ τὸν ἀγγέλιον, ἀράστη ἐκ μὴ ἔχω, γέγονα χαλκὸς ἔχων ἢ κηβίλιον ἀκαλῶν».

Πρόσεχε ποία είναι αι εικόνας. «Είναι ὅπως τὸ ἄγιον μύρον, τὸ ὁποῖον χυθὲν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως Ἀαρὼν, καταβαίνει εἰς τὸν πάγονα, καὶ εἰς τὸν πάγονα αὐτοῦ, καὶ φθάνει μέχρι τὰ κράσπεδα τοῦ ἐνδύματός του». Διότι αὐτὸς ἐπειδὴ ἦτο ἀρχιερεὺς ἐχρίστο μετὰ τὸ μύρον ταῦτο καὶ περιεβράχτο ἀπὸ παντοῦ καὶ ἦτο πλήρης χάριτος δι' ἄσους τὸν ἔθλεπον καὶ γλυκύς καὶ ἀξιαγάπητος ἐξ αἰτίας τῆς χρίσεως ταύτης.³

Ὅπως ἀκριβῶς λοιπὸν ἐκεῖνος, λέγει, ὁ ὁποῖος ἔχει χρισθῆ μετὰ αὐτὸ τὸ μύρον, τὸ ὁποῖον ταιριάζει εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ, ἔχει γαροῦμενον πρόσωπον, εἶναι πλημμυρισμένος ἀπὸ εὐωδίων καὶ εὐχαριστεῖ ἄσους τὸν ἄλλεπον, κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τοῦτο εἶναι ὠραῖον. Ὅπως ἐκεῖνο τὸ θέαμα δὲν εἶναι μόνον ὠραῖον ὡς πρὸς τὸ νὰ τὸ θλέπη κανεὶς, ἀλλὰ εὐχαριστεῖ καὶ τὰ θλέμματα, τουτουτρόπως καὶ τοῦτο ἐμβάλλει εἰς τὴν ψυχὴν εὐχαριστήσῃν. «Εἶναι ὡσάν τὴν δρόσον τοῦ ἔθους Ἀερμών, ἡ ὁποία κατέρχεται μέχρι τὰ ὄρη τῆς Σιών». Καὶ ἄλλην εἰκόνα παρουσίασεν, ἡ ὁποία προκαλεῖ μεγάλην εὐχαριστήσῃν καὶ παρέχει εἰς τὸν θεατὴν ἱκανοποίησιν. Δὲν ἔκαμεν αὐτὰ κατὰ τύχην, ἀλλὰ ἐπειδὴ πρὸ τῆς ἀχμαλωσίας αἱ δώδεκα φυλαὶ ἦσαν διεσπαρμέναι καὶ τοῦτο ἐγένετο ἀφορμὴ μεγάλης παρανομίας καὶ ἐνέθελεν αὐτοὺς εἰς ἐπαναστάσεις καὶ φιλονεικίας καὶ πολέμους. Παροτρύνει νὰ μὴ γίνωνται αὐτὰ καὶ συμβουλεύει νὰ μὴ διασπᾶται ὁ λαὸς εἰς τὸ ἔθνος, ἀλλὰ νὰ κατοικοῦν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, νὰ συνάπτανται γάμοι καὶ νὰ παιθαρχοῦν εἰς ἕνα ἀρχοντα καὶ βασιλέα Δ καὶ ἡ ἀγάπη νὰ πλημμυρίῃ τὰς ψυχὰς των ἀπὸ τὴν ἀρχὴν μέχρι τὸ τέλος, ὅπως ἡ δρόσος διαπνέει τὰ πάντα. Παρομοιάζει τὴν ἀγάπην πρὸς τὸ μύρον καὶ τὴν δρόσον ἐπιθυμῶν νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ μύρου τὴν εὐωδίαν καὶ διὰ τῆς δρόσου τὴν ἀνάπαισιν καὶ τὴν εὐχάριστον ὕψιν.⁴ «Διότι ἐκεῖ ὁ Κύριος ὑπε-

3. Τὸ μύρον τοῦτο εἶναι μέγμα ἐλαίου μετὰ ἄλλας ἀρωματώδεις οὐσίας διὰ τὴν χριστοσύνην τῶν ἱερῶν. Τοῦτο χυθόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀρχιερέως κατέχρητο μέχρι τὸν προσφυγὸν κρηπέδων τοῦ ἐπιχειρητικοῦ εἴδους, ὅστε νὰ χριστεῖ ἡ ἀρχιερεὺς ἀπὸ τῆς κεφαλῆς μέχρι τὸν πόδων. Ἦνρ: τὸν κεχροῦμενον πύθον ἀρχιερεὶα παροδῆλλαι ἐνισθῆα ἡ ἀγαπῆ τῶν ἱερῶν.

4. Ἡραία καὶ ἐπιτυχὴς εἰκόνα. Ἡ ἀδελφικὴ ἀγάπη ἐνίσταται τοῖς ἀνθρώποις ὅπως ἡ δρόσος κατέρχεται ἀπὸ τὰ ὄρη Ἀερμών πρὸς τὴν Σιών καὶ ἀπὸ τῆς τῶν ὄρων καὶ ὡσάν τὸ μύρον τῆς τῆς ἐπιχαριστίας. Ἀδελ-

σχέθη τὴν εὐλογίαν, δηλαδὴ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ποῦ ἔκει: Εἰς κατοικήσιν αὐτοῦ τοῦ εἴδους, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους συμφωνίαν, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους ὁμόνοιαν, εἰς αὐτοῦ τοῦ εἴδους αὐσετέασιν. Ἀπὸ θεαίως εἶναι εὐλογία, ὅπως τὸ ἀντίθετον εἶναι κατάρτα. Διὰ ταῦτο καὶ κάποιος ἐπαίνει αὐτὸ μετὰ ἐξῆς λόγια: «Ἀγάπη τῶν ἀδελφῶν, ὁμόνοια τῶν πλησίων καὶ ὁ ἀληθὲς καὶ ἡ σὺζυγος, οἱ ὁποῖοι μετὰ κατανοήσεως συνεννοοῦνται». Ε Καὶ ἄλλος δηλώνων κατὰ τρόπον ἀνιγματοῦ τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης, λέγει: «Εάν κοιμῶνται δύο μαζί, θερμαίνονται καὶ τὸ τριπλοῦν σχοινίον δὲν θραύεται εὐκόλως.» Καὶ ἐδὼ παραμοιάζει τὴν εὐχαριστήσῃν καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἀγάπης καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι μεγάλη εὐχαριστήσῃς ὑπάρχει καὶ εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἀναπαύονται καὶ μεγάλη δύναμις εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι ἐνεργοῦν. Καὶ πάλιν ἄλλος λέγει: «Ὁ ἀδελφὸς ἐταν θοηθῆται ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν ὁμοιάζει μὲ ὄχυράν πόλιν.» Καὶ ὁ Χριστὸς, λέγει, 301 Α «Ὅπου ὑπάρχουν δύο ἢ τρεῖς συγκεντρωμένοι εἰς τὸ ὄνομά μου, ἐκεῖ εἰμι ἀνάμεσά των.» Καὶ ἡ ἴδια ἡ φύσις τὴν αὐτὴν ἀξίωσιν ἔχει. Δι' αὐτὸ καὶ κατ' ἀρχὴν ὁ Θεὸς, ἐταν ἐπιλάσῃ τὸν ἄνθρωπον ἔλεγεν: «Δὲν εἶναι ὠραῖον νὰ εἶναι ὁ ἄνθρωπος μόνος.» Καὶ ἐταν ἐδημιούργησεν αὐτὸ τὸ δν, δηλαδὴ τὴν γυναῖκα, τὴν συνέζευξε μετὰ τὸν ἄνδρα ἐξ ἀνάγκης, συνδέων ἡμᾶς μεταξὺ μας δι' ἀπείρων τρόπων. «Καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ὅρθως προσέθεσε τοῦτο. Διότι, ὅπου ὑπάρχει ἀγάπη, ἐκεῖ ὑπάρχει πολλὴ ἀσφάλεια καὶ μεγάλη ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Αὕτη εἶναι ἡ μήτηρ τῶν ἀγαθῶν, αὕτη εἶναι ἡ ρίζα καὶ ἡ πηγή, αὕτη εἶναι ἡ ἀποτροπὴ τῶν πολέμων καὶ ἡ ἐξαφάνισις τῶν ἐρίδων. Διὰ τοῦτο καὶ ἐταν ἐδήλωσεν αὐτὰ προσέθεσε: Β «Καὶ ζωὴν ἀτελεύτητον». Ὅπως ἡ ἐπαναστάσις καὶ ἡ φιλονεικία ἐπιφέρουν τοὺς θανάτους καὶ μάλιστα θανάτους θιαίους, τουτουτρόπως ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὁμοφώνια ἐπιφέρουν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ὅπου βασιλεύει εἰρήνη καὶ ὁμόνοια, ἡ ζωὴ πορεύεται χωρὶς φόβου καὶ μετὰ κάθε ἀσφάλειας. Διὰ τοῦτον λόγον πρέπει νὰ λέγωμεν τὰ πα-

ἴθους κατὰ συνέθειαν ἄνθρώπων μεγάλου καὶ μικροῦ, οἱ ὁποῖοι χριστεῖναι διὰ μεγάλων ἀποκρίσεων.

ἡ. Ἐκκλ. 4, 12.

ἡ. Περσ. 18, 10.

ἡ. Ματθ. 18, 20.

ἡ. Ἰαν. 2, 18.

ρόντα; Αὐτὴ μὰς χαρίζει τὸν οὐρανόν, τὰ ἀναρίθμητα ἀγαθὰ καὶ εἶναι ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν.

Ἐχόντες λοιπὸν αὐτὰ ὅπ' ὀφεί ας ἐπιδιώκωμεν αὐτὴν μὲ ἐπιμελείαν, διὰ νὰ ἀπολαύσωμεν καὶ τὰ παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ. Εἶθε ἔλοι μὰς νὰ ἐπιτύχωμεν αὐτὰ μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλοφροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, μετὰ τοῦ Ὁποίου εἰς τὸν Πατέρα Ἐ καὶ συγχρόνως εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΓ' (133) ΨΑΛΜΟΝ

«Ἴδού λοιπὸν βοεολογεῖτε τὸν Κύριον ἔλοι σεις οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἴστασθε καὶ ὑπηρετεῖτε Αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν του»!

Ἐβὼ ἐτελείωσε τοὺς ψαλμοὺς περὶ τῶν ἀνασθεμῶν, ἀφοῦ ἔκλεισε τὴν ὄμιλιν του μὲ ἀραιότατον τέλος, δηλαδὴ μὲ ἔπαινον καὶ δοξολογίαν. Ἐπιθυμεῖ νὰ εἶναι δοῦλοι τοῦ Κυρίου ὄχι μόνον διὰ τῆς γνώσεως τῶν δογμάτων, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἐπιμελείας τῆς ζωῆς. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν «Οἱ ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι ἴστασθε ὄρθιοι καὶ ὑπηρετεῖτε ἐντὸς τοῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου» καὶ εἰς τὰς αὐτὰς τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Δ' Ἄλλωστε ὁ ἀκάθαρτος καὶ ὁ θέηλος δὲν εἶναι ὅσον νὰ πατῆ τοὺς ἱεροὺς περιθόλους. Ἐπομένως, ὅποιος εἶναι ἀξίος νὰ εἰσέρχεται εἰς τοὺς ἱεροὺς χώρους, εἶναι ἀξίος καὶ νὰ ἀνυμνῇ τὸν Θεόν.

Διότι ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ ὁμοιάζει μὲ τὸν οὐρανὸν καὶ, ὅπως ἀκριβῶς εἶναι ἀνόσιον νὰ εἰσέλθῃ ἐκεῖ οἰοδήποτε ἀντίπολος δύναμις, καθ' ὅμοιον τρόπον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ εἰσέλθῃ θέηλος εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ. Σκέψου, ἀνθρώπε, πόσον μεγάλην ὀλίαν ἀπολαύεις· καὶ ὅταν σὺ ὁ ἴδιος ἔγινες κἀός, πόσῃ καθαρότητα ὑποχρεοῦσαι νὰ ἐπιδεικνῆς. Καὶ πᾶς θὰ ἠμπορούσες νὰ ἐκδηλώσῃς τὴν καθαρότητα αὐτήν; Ἐ Ἐάν ἀπεμάκρυνες κἀθε πονηρὸν σκέψιν, ἐάν ἔκαμες τὸν χώρον τῆς διανοίας σου ἀπρροπέλαστον εἰς διαβολικὰς ἐνεργείας, ἐάν, ὅπως εἰς τὰ ἔγια

1. Πρόκειται περὶ τῆς τελευταίας ὁδοῦ ἐκ τῶν 15 ἀνασθεμῶν. Προκαλοῦνται οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ Λευῖται: ὁπότε τοῦ ποιητοῦ ἐξ ἀνάγκης τοῦ λαοῦ καὶ τῶν προσκυνητῶν, οἵτινες ἐν ἑβραϊστικῷ κατέθεσαν εἰς τὸν ναόν, τὸ ἔργον τῆς ἱερᾶς ἀποκαμίας τῶν ἱερῶν καὶ ἐν ταῖς νῦν ἡρώδης εὐλαβῶς τὰς μεταρτίαν εἰς τὰ ἔγια ἀνομήσων τῶν Κύριου. Ἐ ὁπὸ λαοῦ εἶναι κατὰ τὸν προσημῶν ἀνάγκη καὶ λειτουργικῆ, ἀποστέλλει τὸν κατακλητικὸν βοεολογίαν πρὸς τὸν οὐρανόν ὡς ἀνασθεμῶν. (16 Παλιῆσιον μετὰ συντόμῳ ἱερηνείας ὑπὸ Π. Ν. Τραμπέλα, Ἀθήνας 1865).

2. Πρόκειται προσημῶν περὶ τῶν ἱερῶν καὶ Λευιτῶν, θέσει «καὶ ἱερεῖς ὄρθιοι καὶ ὑπηρετεῖτε Αὐτὸν εἰς τὸν ναόν του» (133, 10, 11).

αὐτοῦ, παραμένης καὶ ἐξωραΐξης τὸν λογισμόν σου.

Διότι, ἐάν εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν ναὸν δὲν ἦτο προσεὶτος εἰς πάντας ἀλόκληρος ὁ χώρος αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦτο ἐτέλει ὑπὸ ποικίλας προϋποθέσεις καὶ ἄλλος μὲν χώρος προσωρίζετο διὰ τοὺς προσήλυτους, ἄλλος διὰ τοὺς ἐξ Ἀραβίας Ἰουδαίους, ἄλλος διὰ τοὺς ἱερεῖς καὶ ἄλλος διὰ τὸν Ἀρχιερέα μόνον καὶ οὐκ πάντοτε δι' αὐτόν, ἀλλ' ἅπασ, τοῦ ἔτους,³ σκέψου πόσῃ ἀγνότητι πρέπει νὰ ἔχῃς σὺ, ³⁸² Ἄ ὁ ὅποιος ἐδέχθη πολὺ μεγαλύτερα σύμβολα ἀπὸ ἐκείνα, τὰ ὁποῖα ἐδέχθησαν τότε τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων. Δὲν ἔχεις φύλακας τὰ Χερουβεὶμ, ἀλλὰ κατοικεῖ μέσα σου ὁ ἴδιος ὁ Κύριος τῶν Χερουβεὶμ, οὔτε στήθων καὶ μάνια καὶ λιθίνας πλάκας καὶ τὴν ράβδον τοῦ Ἀαρών,⁴ ἀλλὰ Δεσποτικὸν σῶμα καὶ αἷμα καὶ πνεῦμα ἀντὶ τοῦ γράμματος καὶ χάριν, ἡ ὁποῖα ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρωπίνην σκέψιν καὶ ἀνεκφράστον δωρεάν.

Ὅσον μεγαλύτερα εἶναι τὰ σύμβολα καὶ τὰ ἱερὰ μυστήρια, τοῦ ἡξιώθης νὰ λάβῃς, τόσο μεγαλύτερα τιμωρία ἐπισείεται εἰς ἄραρ σου, ἐάν παραβῇς τὰς ἐντολάς. **Β**

«Κατὰ τὰς νύκτας ὤψωνε τὰς χεῖρας σου ὡς ἱερεὶς λειτουργοῦ πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τοῦ Κυρίου».⁵ Ἄλλος, γράφει, κατὰ τρόπον ἁγίου. ἄλλος κατὰ τρόπον ἡγιασμένου. «Καὶ δοξολογεῖτε τὸν Κύριον». Διὰ τὴν λέγει, κατὰ τὰς νύκτας; Διότι θέλει νὰ μᾶς διδάξῃ, νὰ μὴ ἀναλώνωμεν ἀλόκληρον τὴν νύκτα εἰς ὕπνον καὶ νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον αἱ προσευχαὶ εἶναι καθαρώτεροι, ὅταν καὶ ὁ νοῦς εἶναι ἐλαφρότερος καὶ ἡ ἀνάπαυσις μεγαλύτερα. Καὶ ἐάν εἶναι ἀνάγκη νὰ προσέρχεται κανεὶς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς εἰς τὸν ναόν, διὰ νὰ προσευχηθῇ, σκέψου ποίαν συγγνώμην θὰ τύχῃ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος οὔτε εἰς τὴν οἰκίαν του κατὰ τὸν χρόνον αὐτὸν δὲν προσεύχεται; Ὁ μὲν λοιπὸν προ-

3. Ὁ Ἀρχιερεὺς εἰσῆλθε ἅπασ μόνον κατ' ἔτος εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τοῦ ἐπιταξιοῦ.

4. Πρὸς τὰ Ἅγια εἰς τὸν Ἁγίον τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καὶ τοῦ Ναοῦ τοῦ Σολομῶντος, ἡρώτερον ἐβλάσαστο ἡ νύκτος τῆς Διαθήκης, ἐνῶς τῆς ὁποῖας ὄψατον αἱ πλάκας τοῦ Νάμο, ἡ στήθιν τοῦ μάνια καὶ ἡ διασφρακτικὰ ῥαβδὸς τοῦ Ἀαρών.

5. Π ἑκατοστὸν τῶν χειρῶν εἶναι ἐκφορεῖς προσευχῆς. Ὁ ποιητὴς καλεῖ τὰς ἱερεῖς νὰ προσκυνῶνται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς πρὸς τὸν Κύριον. Αἱ προσευχαὶ ἀνεκφράστον ἀβυσσῶδες ἡράρει καὶ νύκτα καὶ κατηλύσαντο πρὸς τὸ θεοκρατικόν, δηλαδὴ τὸν ἱερὸν ναόν.

φήτης σὲ ἀνεγείρει ἀπὸ τὴν κλίνην τοῦ ὕπνου καὶ σὲ οδηγεῖ εἰς τὸν ναόν **Β** μετὰ τὴν προτροπὴν νὰ διέλθῃς ἐκεῖ τὴν νύκτα καὶ σὺ ἐν καὶ μένης εἰς τὴν οἰκίαν σου δὲν κάμνεις αὐτό. Πολὺ ὀρθῶς δὲ εἶπε «κατὰ τρόπον ἁγίου», διότι δηλώνει, ὅτι πρέπει νὰ προσεύχεται κανεὶς χωρὶς πονηρίας σκέψεις, χωρὶς μνησικακίαν, χωρὶς πλεονεξίαν καὶ χωρὶς κομμίαν ἄλλῃν ἀμαρτιῶν αὐτοῦ τοῦ εἶδος, ἡ ὁποῖα μαλᾶνει τὸν νοῦν.

«Καὶ δοξολογεῖτε τὸν Κύριον». Τοῦτο εἶναι ἡ κατ' ἐξοχὴν τελεία δοξολογία, ὅταν δηλαδὴ μαζὶ μετὰ τὰ λόγια ἐκδηλώνεται σάμφωνος καὶ ἡ ζωὴ σου καὶ δοξάζῃς ἐμπράκτως τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος σὲ ἐδημιούργησε συμφῶνως πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον λέγει· «εἴτι πρέπει νὰ λάβῃς τὸ φῶς σου ἐμπρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, διὰ νὰ ἴδωσιν τὰ καλά σου ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σου, τοῦ εἶναι εἰς τὸν οὐρανόν».⁷ **Β**

«Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ σὲ εὐλογήσῃ, Ισραὴλ, ἐκ τῆς ἁγίας Σιών, Αὐτὸς ὁ Δημιουργὸς τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς». Τοῦτο σημαίνει, ἐάν κάμῃς αὐτά, θὰ ἐπιτύχῃς τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ. «Ἄν δηλαδὴ βιοικονομῇς προσευχόμενος, ἂν προσεύχεται κατὰ τρόπον ἁγίου, ἂν εἶσαι ἀξίως νὰ ἴστασαι εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, ἂν κάμῃς τὸν ἑαυτὸν σου κατάλληλον ναόν. Ἄφου λοιπὸν ἔκαμε τὰς παραίνεσις, τὰς ὁποίας ἔπρεπε, ἐν συνεχείᾳ κλείει τὸν λόγον διὰ προσευχῆς.

Τοῦτο εἶναι γινώρισμα ἀρίστου διδασκάλου, διότι καὶ μετὰ τὴν οὐμεθὸν διορθώνει τὸν ἀκούστην καὶ μετὰ τὴν προσευχὴν ἐνισχύει αὐτόν. Τί ἐπιθυμῇ νὰ δηλώσῃ μετὰ τὸ νὰ λέγῃ; «Ἄπο τὴν Σιών»· Ἡ λέξις Σιών ἦτο ἀγαπητὴ εἰς αὐτοὺς καὶ ἐκεῖ ἐπραγματοποιεῖτο κάθε τελετὴ ἐξαγιασμοῦ. Ἐ δι' αὐτὸ λοιπὸν εὐχεται νὰ ἀναλάβωσιν αὐτοὶ τὸν προηγούμενον τρόπον ζωῆς καὶ νὰ γίνῃ εἰς ἐκείνον τὸν χώρον ἡ τελετὴ τοῦ εξαγιασμοῦ καὶ νὰ τύχουν αὐτῆς τῆς εὐλογίας.

6. Ὁ ἱερὸς Ἐραστόμας ἐξάγει ἐντελὴ τὴν σημασίαν καὶ εἶναι τῆς προσευχῆς. Ὁ Κύριος εἰς τὴν ἐκ τὸ ὄραον ὀφείλει νὰ παραγγέλλει· οὐκ ἔστιν ἔτι προσεύχῃ, ἐξελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, καὶ κληρώσῃ τὴν ἴσθμον σου πρὸς ἐμεῖς· τὴν κατὰ σου τῆ ἐν τῆ κερκίᾳ, καὶ ὁ πατήρ σου ὁ εὐλόγησεν ἐν τῇ κροτήφ ἀποδώσει σοι ἐν τῇ κερκίᾳ» (Ματθ. 6, 5-6). Ὁ Ἀπόστολος Πάλλος εἰς τὴν Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς ἐπιστολὴν τὸν συνιστᾷ «ὅτι καὶ ἡμεῖς προσεύχεσθε» (Α' πρὸς 5, 17).

7. Ματθ. 6, 18.

"Επειτα, επειδή ήθελε να ανεβάσει αυτούς εις ανωτέρα σκέψεις και να τους διδάξη, ότι ο Θεός είναι πανταχού παρών, και πρέπει από οιοδήποτε μέρος να επικαλούνται αυτόν,⁵ ο δε ναός ώριος να οικοδομηθή εξ αίτιας της αδυναμίας των ανθρώπων, προσέθεσεν: «Αυτός, ο οποίος εδημιούργησε τον ούρανον και την γήν». Αλλά οι Ιουδαίοι μὲν τότε ἐλάτρευον Αὐτὸν ἐκεῖ, ἡμεῖς βίμως εἰς κάθε τόπον και γῶρον και εἰς τὴν οἰκίαν και εἰς τὴν ἀγορὰν και εἰς τὴν ἐρημίαν και εἰς τὸ πλοῖον και εἰς τὸ ποντοχεῖον και ὅπουδήποτε ἐρεθώμεν. 285 Α Ἡ ἐκπλήρωσις τῶν καθήκοντων τῆς προσευχῆς δὲν ἐμποδίζεται καθόλου ἀπὸ τὸν τόπον. ἀρκεῖ μόνον τὰ αἰσθήματά μας να εἶναι σύμφωνα με αὐτήν.

Ἄφου λοιπὸν ἐπιτύχωμεν αὐτό, ἀς λατρεύωμεν τὸν Θεὸν εἰς οἰανδήποτε τόπον και θά συμπαρίσταται και θά μάς ἀκολουθῇ και θῆας μας τὰς δυσκολίας θά βοηθῇ να ἀντιμετωπίσωμεν με ἄνεσιν και ἐδωκίαν και θά μάς ἀξιώσῃ να ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος.

Εἶθε δλοι μας να ἐπιτύχωμεν αὐτὰ με τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος και τῆς φιλοφροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀήκει ἡ δόξα και ἡ δύναμις, τώρα και πάντοτε και εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

5. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην ἐκτύπησεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν σιναῖν λίαν του μετὰ τῆς Σαμαρείτης: «Ὁ Θεὸς ὁ Θεὸς και τοὺς προσκυνού-τας αὐτὸν ἐν τῷ νουθεῖν: και ἀληθὴς θεὸς προσκυνεῖται» (Ἰωάν. 4, 24). Ὁ Ἀποστολὸς Παῦλος ἐπίσης πρὸς τοὺς Ἀθηναίους διακηρύσσει: «Ὁ Θεός... οὗ ἐν χειροσφραγίσιν ναὸς κατοικεῖ» (Πράξ. 17, 24).

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΔ' (134) ΨΑΛΜΟΝ

Β "Υμνοῦς ἀναπέμπετε εἰς τὸ δοῦμα τοῦ Κυρίου, ἀνεῖτε σεῖς οἱ δοῦλοι ἱερεῖς τοῦ Κυρίου τὸν Κύριον, οἱ ὅποιοι ἴστασθε ὀπηρετοῦντες εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, εἰς τὰς ἀλύλας τοῦ ναοῦ τοῦ Θεοῦ μας. Ὑμνεῖτε τὸν Κύριον, διότι ὁ Κύριος εἶναι ἁ γ α θ ὁ ς.¹

Προτρέπει λοιπὸν πάλιν αὐτοὺς πρὸς τὴν θυσίαν ἐκείνην, ἡ ὁποία γίνεται με δοξολογίας. Ἔναι πράγματι αὐτὸ θυσία και προσφορά πρὸς τὸν Θεόν. Διὰ τοῦτο και εἰς ἄλλο σημεῖον λέγει: «Θά ἐξυμῶν τὸ δοῦμα τοῦ Θεοῦ με ἄσματα και θά μεγαλῶνῃ αὐτὸν με ευχαριστηρίους ὕμνους» και τοῦτο θά ἀρέσῃ εἰς τὸν Θεόν περισσότερο ἀπὸ τὸν ταῦρον, C ποὺ φέρει κέρατα και ὄπλας.² Συγχῶς ὑπεθυμίζει τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ και τὰς ἀλύλας, διότι ἐπιθυμεῖ να προσηλώσῃ αὐτοὺς εἰς τὸν συγκεκριμένον τόπον και να μὴ τοὺς ἀφήσῃ να ἀπομακρύνωνται ἐδῶ και ἐκεῖ. Ἄλλωστε ἀρχικῶς δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν ὤρισεν ὁ Κύριος να ἀνεγείρωται ὁ ναός, ὥστε δλοι οἱ ἄνθρωποι να συγκεντρώνωνται εἰς ἓν μέρος και να ἐμποδίζε-ται δι' αὐτοὺς ἡ ἀσέβεια και ἡ εἰδωλολατρία, ἀλλὰ και διὰ να μὴ πλανώνται εἰς οἰοδηγίατε μέρος με αὐθαιρε-σίαν και ἀρχαλίνων ἐλευθερίαν, οὔτε να δημιουργοῦν

1. Ὁ ψαλμὸς οὗτος φέρει ἄς ἐπιγραφὴν τὸ «Ἄλληλοῦτα», δηλαδὴ ἀνεῖτε τὸν Κύριον. Δι' αὐτοῦ προσακούεται: ἔσοι οἱ ἱερεῖς να ἤμνησων τὸν Κύριον διὰ τὰ ἱερουργεῖα τοῦ ἔργου. Ἡ σύνθεσις τοῦ ἐπισημαίνεται εἰς τὴν ἀνοῖξιν μετὰ τὴν ἐπέσοθιν τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ Βαβυλωνίῳ ἀρχιε-ρῆσιος Ἀναταὶ ἀ καταρῆθ εἰς τὴν ἀσῆρα μὲν: 1-4. Ἐρραλησις τῶν ἱερῶν και Λευιτῶν να δοξολογήσων τὸν Θεόν. 5) 5-14. Ἡ ἀκτικὸς τοῦ ἔργου πρὸς τὸν Θεόν. γ) 15-18. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ ἔργα τοῦ ἱερωῦς τῶν ἱερῶν και ἡ μακαρία τῶν εἰδωλῶν και δ) 19-21. Ἐν συμπαρίστατι προ-σκλησις πρὸς δοξολογίαν και πάλιν τὸς Θεὸς πρὸ τῶν ἱερῶν και Λευιτῶν μετὰ τῶν ἁγῶν τοῦ ἱεροῦ.

2. Ἐπιφ. 68, 31-33.

προϋποθέσεις προς αθέθειαν τὰ δόξα, αἱ πηγαί, οἱ λόφοι καὶ τὰ ὄρη, ὅταν εἰς τὰς κορυφάς αὐτῶν προβαίνουν εἰς θυσίας καὶ σπονδίας. **Δ** Δι' αὐτὸ καὶ θεωρεῖ ἄξιον θανάτου ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος θυσιάζει κάπου ἔξω ἀπὸ τὸν ναὸν μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Ὅποιος δὲν φέρει τὸ σφάγιον ἔμπροσθεν τῆς σκηνῆς διὰ νὰ προσφέρῃ αὐτὸ ὡς θυσίαν εἰς τὸν Κύριον, θὰ λογισθῇ ἔνοχος αἱματοχυσίας».³ Δι' αὐτὸν τὸν λόγον συγκεντρώνει αὐτοὺς ἀπὸ παντοῦ ἐκεῖ εἰς τὸν τόπον αὐτόν, διὰ νὰ συνεστίζονται ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ νὰ ἀπομακρύνονται ἀπὸ ἐσφαλμένης ἀντιλήψεως.

Συμβουλεύει ἀκόμη νὰ ψάλλουν, νὰ ὑμνοῦν καὶ νὰ δοξολογοῦν, διότι οἱ ὕμνοι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεὸν παρέχον εἰς αὐτοὺς θάνατον ἐδαθείας μὲ τὰς παλαιὰς διηγήσεις τὰς σχετικὰς μὲ τὴν Αἴγυπτον, μὲ τὴν ἔρημον, τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας, κατὰ ποῖον τρόπον ἐδόθη ὁ νόμος, μὲ τὰ γεγονότα τοῦ ὄρους Σινᾶ καὶ μὲ τὰ πολεμικὰ γεγονότα. Καὶ ἡ ἴδια ἐνέργεια ἀποτελεῖ ἀφ' ἑνὸς μὲν δοξολογίαν πρὸς τὸν Θεόν, Ἐ ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀφορμὴν διδασκαλίας, διὰ τῆς ὁποίας ρυθμίζεται ἡ ζωὴ καὶ δόχηται ὁ ἄνθρωπος εἰς ὀρθὰς σκέψεις.

«Αἰνεῖτε τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός», ἄλλος λέγει, διότι εἶναι χρηστός. Ἐκεῖνο ποὺ κατ' ἐξοχὴν εἶναι ἀγαπητὸν εἰς τοὺς ἀκροσάσας, τοῦτο συνεχῶς χρησιμοποιεῖ, δηλαδὴ τὴν φιλανθρωπίαν, τὴν εὐστολαγχίαν καὶ τὴν χρηστότητα.

«Ψάλλετε ὕμνους εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, διότι τὸ νὰ ὑμνῆ τις τὸν Κύριον εἶναι ὀφελίμον καὶ τερπνόν». Τοῦτο λέγει, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἡ ὑπόθεσις ἔχει κάποιαν καθ' αὐτὸ εὐχαρίστησιν συνδυαζομένην μὲ ὀφέλεια. ³⁸⁴ **A** Ἡ σπουδαιότερα ὀφέλεια αὐτοῦ εἶναι, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀναπέμπει δοξολογίας πρὸς τὸν Θεόν, ἐξαγιάζει τὴν ψυχὴν του, ἀνατείνει τὴν σκέψιν του, ἀσκεῖται εἰς τὴν ἀκριθεῖ σκέψιν καὶ φιλοσοφεῖ διὰ τὴν παρούσαν καὶ τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Προκαλεῖ δὲ ἀκόμη ἐπὶ πλεον αὐτῶν ἐξ αἰτίας τῆς μελωδίας καὶ πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ κάποιαν παρηγορίαν καὶ ἄνεσιν καὶ καθιστᾷ σεθᾶσιμον ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ψάλλει. Καὶ ὅτι κάμνει τοὺς ἀνθρώπους τόσοι ἀγαθοὺς εἶναι φανερόν ἀπὸ τοῦ ὅτι ὁ ἕνας ἀπὸ τοῦ ἐρημνευτοῦς εἶπεν «ὅτι εἶναι ὠραῖον», ὁ δὲ ἄλλος «ἐδίοτι εἶναι

3. Αὐτ. 17, 4.

εὐχάριστον». Καὶ οἱ δύο λέγουσιν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ἂν ἀπειρώσῃ ἡμάρτηεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ψάλλει τὸν ψαλμὸν κατακοιμίζει τὸν αὐθεντὴν τῆς ἀμαρτίας. Καὶ ἂν ἀκόμη θαυράνεται **B** μὲ ἀπειρους συμφορὰς καὶ κατέχεται ἀπὸ θαθείαν λύπην, μὲ τὴν εὐχαρίστησιν θελγόμενος ἀνοικουφίζει τὴν σκέψιν, ἀναπτερώνει τὸν νοῦν καὶ ἀνατείνει τὴν ψυχὴν πρὸς τοὺς οὐρανοὺς.

(Ψάλλετε αὐτόν), διότι ὁ Κύριος ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ ἐξέλεξεν ὡς λαὸν του, ἡμᾶς τοὺς Ἰσραηλίτας ἐπροτίμησεν ὡς ἰδιαίτερον του περιουσίαν.⁴ Δὲν ἀναφέρει τὰς κοινὰς εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας ἔχουν ἀπὸ κοινοῦ μὲ τοὺς ἄλλους λαοὺς, ἀλλὰ ὅτι εἶναι κατ' ἀποκλειστικότητα καὶ ἐξαιρετικὸν εἰς αὐτοὺς. Καὶ ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερα εὐεργεσία αὐτῶν; «Ὅτι ὁ Θεὸς ἐξέλεξε τὸν λαὸν αὐτόν καὶ ἀνέλαβεν ὁ ἴδιος τὴν προστασίαν του καὶ ἐπέδειξε ἰδιαίτερας εἰς αὐτόν, παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους κάποιαν πρόνοιαν. Καὶ παντοῦ κάμνουν αὐτὸ οἱ προφήται, συνθέτουν δηλαδὴ τοὺς περισσώτερος λόγους τῶν ἀντλούντες ἀπὸ τὰς εὐεργεσίας, αἱ ὁποῖαι προσεφέρθησαν πρὸς αὐτοὺς. **C** Τί σημαίνει ἐπροτίμησεν ἡμᾶς ὡς ἰδιαίτερον του περιουσίαν;». Σημαίνει ὡς πλούτον, ὡς περιουσίαν. Ἄν καὶ τὸ ἔθνος μας εἶναι μικρόν, ἐπροτίμησεν αὐτὸ ὡς πλούτον διὰ τὸν ἑαυτόν του, σπριζόμενος οὐκ εἰς τὴν ἀλιγερθίαν ἀλλὰ εἰς τὴν ἀρετὴν, πρὸς τὴν ὁποῖαν ἐπιθυμοῦν νὰ ὀδηγήσῃ αὐτοὺς κάμνει τὴν ἐκλογὴν, διότι οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι δὲν τοῦ παρέχουν τόσοι πλοῦτον, ὅσοι αὐτὸς ὁ λαός, καθ' ὅσον τοῦτο ἐπετεύχθη καὶ ἀπὸ τὴν εὐνοίαν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος τὸν ἐξέλεξε καὶ ἀπὸ τὴν διδασκαλιῶν αὐτῶν. Διότι συνηθίζει ὁ Παῦλος νὰ ὀνομάζῃ τὴν σκεπηρίαν τῶν ἀνθρώπων πλοῦτον, θῆρας ὅταν λέγῃ «ὁ ἴδιος εἶναι ὁ Κύριος ὅλων πλοῦσις εἰς ἄνους, ὅσοι τὸν ἐπικαλοῦνται».⁵ Καὶ πάλιν λέγει: «Ἄν θὰ σταθῇ β' θὰ πέσῃ ἀφορᾶ εἰς τὸν ἰδικόν του Κύριον».⁶ **D**

Βλέπετε πῶς ἀπέδειξε τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόνοιαν, τὴν φροντίδα, τὴν διάθεσιν, ἐφ' ὅσον ὠνόμασεν αὐτοὺς ἰδιαίτερον του περιουσίαν. Καὶ μὲ τὰ

4. «22 προσέλετο Κύριος ὁ Θεός σου εἰναι αὐτῶ λαὸν περιουσίαν» (Αὐτ. 7, 6) «2ος εἰς περιουσίαν» (Α' Πέτρ. 2, 9).
5. Ρωμ. 10, 12.
6. Ρωμ. 14, 4.

δύο λοιπὸν αὐτὰ στοιχεῖα ἀποδεικνύει τὴν ἰδιαίτερα του πρόνοιαν πρὸς αὐτοὺς καὶ διότι τοὺς ἐξέλεξε καὶ διότι τοὺς ἐπρότιμῆσεν ὡς ἰδιαίτερον του περιουσίαν. Εἶδες πῶς παρέστησε τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ; Διὰ τοῦτο εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου ἔλεγεν· «Ἀναπέμπετε ὕμνους πρὸς τὸν Κύριον, διότι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθός. Ἐγὼ (ὁ Ἰσραηλιτικὸς λαός) θά ἠμῆσω τὸν Κύριον, διότι ἐξ ἰδίας πέρας ἔμαθα, ὅτι ὁ ἰδικός μας Κύριος εἶναι μέγας».

Ἰδοὺ, ἀναφέρει καὶ ἄλλην αἰτίαν τῆς θεολογίας τοῦ Θεοῦ. Εἰπέ μου λοιπὸν οὐ ἀτελήφθης καὶ οἱ ἄλλοι δὲν γνωρίζουν; Γνωρίζουν θεσπάζοντες καὶ οἱ ἄλλοι ὄχι θμῶς τὸσον ὅσον ἐγώ. Ἡ Γνώρισμα κατ' ἐξοχὴν τῶν ἁγίων καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι περισσότερον ἐπληροῦσαν τὸν Θεὸν εἶναι νὰ γνωρίζουν τελειότερα τὴν μεγαλωσύνην αὐτοῦ, ὄχι ἐξ ἀποκλήρου, πόση εἶναι, (διότι αὐτὸ εἶναι ἀδύνατον) ἀλλὰ ἀκριθέστερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ ἰδικός μας Θεὸς ἴσασται ὑπεράνω τῶν Θεῶν τῶν εἰδωλοατρῶν.⁷

Ἰδοὺ, λέγει, ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος εἶπεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ὅτι οὐ ἐγνώρισεν αὐτόν, καθὼς προχωρεῖ, περιορίζει τὸν λόγον καὶ συγκρίνει αὐτὸν μὲ τοὺς ἄλλους Θεοὺς καὶ κατὰ τὴν σύγκρισιν διδὲι εἰς αὐτόν ὑπεροχὴν. **225** Α Κατ' οὐδένα τρόπον περιορίζει τὸν λόγον, λέγει, ἀλλὰ ὁμιλεῖ τότε συμφώνως πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀκροατηρίου καὶ προσπαθεῖ σιγὰ-σιγὰ νὰ ἀναθεῖσθαι αὐτοὺς εἰς τὸ ὕψος τῆς ἀληθείας. Διότι τὸ νὰ λέγεται ὁ Θεὸς μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς Θεοὺς τῶν εἰδωλοατρῶν καὶ ὑπέρτερος ἐκείνων, ταῦτα δὲν εἶναι πολὺ παραστατικὸν τοῦ μεγαλείου του. Ἀλλὰ, ὅπως προηγουμένως εἶπα, προσαρμόζει τὴν ὁμιλίαν πρὸς τὴν ἀδυναμίαν τῶν ἀκροατῶν καὶ προσπαθεῖ σιγὰ-σιγὰ νὰ ἀνεθῆσθαι αὐτοὺς ὑψηλότερα. Ἀλλωστε πρὸ ὀλίγου ἦτο προσφιλὲς εἰς αὐτοὺς νὰ ἀκούσουν τοῦτο καὶ νὰ πεισθῶν.

Ὅτι ὁ Θεὸς παρουσιάζει ἀσυγκρίτον ὑπεροχὴν πρὸς ἄλλους τοὺς Θεοὺς, δηλώνει μὲ τὰ ἐπόμενα **B** διὰ τῆς προσκομιῆσεως μεγίστων ἀποδείξεων περὶ τῆς δυνάμεως αὐτοῦ καὶ διὰ τῆς δηλώσεως, ὅτι τὰ προηγουμένα ἐλέγχθησαν κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν λόγῳ τῆς ἀδυναμίας

7. Τὸ ἐγὼ ἀναφέρεται εἰς τὸν Ἰσραὴλ, διότι ὁ λαὸς οὗτος ἐλαβεν ἰδιαίτερον γινώσκον τοῦ Θεοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως, ἐνῶ οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶχαν ἐπιπέως ἀπὸ τὸν Θεὸν ἁπλῶς.

8. Παρόμοιον εἶναι τὸ γινώσκον «Νῦν ἔγνωσ, ὅτι μέγας Κύριος παρὰ πάντα τοὺς Θεοὺς» (Ἐξέδ. 18, 11).

τοῦ ἀκροατηρίου. Δι' αὐτὸ λοιπὸν, ἔσαν ὁμιλίαι, χρησιμοποιοῦντες χαμηλά νοήματα. Ὅταν θμῶς σχεδιάζῃ καὶ ἀποδεικνύῃ καὶ παρουσιάζῃ τὴν ἀποδείξει τῆς μεγαλωσύνης τοῦ Θεοῦ, χρησιμοποιοῦντες ὑψηλά νοήματα.

Τί λοιπὸν ἕστερα ἀπὸ αὐτὰ προσβάλλει ἀπάντησιν Αὐτοῦ καὶ τὸ ὅποιον προσιδιάζει μόνον εἰς τὸν Θεόν; Πρόσθε, ἀκολουθεῖ. «Ὅλα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος, ἐδημιούργησε διὰ τῆς πατοδυναμίας του εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὰς ἀβύσσους τῶν ὠκεανῶν». Εἶδες δύναμιν, ἀπὸ τὴν ὅποιαν τίποτε γενικῶς δὲν λείπει; Εἶδες πηγὴν ζωῆς; Εἶδες ἀκαταμάχητον ἰσχύον; Εἶδες ἀσύγκριτον ὑπεροχὴν; Εἶδες ἐξουσίαν, ἢ ὅποια κατ' οὐδένα τρόπον ἐμποδίζεται; **C** Εἶδες, ὅτι δι' αὐτὸν τὰ πάντα εἶναι ἀνεπιτόδια καὶ εὐκόλαια;

Ὅλα λέγει, ὅσα ἠθέλε, τὰ ἐδημιούργησεν. Εἰπέ μου εἰς ποῖον χώρον; Εἰς τὸν οὐρανόν καὶ εἰς τὴν γῆν. Διηλαθεῖ ὄχι ἐδῶ μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν οὐρανόν. Ὅχι εἰς μόνον εἰς τὸν οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν γῆν. Ὅχι εἰς τὴν γῆν μόνον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς θαλάσσας καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀβύσσους τῶν ὠκεανῶν. Διὰ τῆς ἀβύσσου ἔννοει ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται κάτω ἀπὸ τὴν γῆν, ὅπως μὲ τὸ νὰ λέγῃ εἰς τὸν οὐρανόν ἔννοει ἐκεῖνα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται ἐπάνω ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς. Ἀπὸ αὐτὰ, ἔν καὶ εἶναι τόσα πολλά καὶ μεγάλα **D** εἰς καμμίαν περιπτῶσιν δὲν ἐμποδίζεται ἡ θέλησίς του, ἀλλὰ ὅλα ἀκολουθοῦν αὐτὴν καὶ τὸ ἐξόχως θαυμαστόν εἶναι, ὅτι ὁ δημιουργὸς ἐδημιούργησε τὸν κόσμον ὄχι μὲ τὸν κόπον οὔτε μὲ τὸν μόχθον οὔτε μὲ τὴν ἐνταλῆν, ἀλλὰ μὲ τὴν θέλησιν του διότι μόνον ἐξεδήλωσε τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸ ἔργον ἠκολούθησεν. Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον παρέστησε καὶ πῆν ἀφθονίαν τῶν δημιουργημάτων καὶ τὴν εὐκολίαν καὶ τὴν ἐξουσίαν, ἢ ὅποια δὲν γνωρίζει ἐμποδία;

Ἐπειτα, ἀφοῦ ἔπαυσε νὰ ὁμιλῇ περὶ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θαλάσσης, ἀναφέρει, ὅσα ὑπάρχουν μέσα εἰς αὐτὰ καὶ ὄχι ἔξω τὸ περιεχόμενον αὐτῶν, ἀλλὰ παραλείψας, ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, ἔν καὶ εἶναι θαυμασιότερα, ἀναφέρει, ὅσα ὑπάρχουν γύρω ἀπὸ τὸν οὐ-

9. «Ὁ Θεὸς ὅσα θέλει, δύναται, οὐχ' ὅσα δὲν θέλει, θέλει. Δύναται μὲν ἀπολλεῖν τὸν κόσμον ὡς λέγεις ἐγώ. Ἰδοὺ, ἀνακαταστήσω. καὶ ὁ Θεὸς ἀνακαταστήσει τὸν κόσμον, ὅτι ὁ Θεὸς νὰ κτίσῃ τὰ πάντα καὶ εἰς τὴν οὐρανὸν ἐκ δὲν ἀδυνατεῖ».

ροσόν. Διά ποῖον τέλος πάντων λόγον; Διότι ἐκεῖνα μὲν, ὅν καὶ ἦσαν μεγάλα, δὲν ἦσαν φανερά· εἰς τοὺς πολλοὺς. **Ε** Αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ εἶναι μικρότερα, εἶναι φανερά καὶ τὰ ἐλέπουν ὅλοι. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ λόγος τοῦ ἀπηθύμετο πρὸς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἠσκημένοι διὰ τῆς πίστεως, ὥστε νὰ ἀντιλαμβάνωνται τὰ ἀφανῆ, ἀλλὰ κατμηθύνοντο ἀπὸ τὰ ὁρατά, ἐξ αἰτίας αὐτοῦ συθέτει τὴν ὁμίλιαν καὶ ἀρχίζει τὴν διδασκαλίαν κάμων καὶ αὐτὸς ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον συνεβούλευσε νὰ κάμωσιν οἱ ἄλλοι. Καὶ ποῖον εἶναι αὐτὸ; Νὰ ἐπαινῆ τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῶν ἔργων αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπευθῆν εἰς αὐτὸν δοξολογίας μὲ τὸ νὰ γνωρίζῃ κάθε δημιουργημά του καὶ νὰ ἀναπέμῃ ὕμνους διὰ κάθε ἓν ἐξ αὐτῶν. **386 A**

Μὲ τὴν παραινέσιν τοῦ περὶ τῆς δοξολογίας τοῦ Θεοῦ συνεχῶς ἔλεγε: «Ἀναπέμπετε ὕμνους πρὸς τὸ "Ὄνομα τοῦ Κυρίου, δοξολογεῖτε αὐτὸν οἱ δαῦλοι τὸν Κύριον». Τοιοῦτοτρόπως δηλώνει κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει κανεὶς νὰ δοξολογῇ τὸν Θεόν, μὲ τὸ νὰ παρακολουθῇ δηλαδὴ ὅλον τὸν κόσμον τῆς δημιουργίας καὶ νὰ ἀπορῆ καὶ νὰ θαυμάσῃ τὴν σοφίαν, τὴν φροντίδα, τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον. Ἀπὸ ἐδῶ πληροφοροῦμεθα, ὅτι δὲν ὑπάρχει μόνον ἡ Ἰβικὴ μας θάλασσα, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι καὶ ἀπέραντοι πελάγη. Διότι εἶπεν «εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς ὅλας τὰς ἀβύσσους τῶν ὠκεανῶν». Διότι καὶ ἡ Κασπία θάλασσα καὶ ἡ Ἰνδικὴ καὶ ἡ Ἐρυθρὰ εἶναι σχεδὸν χωρισμένα ἀπὸ αὐτὴν καὶ περιβάλλονται ἐξωτερικῶν ἀπὸ τὸν ὠκεανόν. **B**

«Αὐτὸς ὑψώνει τὰς νεφέλας ἀπὸ τὰς ἐσχολίας τοῦ ὀρίζοντος τῆς γῆς». Ἄλλος, γράφει, «ἀνοσιβάει» καὶ ἄλλος «ἀνασύρει ἀπὸ τὰς μακρινὰς χώρας», ἄλλος «ἀπὸ τὰς χώρας». Τοῦτο ἐλέγχεθ' καὶ εἰς τὸ θεῖον τοῦ Ἰωὼ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος οὐλέγει τὸ ὕδωρ εἰς τὰ νεφῆ του» καὶ ὁ Σολομὼν «ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος ἐθέμενος τὰ ὕδατα εἰς τὸ ἐνδυμά του»¹⁰

Καὶ ὁ προφήτης δὲν λέγει τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἀλλὰ κάτι ἄλλο θαυμαστόν. Ποῖον εἶναι λοιπὸν αὐτὸ; Ὅτι, ἐπειδὴ ὁ ἄνεμος εἶναι πυκνότερος, ἀκολουθεῖ τὴν πρὸς τὰ ἄνω φορὰν καὶ κρατεῖται εἰς τὸ κενόν καὶ ἀνέρχεται τὸ φάρος του, διακύνον ἀντίθετον δρόμον. Θαυμαστόν ἀκόμη εἶναι ὅτι διατρεῖται τὸ ὕδωρ μέσα εἰς αὐτὸν καὶ

10. Παροιμ. 30, 4.

ἀκόμη αἰὼν ἀπορίας εἶναι, τὸ ὅτι φυλάσσεται εἰς κάτι, τὸ ὅποιον εἶναι ἀνάλαφρον. Καὶ τὸ παραδοξότερον ἀκόμη εἶναι, ὅτι τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον φυλάσσεται ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἄνεμον, ἔσται χωρισθῆ ἀπὸ τὸ νεφός, δὲν συγκρατεῖται πλέον ἀπὸ τὸν ἄνεμον, ὁ ὅποιος ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ χύνεται ἀπὸ παντοῦ καὶ πίπτει εἰς τὴν γῆν.

Βεβαίως, ἂν τὸ ὕδωρ ἐθαστάζετο εἰς τὸ κενόν κατὰ τρόπον φυσικόν, ἔπρεπε καὶ εἰς τὸν ἀέρα νὰ στερεώνεται. Ὅπως ἀκριβῶς, ἂν κανεὶς ἀφῆγεν εἰς τὸν ἀέρα ἓνα ἀσκὸν γεμάτον μὲ ὕδωρ καὶ ἔν συνεχεῖ παρέρρετο ἀπὸ τὸν ἀέρα, θὰ μετεφέρετο καὶ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον μέσα του ἐθάσταζεν, ἂν διέρρεεν ἀπὸ τὸν ἀσκόν. Ἔτσι καὶ ἡ περίπτωση αὐτὴ θὰ ἦτο συνεπὴς πρὸς τὰ προηγούμενα. Ἄλλ' ὅμως ὅλα εἶναι πλήρη θαυμάτων καὶ γίνονται κατὰ τρόπον παράδοξον πέραν ἀπὸ κάθε λογικὴν συνέπειαν. Ὅλα αὐτὰ γίνονται μὲ δύναμιν ἀνωτέραν τῆς λογικῆς. Διότι τὸ ὕδωρ, ποῦ ἐθαστάζεται μέσα εἰς τὰ νεφῆ, δὲν συγκρατεῖται πλέον ἀπὸ τὸν ἀέρα, ποῦ ἀκολουθεῖ. **D** Ἐίδες παράδοξον πρᾶγμα καὶ κατὰ ποῖον τρόπον, ἀφοῦ ἐχρησιμοποίησεν ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον οἱ ἄλλοι θεωροῦν κατώτερον, ἀπέδειξεν, ὅτι εἶναι θαυμαστόν; Ἐπειτα καὶ ἄλλο ἀξιοθαύμαστον παρουσιάζει, μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ἀπὸ τὰς ἐσχολίας τοῦ ὀρίζοντος τῆς γῆς ἢ ἀπὸ τὰ πέρατα τῆς γῆς». Διότι δὲν ἀνεβαίνουν μόνον, ἀλλὰ καὶ προχωροῦν. Οὔτε ἀφήνουν τὴν θροχὴν, ὅπου ἐμφανισθοῦν, ἀλλὰ πολλὰκις ἀφοῦ προπεράσουν πολλοὺς τόπους, ἀλλοῦ ῥίπτουν τὴν θροχὴν καὶ μάλιστα ἀφοῦ περάσουν πόλεις καὶ λαοὺς. Καὶ τὸ περίεργον δὲν εἶναι μόνον ὅτι ἀνέρχονται εἰς τὰ ἄνω, ἀλλὰ καὶ ὅτι καθίζουσιν ὅπως εἰς τὰ ὑπερῶα, μολοντί φέρουν μαζί των τόσον ὄγκον ὕδατος. **E**

«Τὰς ἀστραπὰς μετατρέπει εἰς θροχὴν»¹¹. Βλέπε πάλιν ἄλλο θαῦμα καὶ ὅτι συμπάρουν στοιχεῖα ἀντιθέτου φύσεως. Ἐνῶ δὲν ὑπάρχει τίποτε περισσότερον πυρρὸν ἀπὸ τὴν ἀστραπὴν οὔτε περισσότερον ψυχρὸν ἀπὸ τὰ ὕδατα, ὅμως αὐτὰ ἀναμειγνύονται καὶ δὲν ὑφίστανται σύγχυσιν οὔτε κρίσιν, ἀλλὰ τὸ κάθε ἓν φυλάσσει τὰ αὐ-

11. Διὰ τὰς ἰσθμιαίας καὶ ἀνακαλιπτον μιστηρίας, πῶς ἐπὶ τὸ πῦρ εἰς ἀστραπὴν ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν θροχὴν.

12. «Προμηνῶν: οὐκ ἔστιν τῶν θροχῶν τῆς ἀστραπῆς καὶ θεῖου τοῦ παραδοξότερου θαύματος. Ἐν ὅσῳ γὰρ τὸ ἀστραπικὸν ἐκτρέφον πῦρ οὔτε ἐκείνο θερμαίνει οὔτε αὐτὸ κατεψύσσεται» (θεοδόρητος).

νορά του. Διότι παρ' ὄλων πού τὸ πῦρ παρομένει μέσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ὕδωρ μέσα εἰς τὸ πῦρ, οὔτε τὸ πρῶτον ἀποξηραίνει τὸ δεύτερον, οὔτε πάλιν τὸ δεύτερον ἀποσβέννει τὸ πρῶτον.¹³ 387 Α Καὶ ὁμοίως ἡ ἀστραπή εἶναι δευτέρα ἀπὸ τὸ ἡλιακὸν φῶς, λαμπρότερα καὶ περισσότερο κοπτικὴ καὶ διαμετρικὴ τῶν πραγμάτων. Καὶ μαρτυροῦν αὐτὸ τὰ θέλματα, τὰ ὁποῖα πὰς μὲν ἀκτίνας τοῦ ἡλίου διαρκῶς δέχονται, ἐνῶ τὴν βρυπτικότητα ἐκείνης οὔτε πρὸς στιγμήν δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀνεχθοῦν.

Καὶ ὁ μὲν ἡλιος διατρέχει τὸν οὐρανὸν εἰς εἰσάστημα ὀλοκλήρου ἡμέρας, ἐνῶ αὐτὴ εἰς μίαν μόνον στιγμήν διέγεται ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην. Αὐτὸ ἀκριβῶς μαρτυρεῖ καὶ ὁ Χριστὸς μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Ὅπως ἡ ἀστραπή προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ φαίνεται ἕως τὴν δύσιν».¹⁴ «Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐξάγει τοὺς ἀτιθάσους ἀνεμῶν ἀπὸ τὰ θεσσαυροφυλακία των καὶ τοὺς ἐξαπολλεῖ εἰς τὴν γῆν».¹⁴ Αὕτη πάλιν εἶναι ἄλλη ὅψις τῆς φύσεως, ἡ ὁποία μᾶς παρέχει ὄχι μικρὴν ὀφέλειαν, ἢ ἀλλὰ τόσον μεγάλην, ὥστε νὰ συντελῇ εἰς τὴν μακροβιωτικότητα ἡμῶν καὶ εἰς τὴν ἀνάρρωσιν τῶν σωματίων, τὰ ὁποῖα καταπονοῦνται ἀπὸ τὸν μόχθον καὶ νὰ βροσζῇ αὐτὰ καὶ νὰ κάμῃ τὸν ἀέρα περισσότερο ἀνόλαφρον.

Διότι ἔργον τῶν ἀνεμῶν εἶναι νὰ ἀνακινῶν τὸν ἀέρα, ὥστε νὰ μὴ φθεῖρεται, παραμένον ἀκίνητος, νὰ συντελῇ εἰς τὴν ὀρμητικὴν τῶν καρπῶν καὶ νὰ τρέφῃ τὰ σώματα. Τί ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ εἰπῇ διὰ τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν εἰς τὴν ναυσιπλοίαν εἰς χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον πνέουν καθ' ὀριζήσαν τῶν ἡμῶν καὶ προχωροῦν χωριστὰ ὁ ἕνας ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ μὲ χαροῦς μέσα εἰς τὴν θάλασσαν μεταφέρουν τοὺς ναυτάς; Ὁ ἕνας ἀνεμος παραδίδει καὶ ὁ ἄλλος παραλαμβάνει καὶ βισάνουν ἀντιθέτους ῥότους καὶ ἀλληλοσηθῶνται καὶ ἡ μάχη αὐτῶν εἶναι χρησίμος εἰς τὴν ζωὴν μας. C

Καὶ ἄλλα ἀπεπράγματα ἔργα τῶν ἀνεμῶν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀναφέρῃ. Ἄλλ' ὁμοίως ὅλα αὐτὰ, ἀφοῦ παρέλειψεν ὁ προφήτης καὶ ἄφησε νὰ τὰ συλλέγῃ ὁ ἀ-

13. Ματθ. 24, 25.

14. Ὁ Κύριος ἐξάγει τοὺς ἀνεμῶν ἀπὸ τὰ θεσσαυροφυλακία των. τὰς ἀποθήκας των καὶ σκοπεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν γῆν. ἀπλοῦνται τοιοῦτοῦτοῦτος διὰ τῆς ἐκείνης αὐτῆς ἡ κυριαρχία τοῦ θεοῦ ἐπὶ τὴν στιγμήν τῆς φθορίας. «Ὅτι εἶσαν ἐκ ἡσυχαστῶν, τὸ ἔργον τοῦ ἐπιπέταστος, τὸ εἶσαλον τῆς κτίσεως, τὸ παρακατακλιθέν» (Πλαΐδιος).

κροατῆς, ὁ ἴδιος παρουσίᾳ μόνον τὴν εὐχέρειαν τῆς δημιουργίας. Διότι μὲ τὸ νὰ εἰπῇ ἀπὸ τὰ θεσσαυροφυλακία του δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ δηλώσῃ, ὅτι ὑπάρχουν θεσσαυροφάνεων, ἀλλὰ τὴν εὐκολίαν τοῦ διατάσσοντος, τὴν προθυμίαν τῆς φύσεως νὰ ὑπακούῃ καὶ τὴν ἐτοιμότητα αὐτῆς. Διότι ἐξάγει τὰ πάντα μὲ πολλὴν εὐκολίαν καὶ ὅποτε θέλει, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰ διατρεῖ εἰς τὴν ἀποθήκην του. Τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ δημιουργὸς τῶν πάντων ἐδημιούργησε τὰ πάντα μὲ εὐκολίαν καὶ τὰ παρέδωκεν εἰς τὴν φύσιν. D

Εἶδες πόσα διαφοραὶ ὑπάρχουν εἰς τὸν ἀέρα. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ μέσα εἰς τὸ ὕδωρ καὶ εἰς τὸ πῦρ ὑπάρχει ποικιλία μορφῶν; Τὸ βῆμα ἄλλοτε εἶναι πηγαῖον, ἄλλοτε θαλάσσιον, ἄλλοτε ἀτμός, ἄλλοτε μέσα εἰς τὰ σύννεφα, ἄλλοτε εἰς τὸν οὐρανόν. ἄλλοτε ἐπάνω ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καὶ ἄλλοτε κάτω ἀπὸ τὴν γῆν. Καὶ ὡς πρὸς τὸ πῦρ ἄλλο εὐρίσκεται εἰς τὸν ἥλιον, ἄλλο εἰς τὴν σελήνην, ἄλλο εἰς τὰ ἀστρα, ἄλλο εἰς τὰς ἀστρατάς, ἄλλο εἰς τὸν ἀέρα, ἄλλο γίνεται ἀπὸ ξύλα, ἄλλο εὐρίσκεται γύρω μας, ἄλλο προέρχεται ἀπὸ τὰς λυχνίας καὶ ἄλλο ἀπὸ τὴν γῆν. Διότι εἰς πολλὰ μέρη ἀναβιβάζεται ἀπὸ τὴν γῆν τοιοῦτον πῦρ, ὅπως αἱ πηγαὶ τῶν ὑδάτων. E Ἄλλο πάλιν προέρχεται διὰ τῆς τριβῆς ἀπὸ τοὺς λίθους, ἄλλο ἀπὸ τὰς κορυφὰς τῶν δένδρων, ὅταν αὐτὰ ἔργωνται εἰς τριβὴν καὶ ἄλλο ὑπάρχει εἰς τοὺς κερανοῦς. Καθ' ὅμοιον τρόπον λοιπὸν καὶ ὡς πρὸς τὸν ἀέρα αὐτὸς, πού εἶναι γύρω μας, εἶναι πυκνότερος, ἄλλος λεπτότερος καὶ ἄλλος πάλιν, πού εὐρίσκεται ὑψηλότερα εἶναι περισσότερο πυρρινός.

Ἄλλὰ καὶ οἱ ἀνεμοὶ ἔχουν πολλὰς διαφορὰς: διότι ὁ ἕνας εἶναι λεπτότερος, ὁ ἄλλος πυκνότερος ὁ ἕνας ψυχρότερος, ὁ ἄλλος ἤρροτερος ὁ ἕνας ὑγρότερος, ὁ ἄλλος θερμότερος. Ὡς πρὸς τὸν ἀέρα καὶ τὸ σύννεφον, τὸ μὲν ἐν κινεῖται βραδύτερον, τὸ δὲ ἄλλο ταχύτερον, ὁσάν ἔπιπτον. 388 Α Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν συμβαίνει μὲ τὰ νέφη καὶ τοὺς ἀνεμούς; τὰ μὲν νέφη ὁμοιάζουν μὲ ὑδροφόρους στάμνας, αἱ ὁποῖα εἶναι ἄλλοτε μὲν πλήρεις ὕδατος, ἄλλοτε δὲ εἶναι κεναί· οἱ δὲ ἀνεμοὶ ὁμοιάζουν μὲ ἀνεμιστήρας. Καὶ οὐ, ὅταν ἐλέγῃς αὐτὰ καὶ τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποικιλίαν των, νὰ θαυμάζῃς τὸν δημιουργόν.

«Αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου τὰ πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου». Ἄφοῦ ἀνεφέρῃ εἰς τὰ γενικά καὶ ἐδειξε τὴν

πρόνοια του Θεού περί δλοκλήρου τής οικουμένης με τὰς ἀστράπας, με τὸς ἀνέμους, με τὸν ἄερα, με τὰ νέφη, με τὰς θροαῖς καὶ ἤλεγες τὴν φουκαρίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ὑπάρχει πρόνοια μέχρι τῆς σελήνης, εἰσέρχεται εἰς τὰ μερικά, τὰ ὅποια ἀναφέρονται εἰς τοὺς Ἰουδαίους. **Β** "Ὅτι μὲν ἡ γῆ καὶ ὁ οὐρανὸς καὶ ὅλα τὰ ὁρατὰ ἀπολαύουν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἀπέδειξε με ἐκείνα, τὰ ὅποια προηγουμένως ἐλέχθησαν· ἀλλὰ διὰ τὴν κάμη τοῦς Ἰουδαίους περισσότερο ἐγγνώμονας, διηγείται καὶ τὰ μερικά ἀποδεικνύων τοιοῦτόπως, ὅτι ὁ τῶν πάντων Θεὸς ἐνδὸ πρόνοιᾳ περὶ ὅλων γενικῶς, ἔκοιμε πρὸς χάριν αὐτῶν ἰδιαιτέρας εὐεργεσίας. Παρὰ ταῦτα ὅμως καὶ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔγιναν χάριν αὐτῶν, εἶχον πάλιν καθολικὴν σημασίαν. Διότι ἡ προτίμηση αὐτῶν ἔναντι τῶν ἄλλων λαῶν παρεκίνη ἐκεῖνους πρὸς ζηλοτυπίαν. Τοῦτο ἀκριβῶς ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ ὁ Παῦλος λέγει: «Διὰ τοῦ ἀμαρτηματώδους τῶν ἦλθεν ἡ σωτηρία εἰς τὰ ἔθνη, διὰ τὴν κίνησιν τὴν ζηλοτυπίαν τῶν Ἰσραηλιτῶν».¹⁵

Ὅπως ἀκριβῶς ὁ πατὴρ ἀπὸ τὰ τέκνα, τὰ ὅποια ἀπομακρύνονται ἀπὸ αὐτῶν, Ἐφοῦ λάθῃ ἐν τὸ φέρει εἰς τὰ γονατὰ του καὶ δὲν κάμνῃ αὐτὸ διὰ τὸ παιδί τοῦτο, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο διὰ τὰ ὑπόλοιπα, ὥστε παρακινούμενα ἀπὸ τὴν τιμὴν αὐτῆν νὰ τρέξουν πρὸς τὸν πατέρα καὶ νὰ ἀπολαύσουν τὴν ἰδίαν θεοπέιαν, καθ' ἑαυτοὺς τρόπον καὶ ὁ Θεὸς ἐνήργησεν ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων. Διότι, ἐφοῦ εἰσέκωσεν αὐτοὺς ὄχι ἐπὶ τῶν γονατῶν του,¹⁶ ἀλλὰ ἐπὶ τῶν χειρῶν του (ὅπως λέγει ὁ προφήτης) καὶ τοὺς μετέφερον ἐπάνω εἰς τὴν ράγην του, χαρίζῃ εἰς ἐκεῖνους, ὅσα ἐπεθύμουν,¹⁷ δηλαδὴ ναὸν, θυσίας, τὰ ὅποια ἰδιαιτέρως ἐζητοῦν με πολλὴν προθυμίαν, προστασίαν κατὰ τοὺς πολέμους, νίκας, τρώπαια, **Δ** ἀφθονίαν τῶν γηγενῶν πραγμάτων καὶ εὐφορίαν καρπῶν, ὥστε με ὅλα αὐτὰ ἐκεῖνους μὲν νὰ ἐπισχῶσι καὶ νὰ εὐεργετήσῃ, καὶ τοὺς ἄλλους νὰ ὀδηγήσῃ εἰς ζηλοτυπίαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐπρόκειτο νὰ γίνοντο φαῦλοι, διότι συνεχῶς ἐκολοκιδόντο ἀπὸ αὐτὰ, συνετίθει αὐτοὺς διὰ τῶν τιμωριῶν. Εἶναι ἀληθές:

15. Ρωμ. 11, 11.

16. Ἔσ. 11, 5.

17. Ἀσφ. 32, 11.

μεγάλη ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς περιπτώσεις ἀμηχανίας εὐρίσκει διεξόδους.

Πρόσεχε τὴν σύνοιαν τοῦ προφήτου. Ἄφοῦ ἔφερε τὸν λόγον ἀπὸ τὰ γενικά εἰς αὐτὰ ἐδῶ τὰ μερικά διὰ τὴν μὴ νομίση κανεὶς ἀνόητος, ὅτι ὁ Θεὸς μεροληπτεῖ, ὅταν ἐπανήλθεν εἰς τὰ γενικά, τότε ἄμειλι περὶ τῶν ἐξῆς καὶ λέγει. «Αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου τὰ πρωτότοκα τῆς Αἰγύπτου». **Ε** Ἄρα γε δὲν νομίζετε, ὅτι αὐτὰ ἔχουν γίνεαι περισσότερο διὰ τοὺς Ἰουδαίους; Ἄν λοιπὸν ἀποδείξω, ὅτι αὐτὰ ἔγιναν καὶ δι' ἄλλους, τί θὰ εἴπουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἰσχυρίζονται, ὅτι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ δὲν εἶναι καθολικὴ; Πῶς εἶναι δυνατόν λοιπὸν νὰ ἀποδειχθῇ αὐτό; Ἐπαρκεῖ θεοαίως ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὅποιος σαφῶς δηλώνει αὐτὸ καὶ λέγει: «Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς σὲ ἀνύψωσα διὰ τὴν δυνάμιν μου καὶ νὰ διαλαληθῇ τὸ ὄνομά μου εἰς ὅλην τὴν γῆν».¹⁸ **Α**

Ἐἴθε, ὅτι ὁ θάνατος γίνετα καλὴ ἀγγελία καὶ ἡ θεοστολία ἐκείνη πληγὴ κήρυγμα, τὸ ὅποιον περιέχεται παντοῦ καὶ διαλαλεῖ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ; Προνοιᾷ λοιπὸν ὁ Θεὸς δι' ὅλην γενικῶς τὴν οικουμένην καὶ ὅταν ἀκόμη κατεβύθη τοὺς Ἰουδαίους, Ἄν καὶ ἔλαθε γνώσιν θεοαίως τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ καὶ παλαιότερον, ὅπως ἐπὶ τῆς ἐπαχῆς τοῦ Ἰωσήφ καὶ τοῦ Ἀβραάμ, τῶρα ὅμως ἐγνώρισεν αὐτὴν σαφέστερον. Κατὰ ποῖον τρόπον; Τότε μὲν με εὐεργεσία, ἀργότερα δὲ καὶ διὰ τιμωρίας. Καὶ δὲν ἔπαυσεν, ὅπως προηγουμένως πολλάκις εἶπον, συνεχῶς καὶ καθ' ἑκάστην γενεὰν νὰ ἀναδεικνύῃ τὸν ἑαυτοῦ του καὶ νὰ τὸν καθιστᾷ γνωστὸν δι' ἔργων. Καὶ δὲν κάμνει αὐτὸ πάντοτε καθ' ἑαυτοῦ τρόπον, ἀλλὰ διαφόρως καὶ ποικιλοτρόπως. **Β** Τότε μὲν με τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀβραάμ, τῆς ὁποίας κατενίκησε τὴν στείρωσιν, ἀργότερα με τὴν πείναν καὶ τὴν ἀφθονίαν τῶν ἀγαθῶν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ με τὰς ἀλλεπαλλήλους τιμωρίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀπέδιδον εἰς τὸν Θεὸν ἀδυναμίαν καὶ μόνον τῶν ἐφόκων τὰ πρωτότοκα τέκνα καὶ με αἷμα ἔβαπτον τὸν ποταμὸν, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον ἀποδεικνύει εἰς αὐτοὺς κατὰ μυστικὸν τρόπον τὴν δύναμιν του. Αἱ μαῖαι δηλαδὴ τῶν Αἰγυπτίων, ἐπειδὴ περιεφρόνησαν τὰς σκληρὰς ἐκεῖνας διαταγὰς καὶ δὲν ὀπελόγησαν τὴν ἀνηλεῆ ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως, ἔτυχον παρὰ τοῦ Θεοῦ με-

18. Ἐξδ. 9, 16 καὶ Ρωμ. 9, 17.

γάλης εύεργεσίας. Καί τὰ δύο αὐτὰ γεγονότα ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ. **C** Καί τὸ ὅτι δηλαδὴ αἱ γυναῖκες ἀνεδείχθησαν περισσότερον ἀνδρείααι ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι φοροῦν τὰ διωθόμενα καὶ τὸ ὅτι ἀπέδωκαν εἰς αὐτὰς τὰς ἀμοιβὰς καὶ τὸ ὅτι αὐταὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀξίαν τοῦ πληθοῦς τοῦ λαοῦ.

Διότι τὸ «ὅτι ὁ Θεὸς ἐπύργηται τὰς μάϊας»¹⁹ σημαίνει, ὅτι ἐμεγάλωσεν ἢ ἀγογγέτωσεν αὐτὰν. Διότι ἀντὶ τῶν εύεργεσιῶν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐλάμβανον ἀπὸ τὸν Θεὸν τὰς ἀμοιβὰς. Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν ἐφόβουν τὰ τέκνα αὐτῶν, ὁ Θεὸς ἐχώριζεν εἰς αὐτὰς πολλὰ παιδιά. Ἐπειδὴ δὲ ἐπέμενον νὰ συμπεριφέρωνται ἀκόμη ἀνοήτως, ἐπέφερε μεγαλύτεραν τιμωρίαν καὶ ἐδιδάσκειτο ἢ οἰκουμένην καὶ ἐδιδάσκοντο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι. **D** Καὶ ἐκεῖνη μὲν ἐδιδάσκειτο ἐξ ἀκοῆς, αὐτοὶ δὲ μέσα εἰς τὰς συμφορὰς τῶν ἐβλεπον τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν θλιμμάτων τῶν καὶ τῆς προσωπικῆς τῶν ἐμπειρίας. Δι' αὐτὸ καὶ προσέλεγεν εἰς αὐτοὺς, διὰ νὰ μὴ θεωρήσουν τὴν τιμωρίαν ὡς κάποιαν σύμπτωσιν ἢ καὶ ὡς κοινὸν θάνατον. Ἀπὸ τὸ ὅποιον εἰς ἄλλο μέρος λοιπὸν ἐλέγχθη περὶ τοῦ Σωτήρος, τὸ αὐτὸ πρέπει καὶ ἐδῶ νὰ λεχθῇ. Ποῖον εἶναι τοῦτο; «Βασιλευε εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρῶν σου».²⁰ Δὲν τοὺς ᾄδηγησεν εἰς τὴν ἔρημον οὔτε εἰς ἄλλο τι μέρος, ἀλλὰ μέσα εἰς αὐτὴν τὴν πόλιν ἐπέφερε τὴν τιμωρίαν.

Βλέπε ἄρα, ὅτι καὶ μέσα εἰς τὴν τιμωρίαν ὑπάρχει ἀγάπη. Διότι ἤρχισεν πρῶτα ἀπὸ τὰ ζῶα καὶ ἔπειτα ἐπροχώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους. **E** Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἐθαύμαζε τὴν δύναμιν τοῦ, κατὰ ποῖον τρόπον εἰς μίαν στιγμὴν χρόνου ἐπέτυχεν ὅλα ἐν γένει, τὴν ἐπεικίαν καὶ τὴν ἀνεκφράστον σοφίαν; Οὔτε πρῶτην αὐτὴν τὴν τιμωρίαν ἐπέβαλε, διότι ἐπεθύμει νὰ διορθῶσιν αὐτοὺς μὲ ἄλλας προηγουμένας, οὔτε πάλιν ἐπέβαλεν αὐτὴν χωρὶς προειδοποιήσιν.²¹ **390 A**

Διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγον; Διὰ νὰ συνετίσῃ αὐ-

19. Ἐξ. 1, 20.

20. Ψαλμ. 109, 2.

21. Ὁ Θεὸς ἐπέβαλε διαφόρους τιμωρίας εἰς τὸν λαὸν τῆς Αἰγύπτου, καὶ ὅσοιαι ἐνεκρίθησαν κληροῦν τῶν Φαραῶν, ἐπὶ δὲν ἐπέτρεψεν ὁ Φαραὼ τῆν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον τῶν Ἰσραηλιτῶν. Παρὰ τὰς πληγὰς ὁ Φαραὼ ἐμείνεν ἀμετανόητος. Τέλος ὁ Θεὸς ἵστασε τὴν δεκάτην καὶ σκληρότερον ἐξ ἑκῶν πληγῶν. Ἐπιστάτωσε δηλαδὴ ὅλα τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν Αἰγυπτίων, ἀκόμη καὶ τῶν ζῶων αὐτῶν.

τοὺς μὲ τὰ λόγια καὶ νὰ μὴ λάθουν τὴν ἐμπειρίαν τῆς πραγματικότητος. Οὔτε πάλιν, ἐπειδὴ δὲν διορθώθησαν, ἐπέτρεψε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ τιμωρία κατὰ τρόπον ἀμύθητον. Διὰ νὰ μὴ θεωρηθῇ λοιπὸν κανεὶς αὐτὴν συμπτωματικὴν ἢ νόσον ἢ ἐπιδημίαν, πρόσεχε, πόσα γίνονται. Πρῶτον εἰς διάστημα μίᾳς νυκτὸς προσεβλήθησαν ὅλοι. Δεύτερον ὅλα τὰ πρωτότοκα παιδιά. Ἐάν λοιπὸν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ προσέβαλε μόνον ὅλα τὰ πρωτότοκα καὶ θὰ ἐλυπεῖτο τὰ δευτερότοκα, ἀλλὰ θὰ προσέβαλεν ὅλους ὀμοειδέως. Τρίτον, ἐάν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ ἀπεμακρύνετο ἐξ οἰκλήρου ἀπὸ τοῦ Ἰουδαίου καὶ θὰ προσέβαλε μόνον τοὺς Αἰγυπτίους. **B** ἀλλὰ θὰ ἐπηρεάζετο πολὺ περισσότερον ἐκεῖνα τὰ σώματα, τὰ ὅποια εἶχον καταπονηθῆ μὲ κόπους καὶ ταλαιπωρίας καὶ τόσας συμφορὰς²² καὶ τόσον πολὺ ἐξηγηθήσαν μέσα εἰς τὴν πτωχείαν καὶ τὴν πείναν. Δὲν θὰ ἐπηρεάζετο τοὺς βασιλεῖς οὔτε ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔζων μέσα εἰς τὰ ἀξιώματα καὶ εἶχον μεγάλην ἀνεσιν καὶ ἐτύχχανον πολλαπλῶν περιποιήσεων. Ἐάν ἦτο ἐπιδημία, δὲν θὰ ἐξεδηλώνετο ἀφιδίως, ἀλλὰ, ἀφοῦ παρουσιάσετο προηγουμένως ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς ἐμφανισείας τῆς. Τώρα δὲ ὅλα αὐτὰ ἐπέρχονται ἀπὸ κοινού, διὰ νὰ τιμωρηθῇ ἡ ἀφραγία τῶν Αἰγυπτίων. Διότι καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν τιμωρίαν αὐτῶν καὶ ἀφοῦ σαφῶς πλέον ἐντελήθησαν, ὅτι ἡ τιμωρία ἦτο θεοδικαία, κατέβλασκον τοὺς Ἰουδαίους μετὰ τὴν ἔξοδόν των. **C** πρᾶγμα τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει τὴν ἐσχάτην ἀγνωμοσύνην καὶ τὴν μεγίστην ἀπολογίαὶν ὑπὲρ τοῦ Θεοῦ.

Ὅταν ἐπρόκειτο νὰ σταματήσῃ τὰς ἀποδείξεις εἰς τοιοῦτον σημεῖον ἔκαμε τὴν διακοπὴν, ὥστε δι' αὐτοῦ ἐδικαιώετο, δι' ἅσα προηγουμένας ἔκαμεν, εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἤθελον νὰ προσέξουν. Διὰ νὰ μὴ λέγῃ κανεὶς, διὰ ποῖον τέλος πάντων λόγον τιμωροῦνται ὅλοι, ἐνῶ ὁ βασιλεὺς κρατεῖ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ὑποπίπτει εἰς σφάλματα, διὰ τοῦ τελευταίου λυεὶ τὴν ἀπορίαν αὐτὴν. Κατὰ ποῖον τρόπον ἐπιλύει τὴν ἀπορίαν διὰ τοῦ τελευταίου τοῦτου; Διότι ὅταν ἀπέθανον τὰ πρωτότοκα παιδιά αὐτῶν, ἐκείνοι, παρὰ τὴν βέλτην τοῦ βασιλέως, ἐφυγάδευον τοὺς Ἰουδαίους. Ἐπομένως, ἐάν ἐπεθόμουν ἐξ ἄρ-

22. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπεθῆ ἔλασκον τοὺς Ἰσραηλιτὰς νὰ κληθῶντο εἰς τὴν ἔρημον, ὥστε νὰ κληθῶντο καταλάβουν τὴν χώραν τῶν, τοὺς ἐπέβαλεν σκληρὰς δοκιμασίας καὶ τοὺς ἐκακομετεχειρίζοντο περικλυρότερος.

γής, θά ἤμποροῦσαν νά ἐπιβληθοῦν ἐπ' αὐτοῦ. Συνεπῶς δέν ἤμποῦσαν τόν θασιλέα, ὅχι διότι δέν ἤμποροῦσαν, ἀλλά διότι δέν ἤθελον. **Δ** Καί ἡ καταδίωξις τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἐγένετο ἐπειτα ἀπό αὐτά, ἐπαυξάνει τήν ἐνοχλήν των.²³

Ταῦτο ὡς γνωστόν συνέβη καί ἐπὶ τοῦ θασιλέως Σαοῦλ. Ὅταν ἔπρεπε νά ἀπαλλάξουν τόν υἱόν, ἔλοι ἀπό κοινοῦ μέ κολακείας πρὸς τὸν θασιλέα ἔσωσαν αὐτόν, ἀν καί παρενόμησαν.²⁴ Ὅταν ὁμοῦ ὁ θασιλεύς ἤθελε νά σφαγιάσῃ τόσους ἱερεῖς, δέν εἶπαν οὔτε λέξιν οὔτε βοήθειαν προσέφεραν. Ἐάν τότε ἐβοήθει πρὸς ταῦτο ἡ συγγένεια καί ἐδῶ ἐβοήθει ἡ φύσις τοῦ δικαίου, διότι ἦσαν ἱερεῖς καί ἡ σφαγή ἦτο παράνομος καί ἡ ὄργη δέν προήρχετο ἀπό ὀρθῆν κρίσιν. **Ε** Ἀλλά αἰτία τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο ἡ ἀδιαφορία καί τὸ ὅτι δέν ἐλυποῦντο πολὺ διὰ τὴν ἐναλλαγὴν τῶν ἱερέων.

Βλέπε λοιπὸν ποία συμφορὰ ἐμάστιζον αὐτοὺς μετὰ ταῦτα. Διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκείνην δέν ἔλαθον τυχαίαν τιμωρίαν. Ὅταν λοιπὸν γίνεται κάτι παράνομον κανεὶς νά μὴ εἶναι ἀπαθής, ἀλλά νά γίνεται καστακώτερος ἀπὸ τὸ πῦρ καί νά μὴ στενωγῶρῃται ὀλιγώτερον ἀπὸ τοὺς ἀδικουμένους καί κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θά ἀναγκαστοῦν νά ἀποπέσει κακὰ.

«Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον μέχρι τοῦ ζώου». ²⁵ **Α** Διὰ τοῦτον λόγον τέλος πάντων καί τὰ ζῶα; Ἐπειδὴ καί αὐτὰ ἐδημιουργήθησαν χάριν τοῦ ἀνθρώπου, καί ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνθρώπου τιμωρεῖ αὐτά, ὥστε νά ἐπιτείνῃ τὸν φόβον, νά διευρύνῃ τὴν συμφορὰν καί νά ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ πληγὴ εἶναι θεοσταλάς καί ὅτι ὁ πόλεμος ἔρχεται ἀπὸ τοὺς οὐρανοῦς.

«Αὐτὸς ἔστειλε θαύματα μικρὰ καί μεγάλα εἰς τὸ μέσον σου, Αἴγυπτε». Τί σημαίνει εἰς τὸ μέσον σου; **Η** ἔννοσι τὸν τόπον ἢ τὸ ὀλοφάνερον. Διότι αἱ λέξεις ἐν μέσῳ δηλώνουν τὸ φανερόν, καθὼς εἰς ἄλλο μέρος λέγει ἐπραγματοποίησε τὴν σωτηρίαν εἰς τὸ μέσον τῆς γῆς.²⁶ Τὸ μέσον εἶναι ὀλοφάνερον εἰς ὅλους γενικῶς. Ἔστει-

23. Ὅταν οἱ Ἰουδαῖοι: εἶχον προσηφείει ἦτο ἀπὸ τῆν Αἴγυπτου καὶ ἦσαν ἔτοιμοι νά παρῶσιν τὴν Ἰερουσαλὴμ ἐλάσαν, ἡ Φαραὼ μετενοήσας, διότι ἐπέστειλε εἰς αὐτοὺς τὴν ἐρώδον, τοὺς καταβύθη με ἄματι, ἡπιεμένον καὶ σκεπτόν.

24. Α' Βασίλ., 14, 45 καὶ 22, 17.

25. Ψαλμ. 78, 19.

λεν αὐτὸς θαύματα μικρὰ καί μεγάλα εἰς τὸ μέσον σου, Αἴγυπτε. Εὐλόγος, διότι βασιλεύοντο ἀπέβλεπον εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν ἀνθρώπων καί διὰ τὰ νὰ ἴδωσιν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ὄφειλον νά ἀποκομίσουν κέρδος. **Β** Καί δέν ἐπραγματοποιήσαντο τυχαίως, ἀλλά μέ τρόπον ποῦδ θαυμαστόν, ὥστε καί μέ τὴν ἐκπλήξιν καί μέ τὸν θαυμασμόν νά ἐπιφέρουν διπλὴν ὄφελειαν.

«Κατὰ τοῦ Φαραὼ καί ἔλων τῶν δούλων του». Εἶδες τὴν ἀνέφραστον δύναμιν; Κατὰ ποῖον τρόπον ἐνῶ λατὴ ἦσαν ἔλοι μαζί, ἡ τιμωρία προσέβαλεν αὐτοὺς καί ἐκεῖνοι μὲν ὄφισταντο τὰς δοκιμασίας, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀπεκόμισον τὴν ὄφελειαν; Κατὰ ποῖον δὲ τρόπον ἔννοσι τὸ «καί ἔλων τῶν δούλων του»; Καί δέν εἶχον θεσπιάς ἔλοι πρωτογέννητα τέκνα, ἀλλά ἔννοσι τὰ ὑπόλοιπα μικρὰ θαύματα καί ὅτι ἐνῶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπλήττοντο αὐτοί, οἱ Ἰουδαῖοι ὄφελοντο καί ἐνῶ εἰς τὴν ἔρημον ἐσφραγιστοῦντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἄλλοι ὄφελοντο **Γ** καί τὰς μὲν τιμωρίας ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἐχθρούς, τὰς δὲ εὐεργεσίας ἔκαμεν εἰς αὐτοὺς, ἐνῶ ὄφελει ὅλους καί τοὺς μὲν καί τοὺς δὲ. Καί διὰ τὴν εὐεργεσίαν καί αὐτοὺς; Διότι οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι συνιθίζουσιν νά ἀναγκάζουσιν τὸν Θεὸν περισσότερον ὅταν πηλῆττανται, παρὰ ὅταν εὐεργετοῦνται. Ἐπειδὴ θεσπιάς αὐτὸς δέν ἐπεθύμη νά τιμωρῇ ἐκείνους, πρόσεχε, ὅτι αὐτὸς συνεχῶς ἀπομακρύνει τὴν τιμωρίαν καί ἀποδεικνύει τὴν δύναμιν καί τὴν φιλανθρωπίαν δι' ἁμφοτέρων τῶν περιπτώσεων. Θά ἦτο ἀρκετὸν θεσπιάς, ἐπειτα ἀπὸ τὴν πρώτην τιμωρίαν, τὴν δευτέραν καί τὴν τρίτην, νά καταστρέψῃ αὐτοὺς ὀλοσχερῶς, ἐπειδὴ ἔπασχον ἀπὸ ἀνάστον νόσον ἀλλά δέν τὸ ἠθέλησε. **Δ** Καίτοι πρόέβλεπε τὰ μέλλοντα καί ὅτι δέν θά γίνον καλῶτεροι οὔτε μέ τὴν πέμπτῃν τιμωρίαν οὔτε μέ τὴν ἕκτην οὔτε μέ τὴν δεκάτην, δέν ἔπαυε νά τοὺς ἀνέχεταί με μακροθυμίαν.

Δι' αὐτὸν τὸν λόγον ἀξίζει νά θαυμάζῃ κανεὶς τὴν δύναμιν αὐτοῦ καί τὴν φροντίδα καί τὴν σοφίαν καί τὴν κωλοσύνην. Τὴν δύναμιν, διότι ἐπέβαλε τὴν ποιήν, τὴν φροντίδα, διότι ἐπέμεινε τὴν σοφίαν, διότι ἐφήρμοξε τὸ σχέδιόν του, ἐνῶ πρόέβλεπε τὰ μέλλοντα. Καί τοῦτο μάλιστα εἶναι γνώρισμα τῆς φιλανθρωπίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ κανεὶς τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν μικρότερων καί τῶν ἄλλοιων ὄντων. Μέ τὴν πάροδον δὲ τοῦ χρόνου προσέβαλε καί τὸν θασιλέα, πρῶτον καί τὸ ὅποιο συνετέλεσεν ἰδιαίτερος νά δια-

δοθούν αυτά, τὰ ὅποια συνέβαινον. Διότι, ὅσα συμβαίνουσαν ἐπὶ τῶν ἰδιωτῶν, φυσικῶν εἶναι νὰ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς τοῦ κοινοῦ. **Ε**

Ὅταν ὁμως δεχεται τὴν ποιὴν ἄνθρωπος ἐπιφανοῦς θέσεως, τίποτε δὲν ἐμποδίζει νὰ κυκλοφορήσῃ παντοῦ ἡ φήμη τοῦ γεγονότος. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐξέθεσε τὸν λόγον, διὰ τὸν ὁποῖον ἐπλήξε τοὺς Αἰγυπτίους, ἀναφέρει καὶ τὰς ἐπιβληθείσας τιμωρίας καὶ δὲν μνημονεύει αὐτὰς ἐπανελημμένους οὔτε ἀπαριθμεῖ τὰ εἶδη των, ἀλλὰ μὲ μίαν λέξιν, ἀφοῦ ὑπηνίχθη ἅλας αὐτάς, τὰς ἀντιπαρήλασε μὲ τὸ νὰ εἴπῃ: ³⁹² **Α** «Αὐτὸς ἔστειλε θαύματα μικρὰ καὶ μεγάλα εἰς τὸ μέσον σου, ὦ Αἴγυπτε».

Ἐπειτα πάλιν ὁδηγεῖ τὸν λαὸν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν ἔρημον καὶ ἀποδεικνύει πανταχοῦ, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν ἀνήκει εἰς ἓν μέρος τοῦ κόσμου οὔτε παρομένει εἰς μίαν χώραν, ἀλλὰ ἀνήκει εἰς ἅλην τὴν οἰκουμένην. Διὰ τοῦτο προσέθεσε λέγων «αὐτὸς ἐπάταξε διὰ θανάτου πολλὰ ἔθνη καὶ ἐφόνησε πολλοὺς θυνάτους βασιλεῖς». Καθ' ἅλην τὴν διάρκειαν τῆς πορείας ποικιλοτρόπως παρουσιάζει ἐγγυήσεις τῆς δυνάμεώς του καὶ κατηύθυνε τὸν λαὸν μὲ τὸ νὰ διδάσκῃ αὐτὸν διὰ τῆς πραγματικότητος.

Διότι καὶ προηγουμένως ἐδίδασκε διὰ τῶν πολέμων ὅτι οὗτοι δὲν διεξήγοντο οὔτε ἀπὸ τὴν φύσιν τοῦ αἵματος, οὔτε ἀπὸ τὴν δύναμιν τῶν στοιχείων, **Β** οὔτε ἀπὸ τίποτε παρομοίων, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν στρατηγικὴν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ αὐτοὺς εἰς τὴν διεξαγωγὴν τῶν πολέμων. Διὰ τῆς μίας περιπτώσεως ἀπεδεικνύεται ἡ ἄλλη, διὰ τῶν γεγονότων τῆς Αἰγύπτου τὰ γεγονότα τῆς ἔρημου καὶ διὰ τῶν γεγονότων τῆς ἔρημου τὰ γεγονότα τῆς Αἰγύπτου. Διότι, ὅταν αὐτοὶ χωρὶς ὅπλα καὶ στρατιωτικὴν τάξιν καὶ μόνον κατεπέδον τοὺς ἔχθρους, τοῦτο ἀπεδεικνύει εἰς αὐτοὺς, ὅτι καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐκίνησεν αὐτὰ ἄνωττον πῦρ, ὅχι ἐπειδὴ ἔστερέετο στοιχείων, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἐπεθύμει νὰ ἐπιβεῖξη τὴν δύναμιν του κατὰ ποικίλους καὶ διαφόρους τρόπους, ἐχρησιμοποίησε τὰ δημιουργήματά του.

«Τὸν Σηὸν βασιλεῖα τῶν Ἀμορέων καὶ τὸν Ὀγ τὸν βασιλεῖα τῆς χώρας Βασάν».³⁹³ Δὲν ἀκολουθεῖ τὰς πόλεις οὔτε κατ' ἐλάχιστον ἀναφέρει τὴν παράταξιν, **С** ἀλλὰ πάλιν μὲ μεγαλοφυχίαν ἀντιπαρέρχεται ἄπειρον πλῆθος

38. Οἱ θῆο περιόχτες: βασιλεῖς Ἀμορέοι πέραν τοῦ Ἰερδάνου.

θουμιάτων. Ἐνῶ ἠμποροῦσε νὰ ἐπιμενῇ καὶ τὴν τραγῳδίαν ἐκείνην νὰ διατρανώσῃ, δὲν κάμνει αὐτὸ, ἀλλὰ εὐρισκόμενος μῆσα εἰς τὸ πλῆθος τῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἐδημιούργησεν ὁ Θεός, παρατρέχει ἅλα γενικῶς καὶ ἀνεχίζει. Ἄν καὶ οἱ ἔχθροι ἦσαν ἐξωπλισμένοι καὶ κατόκουσαν εἰς πόλεις μὲ ἰσχυρὰ τεῖχη καὶ εἶχον μελετήσει τὴν τακτικὴν τοῦ πολέμου, ἐνῶ οἱ φυγάδες Ἰουδαῖοι δὲν εἶχον πολεμικὴν ἐμπειρίαν καὶ μάλιστα εἶχον ἀπαλλαγὴν ἀπὸ μακροχρόνιου δουλείαν καὶ τυραννίαν, ἀφοῦ ἀνηλώθησαν ἀπὸ τὴν πείναν καὶ τὴν θλίψιν, **Д** ἐκτεθειμένοι εἰς κάθε κίνδυνον, παρὰ ταῦτα ὁμως ἦσαν ἰσχυρότεροι ἐξ ὅλων λόγῳ τῆς χειρὸς, ἡ ὁποία κατηύθυνεν αὐτοὺς.

Ἦτο ἀκόμη καὶ δίκαιος ὁ πόλεμος. Δὲν ἐπιτίθεντο οἱ Ἰουδαῖοι ἐναντίον τῶν ἔχθρων, ἀλλ' ἐκεῖνοι παρείχον ἀφορμὰς κλειόντες εἰς αὐτοὺς τὸν δρόμον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν μεγίστην ἀπανθρωπίαν. Καὶ δὲν ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους νὰ προχωρήσουν εἰς πόλεμον. Διὰ νὰ μὴ ἀναβαρῆσουν μὲ τὴν αἰγὴν καὶ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ πάλιν ἐπιτεθῶν, ἀλλὰ νὰ γνωρίσουν, ποίους πρέπει νὰ πολεμοῦν καὶ ἀπὸ ποῦ νὰ ἀπέχουν, **Ε** εἰς τὴν ἔρημον κάμνει τοῦτο, ἐκ τῶν πραγμάτων δηλαδὴ νομοθετεῖ, κατὰ ποῖον τρόπον πρέπει νὰ μεταχειρίζονται ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προστρέχουν πρὸς αὐτοὺς.

«Καὶ ἔδωκε τοὺς ἄλλους βασιλεῖς τῶν κρατιδίων Χακακάν». Εἶδες, ὅτι ἀπὸ ἐδῶ διδάσκειται ἅλη ἐν γένει ἡ οἰκουμένη; Διότι, ὅπως ἀκριβῶς τὸ πῦρ πρὸς τὰς ἀκάνθας, τοιοῦτοτρόπως ἐπετέθησαν πρὸς ἄλλους καὶ κενεὶς δὲν ἠμποροῦσε νὰ τοὺς ἀντιμετωπίσῃ.

Ἄκουε λοιπὸν, τί ἰσχυρίζεται ὁ Βαρλαάμ, ἀφοῦ ἐδιδάχθη ὅχι ἀπὸ τοὺς προφήτας καὶ τὸν Μαυσεῖα, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν πραγματικότητά ἐπὶ ἔθνος αὐτὸ θὰ διδάξῃ μὲ τὴν γλώσσαν του ἔσον τὸν κόσμον».³⁹⁴ Εἶδες ποῖα σπουδαία μεταφορὰ ἐλέγχῃ; Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ πολεμήσῃ, θὰ καταβάλῃ, ἀλλὰ ὅτι θὰ διδάξῃ μὲ τὴν γλώσσαν, ἐπειδὴ ἤθελε νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀκόπον νίκην.³⁹⁵ **Α** καὶ ὅτι τὰ τρόπαια ἐπατεύθησαν χωρὶς αἰματοχυσίαν καὶ ὅτι οἱ ἔχθροι ἐπέσθησαν ἀπὸ μόνον τὴν ἐπιδρομὴν. Δὲν ἔχουν ἀνάγκην, λέγει, παρατάξεως καὶ συγκρούσεως ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐπιτεθῶν καὶ ἅλα γενικῶς καταπολέμησονται καὶ ὑποχωροῦν. Δὲν ἔκαμε θεσπάζας αὐτοὺς νὰ νικῶν μόνον

39. Ἀριθμ. 22, 4.

μέ τας συνθέσις τοῦ πολέμου καί τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, διά νά μή ἀποδοθῆ ἡ νίκη εἰς τας ἰδίας αὐτῶν δυνάμεις, ἀλλά ὀπκίει ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν τά στοιχεῖα τῆς φύσεως. Δι' αὐτό καί ἐκ τῶν προτέρων ἐπέληξε καί συνετάραξε τὸ φρόνημα αὐτῶν καί μέ τὴν πτώσιν τῆς χαλᾶς πολλοὺς κατέστρεψε καί ὁ ἥλιος ἐστάθη καί ἐπέστρεψε παράττειν τῆς μάχης καί πολλά περίεργα αὐτοῦ τοῦ εἵδους ἔγιναν καί ἡ λαχὴ τῶν σαυπλῆγων προσβάλλουσα τοὺς πύργους σφοδρότερον ἀπὸ τὸ πῦρ κατέκρημνισε τὰ τεῖχη. **Β**

Καί τοῦτο ἐπέφερον ὠφέλειαν καί εἰς τὸν ἕνα καί εἰς τὸν ἄλλον. Διότι καί ἐκεῖνοι ἀνταλαμβάνοντο, ὅτι ὁ πόλεμος δὲν προέρχεται ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καί αὐτοὶ ἐδιδάσκοντο, νά προσθέλουν πρὸς τὸν Θεόν καί ποτέ νά μὴ ὑπερφηανεύονται διὰ τὰ κατορθώματα, ἀλλὰ νά συμπεριφέρονται μέ ἐντιμότητα καί μετριοφροσύνην. Τὸ ὅτι ἐνίκησαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, τιμᾷ περισσώτερον αὐτοῦς, παρὰ ἂν μόνον ἐνίκων, πράγμα τὸ ὅποιον τοὺς ἔκαμνε σεμνοὺς καί τοὺς ἐδίδασκε μετριοφροσύνην. Σεμνοὺς μὲν, διότι εἶχον τοιοῦτον στρατηγόν, μετριοφρονας δέ, διότι δὲν ὑπερφηανεύοντο διὰ προσωπικὰ ἐπιτεύγματα.

«Καί ἔδωσε τὴν χώραν τῶν κληρονομίαν, κληρονομίαν εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν». ²⁸ Τοῦτο πάλιν εἶναι πολὺ μεγάλο θαῦμα. Τὸ ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον ἐξεδίωξαν τοὺς κατοίκους, ἀλλὰ καί ἠμπόρσαν νά καταλάβουν τὴν χώραν καί νά κατανεύουν τὰς πόλεις. **Γ** Τοῦτο παρῆγεν εἰς αὐτοὺς μεγάλην εὐχαρίστησιν, μεγάλην τιμὴν καί πολλὴν εὐθυμίαν. Αὐτὸ ἀλλώστε εἶναι γνώριμα τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι εὐκαλόν νά κατακτήσῃ κανεὶς τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ καί ἐδῶ ὑπάρχει ἀνάγκη μεγάλης βοήθειας. «Κύριε τὸ ὄνομά σου θά μένῃ ἀλησομένητον, εἰς τοὺς αἰῶνας θά μνημονεῖσαι εὐλαβῶς, συνεχῶς ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην». Ἄλλως γράσει, «ἢ ἀναμνήσις σου». Εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον μέ τὴν δοξολογίαν, ἣ ὅποια ἦτο συνθέσις νά ἀσπάζεταιται ἀπὸ τοὺς ἐναρτέτους, διακόπτει τὴν συνέχειαν τοῦ λόγου,

²⁸ Πρόκειται περὶ τῆς ἐνστάθην τοῦ Ἰσραήλου Παλαιστίνης, ἣ ἕπειτα κατεκτήθη ἀπὸ τοῦ Ναυῦ, ἐνθ' ἣ πέραν τοῦ Ἰσραήλου κατεκτήθη ἀπὸ τοῦ Μωυσῆ. Ἡ χώρα αὕτη ἐδόθη εἰς τοὺς Ἰσραηλιτάς ὡς κτήσιον Ἰσραηλῆται.

«Ὅταν λοιπὸν ἀρχίζοντες νά ἀμιλοῦν περὶ τῶν θαυμασιῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, θερμανθοῦν, δὲν προχωροῦν πρὸς τὸ τέλος, προτοῦ δοξάσουν τὸν Θεόν, δι' ὅσα ἔχουν λεχθῆ **Δ** καί ὁμολογήσουν αὐτὸν καί ἐκπληρώσουν τὴν ἐπιθυμίαν τῶν. Τοῦτο ἀκριβῶς κάμει καί ὁ Παῦλος εἰς κάθε περίπτωσιν ἰδιαίτερος μάλιστα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῶν ἐπιστολῶν, ὅπως, ὅταν γράφῃ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Γαλατῶν «χάρις νά εἶναι ὁ ἔσας καί εἰρήμη ἀπὸ τὸν Θεόν Πατέρα μας καί τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἔδωσε τὸν ἑαυτὸν τοῦ διὰ τὰς ἁμαρτίας μας, διὰ νά μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὸν σημερινὸν ποιητὸν κόσμου, σύμφωνα πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καί Πατρὸς μας, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν» ²⁹ καί εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν «εἰς τοὺς ὁποῖους ἀνήκει ἡ ὑπόθεσις, ἡ δόξα, ἡ λατρεία καί αἱ ὑποσχέσεις, εἰς τοὺς ὁποῖους ἀνήκουν οἱ πατέρες καί ἐκ τῶν ὁποίων ἀπὸ ἀνθρωπίνης πλευρᾶς καταγέται ὁ Χριστός, **Ε** ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπεράνω ὄλων, Θεὸς εὐλογητὸς αἰώνως. Ἀμήν» ³⁰ Καί πάλιν εἰς ἄλλο μέρος γράφει: «Εἰς τὴν βασιλείαν τῶν αἰώνων, τὸν ἀθάρτον, τὸν ἀόρατον, τὸν μόνον σοφὸν Θεόν, ὅς εἶναι τιμὴ καί δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν» ³¹

Τοιοῦτοτρόπως λοιπὸν καί ὁ προφήτης ἐδῶ ἀπεληφθεὶς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄλον τὸν κόσμον, τὴν τιμιότητα τῆς Αἰγύπτου, τὰς εὐεργασίας, αἱ ὅποια ἔγινον εἰς τὴν ἔρημον, ³² ἂ τὰς διαφόρους καὶ ποικίλας, τὰς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, τὰς χάριν τῶν Ἰουδαίων πρὸς τοὺς ἐχθρούς καί θερμανθεὶς ἀπὸ τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ ἀνέπεμψε δοξολογίαν πρὸς αὐτὸν λέγων «Κύριε, τὸ ὄνομά σου θά μένῃ ἀλησομένητον εἰς τοὺς αἰῶνας καί θά μνημονεῖται μέ εὐλαβείαν ἀπὸ τὴν μίαν γενεάν εἰς τὴν ἄλλην». Ἡ δόξα σου δηλαδὴ θά εἶναι διαρκής. Πῶποτε δὲν παραθάσκει αὐτὴν οὔτε τὴν διακόπτει, ἀλλὰ πάνποτε ὑπάρχει καί παραμένει ἀνολοκώτως, ἀμετάβλητος, ἀσῆρᾶ καί ἀκμαῖα. Καί τί σημαίνει, θά μνημονεῖσαι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν; Ἡ ἀναμνήσις σου, ἰσχυρίζεται, δὲν τελειώνει ποτέ καί δὲν ἔχει ἄσυνρον. **Β**

²⁹ Γαλ. 1, 5-6.
³⁰ Ρωμ. 9, 4.
³¹ Α' Τιμ. 1, 17.

«Τούτο θά γίνῃ, διότι ὁ Κύριος θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ καὶ θά κἀμπτετα εἰς τὰς δεήσεις των». Ἡ εἶναι δυνατόν νά ἀποδώσῃ κανεὶς καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἰς τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαόν, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς θά τιμωρήσῃ καὶ ἔπειτα θά ὑποχωρήσῃ καὶ θά ἀνακτήσῃ αὐτοὺς ἢ νά τὰ ἀποδώσῃ χωριστὰ, τὸ μὲν «θά κἀμπτετα με τὰς δεήσεις των» εἰς τὸν λαόν, τὸ δὲ «θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ» εἰς τοὺς ἐχθρούς. Δηλαδὴ ἐκεῖνους μὲν θά ἀνακτήσῃ αὐτὸ θεοδικῶς σημαίνει τὸ «θά κἀμπτετα με τὰς παρακλήσεις» «θά κρίνῃ καὶ θά διεκδικῇ τὰ δίκαια τοῦ λαοῦ τοῦ» σημαίνει, θά ἐπιθέλῃ τιμωρίας ὑπὲρ αὐτῶν.

Ἐπειτα, ἐπειδὴ δὲν ἤμποροῦσε νά ἀναφέρῃ τὰ κατηρωμένα τοῦ θένου αὐτῶν, χρησιμοποιεῖ αὐτοὺς διὰ τοῦ δικαιώματος τοῦ λόγου, με τὸ ὄνομα δηλαδὴ τοῦ λαοῦ καὶ με τὸ ὄνομα τῶν δούλων. C Με τὸ νά εἶπῃ «ὅτι θά κἀμπτετα εἰς τὰς δεήσεις των» ἀπέδειξε τὴν συνδικαλακτικὴν διάθεσιν τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ οὐκ ἐπὶ τὴν ἀξίαν ἐκεῖνων. Διότι, ὅπου ὑπάρχει παραύλησις, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἀνάγκη συγγνώμης καὶ ὅπου ὑπάρχει ἀνάγκη συγγνώμης, δὲν ὑπάρχει ἀξία κατηρωμάτων, ἀλλὰ καρπὸς φιλανθρωπίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶπεν ἀνωτέρω «θά μνημονεύσει με εὐλόθειαν διαρκῶς ἀπὸ τῆς μῆας γενεᾶς εἰς τὴν ἄλλην» καὶ μόνου αὐτοῦ ἐκ τῶν ἄλλων ἔθνων ἐπίστευον τότε εἰς τὸν Θεόν, τὸ ἐξῆς περὶ τοῦ ἐνοῦεῖ διὰ τοῦ στίχου αὐτοῦ, ὅτι δηλαδὴ ἡ σωτηρία, ἡ ὅποια ἐδόθη εἰς τὸν λαόν, ἀποδεικνύει τὴν δόξαν περὶ σοῦ ἐκ μέρους τῶν πολλῶν ἀνθρώπων. D Διότι ἡ φύσις ὑπάρχουσα δόξα μὲν ἀμειώτως, ἀκατάλυτος καὶ ἀναλλοίωτος καὶ ἀν κενένας ἀκόμη δὲν τὴν καλλιέργειαν. Ὁ δὲ ἔπαινος τῶν πολλῶν θά ἀποδειχθῇ καὶ ἀπὸ τὴν ἰδικὴν σωτηρίαν, ἀφοῦ ἐπήραμεν πάλιν τὴν πόλιν μας καὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸν ναόν καὶ ἀποκατεστάθην καὶ πάλιν εἰς τὴν προηγουμένην μας ζωὴν.

«Τὰ εἰδωλα, τὰ ὅποια λατρεύουν οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶναι ἀργυρὸς καὶ χρυσὸς, ἔργα ἀνθρώπων χειρῶν». Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγεν, ὅτι ὁ ἰδικὸς μας Κύριος ὑπερέχει ἀπὸ ἄλλους τοὺς ἄλλους ψευδεῖς Θεοῦς⁵⁸

58. Ἀντιθετὸς τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὁ ἕκαστος εἶναι τῶσον εὐργετικὸς καὶ παντοδύναμος ὅ ὅσοι: πρὸς τὰ ἄδυνατα καὶ κατὰ εἰδωλα τῶν ἔθνων.

καὶ ἐφάνη, ὅτι εἰσήγαγε κάποιον ὑπεροχὴν συγκριτικῶς πρὸς τοὺς ἄλλους θεοὺς λόγῳ ἀδυναμίας τοῦ ἀπιστηρίου, πρόσχε, πῶς ἐπιτείνει αὐτὸ τὸ σημεῖον διὰ τοῦ λόγου τοῦ. Κἀμὼν τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀφοῦ ἀνεφέρθη εἰς ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὴν γῆν, εἰς τὰς ἀβύσσους, εἰς τὰ σχετικὰ με τοὺς Ἰουδαίους, E εἰς τὰ τῆς ἰδικῆς τῶν χώρας, εἰς τὰ τῆς ξένης, εἰς τὰ τῶν ἐχθρῶν, εἰς τὰ τῶν εἰδωλολατρῶν, ἔπειτα, ἀφοῦ ὑπενθύμισε τὴν χρησιμότητα, τὴν ἀγάπην, τὴν φροντίδα, τὴν σοφίαν, τὴν δύναμιν καὶ ἀπέδειξε, ὅτι εἶναι καθολικὸς Θεὸς καὶ προνοεῖ περὶ ἄλλου τοῦ κόσμου, διακωμῶδῃ ἐν συνεχείᾳ τὴν ἀδυναμίαν τῶν Θεῶν τῶν εἰδωλολατρῶν καὶ ἐθῶς ἐκ τῆς ἰδίας φύσεως καταφέρεται ἐναντίον αὐτῶν⁵⁹. A καὶ ἄλλον κατηγορεῖ καὶ τὸ ὄνομα ἀκόμη αὐτῶν. Διότι τὸ εἰδωλον δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ κάτι ἀκίνητον καὶ ἀντικείμενον μικρῶς ἀξίας καὶ ἔχει ὄνομα, τὸ ὅποιον ἀποδεικνύει μεγάλην ἀδυναμίαν. Δι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας αὐτοῦ ἀρχίζει νά λέγῃ «τὰ εἰδωλα, τὰ ὅποια λατρεύουν οἱ ἄλλοι λαοὶ εἶναι ἀργυρὸς καὶ χρυσός».

Πρῶτον ὅτι εἶναι εἰδωλον δεύτερον ὅτι εἶναι ἀμυχοῦ ἴλη καὶ ἀναίδητος: τρίτον τὸ γεγονός ὅτι αὐτὰ εἶναι εἰδωλα δὲν ἔχουν μόνον ἐγγενητὴν μικρότητα καὶ τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν εὐτέλειαν, ἀλλὰ καὶ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸ καὶ προσέθεσεν «εἶναι ἔργα ἀνθρώπων χειρῶν». Τούτο ἀποτελεῖ τὴν μεγαλύτερη κατηγορίαν εἰς ἕαρος τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι τὰ λατρεύουν. Διότι καὶ ἡ ὑπαρξὶς αὐτῶν οφείλεται εἰς αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας των εἰς τὰ εἰδωλα. B Ἐτόμα ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νά ἁμιλοῦν, ὀφθαλμοὺς ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νά ἴδουν, ὅρα ἔχουν καὶ δὲν δύνανται νά ἀκούσσουν, ὅπτε ἀναποσῆ ὑπάρχει εἰς τὸ στόμα των. Ὅμοιοι πρὸς τὰ ἄμυχα αὐτὰ εἰδωλα ἄς γίνουν ἄλλοι ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὰ κατασκευάζουν καὶ ὅσοι πιστεύουν εἰς αὐτὰ. Στόμα, λέγει, ἔχουν καὶ δὲν ἤμποροῦν νά ἁμιλοῦν. Εἶδες, πῶς ἐπιτείνει τὴν διακωμῶδῆσιν καὶ ἐντόνως ἐλέγχει τὸ ψεῦδος; Ἐπειδὴ λοιπὸν πολλάκις δαιμόνες κινοῦν αὐτὰ, ἀποκαλύπτει τὴν ὑποκρισίαν καὶ τὴν προσποίησιν καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι δὲν ὑπάρχει πνοὴ εἰς τὸ στόμα των. C

Διὰ ποῖον λόγον ὁ ποιητὴς ἐκεῖνος δαιμόνων δὲν ἐκθλώνεται καὶ δὲν ἁμιλεῖ χωριστὰ ἀπὸ αὐτοῦ; Ἐπειδὴ

τὰ ἀγάλματα τῶν εἰδῶλων παρουσιάζουν τοὺς τύπους τῆς παρθείας, τῆς μοιχείας καὶ ἀπειρον πλήθους ἀμαρτημάτων, ὁ δαίμων ἐπιθυμῶν νὰ διδάξῃ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐξαπατᾶνται, νὰ μισθῶνται μὲ τὸ θέλημα τῶν ἐσάνων τὴν πραγματικότητα αὐτῶν, τῶν ὁποίων σχήματα εἶναι τὰ εἰδῶλα, παρακάθεται εἰς αὐτὰ, τὰ κινεῖ καὶ ἐξαπατᾷ τοὺς ἀνθρώπους.

Μετὰ ταῦτα ὁ προφήτης εἰσάγει ἄλλην μορφήν διακωμωδῆσεως καὶ λέγει: «Ὅμοιοι πρὸς τὰ ἄσχημα αὐτὰ εἰδῶλα, ὡς γίνονται ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι τὰ κατασκευάζουν. Σκέψου, πόσοι θεοὶ ὑπάρχουν γύρω σου, ἡ ἐξομοίωσις πρὸς τοὺς ὁποίους ἀποτελεῖ κατάραν. Δὲν συμβαίνει ὁμοίως τὸ αὐτὸ μὲ ἡμᾶς. Τελευταίως σόγος τῆς ἀρετῆς καὶ ὁ ὁποῖος μᾶς ἀνεβάσει πρὸς αὐτὴν τὴν κορυφὴν τῶν ἀγαθῶν B εἶναι ἡ ἐξομοίωσις πρὸς τὸν Θεόν, καθ' ὅσον θεοῦ εἶναι ἐκ ἡμᾶς δυνατὸν. Δι' ἐκείνους ὁμοίως ἡ λατρεία, λέγει, καὶ οἱ θεοὶ εἶναι αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὥστε ἡ ἐξομοίωσις μὲ αὐτοὺς νὰ εἶναι ἡ μέγιστη κατάραν. Συνεπῶς καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἄσχημα καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα γίνονται ἀπὸ τοὺς λατρευτὰς των καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι εἰδῶλα ἀσχημάς καὶ μὲ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται κάτω ἀνοήθηται καὶ μὲ ἐκεῖνα πρὸς τὰ ὁποῖα ἡ ἐξομοίωσις ἀπετέλεσε κατάραν, μὲ ἅλα αὐτὰ ἀποδεικνύεται ἡ ὑπερβολικὴ πλάνη.

Ἀφοῦ περιέγραψε λοιπὸν τὴν ἀδυναμίαν αὐτῶν, τὸ φεῦδος, τὴν πονηρίαν τῶν δαιμόνων, τὴν ἀπερισκεψίαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι κἀκουν αὐτὰ B καὶ ἀφοῦ ταχέως ἀπεμακρύνθη ἀπὸ αὐτὰ, κλείει τὸν λόγον μὲ ἕμνον πρὸς τὸν Θεόν. Δὲν διηγείται πλέον τὰ σχετικὰ μὲ τὸν Θεόν, ἀλλὰ, ἐπειδὴ σαφῶς ἀπέδειξε αὐτὰ ἐνώπιον ὄλων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι πιστεύουν, ἀπαιτεῖ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν Θεόν ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀφελήθησαν ἀπὸ τὰς ἐπιτελείας του. Δι' αὐτὸ καλεῖ ὄλους εἰς δοξολογίαν λέγων τὰ ἑξῆς: «Σεῖς οἱ Ἰσραηλίται δοξολογήσατε τὸν Κύριον, σεῖς οἱ ἀπόγονοι τοῦ Ἀαρᾶν δοξολογήσατε τὸν Κύριον. Σεῖς οἱ Λευῖται δοξολογήσατε τὸν Κύριον καὶ ὅσοι γενικῶς φοβήθητε τὸν Κύριον, δοξολογήσατε Αὐτόν. Ἄς εἶναι δοξασιμὸς ὁ Κύριος ἐπὶ τῆς ἀγίας του Σιών, ὁ κατοικῶν ἐν Ἱερουσαλήμ.»³⁸ 396 A

38. Ἡ Σιών εἶναι ἡ Ἱερουσαλήμ, εἶναι τὸ κέντρον καὶ τὸ ἁγιωτάρον τῆς θείας εὐλογίας, ἡ βεβαίωσις ἐπιτελεῖται εἰς ὄλον τὸν κόσμον. «Ψ

Διὰ ποῖον λόγον δὲν τοὺς κατονομάζει ὄλους μαζί, ἀλλὰ τοὺς διαίρει κατὰ τάξεις; Διὰ νὰ πληροφωρηθῆς, διὸ ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εὐλογίας. Διὸτι διαφορετικὰ δοξολογεῖ ὁ ἱερεὺς, διαφορετικὰ ὁ λευΐτης, διαφορετικὰ ὁ λαϊκὸς καὶ διαφορετικὰ ὁ πολὺς λαὸς. Μὲ τὸ νὰ εἴπῃ δοξολογήσατε, ἀπέδειξε τὴν εὐτυχίαν καὶ καθαρὰν ἐκείνην φύσιν. Δοξολογήσατε, λέγει, διότι ἀππλάγητε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, διότι ἠξιώθητε νὰ προσκυνῆτε τοιοῦτον Θεόν καὶ διότι ἐγνωρίσατε τὴν ἀλήθειαν. Ἄξιζε μὲν καὶ αὐτὸς νὰ εὐλογηθῆται, διότι ἐχει ἐγγενῆ τὴν ἀξίαν τῆς εὐλογίας καὶ δὲν ἐχει ἀνάγκην ἑπαίνου ἐκ μέρους ἀλλῶν ἀλλὰ καὶ σεῖς δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὅχι ἐπειδὴ προσφέρετε κάτι εἰς αὐτόν, ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἴδιοι ἀποκομίζετε μεγάλας ὠφελείας. B

Ἄν καὶ ἐκ φύσεως εἶναι ἠλόγητος, ὅπως πράγματι εἶναι, ὁμοίως ἐπιθυμῶν νὰ δοξολογηθῆται καὶ ἀπὸ ἡμᾶς. Καὶ πάλιν ἐνθυμῶνται τὴν Σιών καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ, ἐπειδὴ ἐκεῖ οἱ Ἰσραηλίται συνεκρότησαν τὴν πολιτείαν των καὶ εἰς αὐτὴν ἐθεμελιώθη ἡ λατρεία των καὶ ἀπὸ αὐτῶν τὸν τόπον ἐδιδάσκοντο καὶ ἐρρυθμίζον τὴν ζωὴν των, ἐπιθυμῶν νὰ κάμῃ τοὺς τόπους αὐτοὺς ἐνδόξους μὲ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ἐπειδὴ εἶναι σεβαστοί, νὰ παρουσιάζουν δι' αὐτοὺς περισσότερο ἐνδιαφέρον, ἐπειδὴ εἶναι ἐνδιαφέροντες, νὰ προσελκύουν περισσότερο αὐτοὺς, ἐπειδὴ δὲ προσελκύουν τοὺς ἀνθρώπους, τοὺς προσελκύνοντες εἰς τὴν λατρείαν, τοὺς ὀδηγοῦν εἰς μεγαλύτεραν ἀρετὴν, χάριν τῆς ὁποίας ἐγίναν τὰ πάντα. C

Ἀλλὰ τότε μὲν ὕψηρον ἡ Ἱερουσαλήμ καὶ ἡ Σιών, σήμερον δὲ ὑπάρχει ὁ οὐρανὸς καὶ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν. Εἰς αὐτὸν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὡς εἴμεθα, παρακαλῶ, ἀφωσιμαίμεν διὰ νὰ ἐπιτύγωμεν καὶ τὰ μέλλοντα ἀγαθὰ, μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀνήκει ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.

Μετὰ εὐλογεῖ μὲν ἕνα (πλουσίαν ἡμᾶς) εὐλογεῖται B (ὡς ἕμνον) 24-γμ. II ἡμῶντες προσφέρουσι ῥήματα, αὐτὸς δὲ διὰ πραγμάτων τὴν εὐλογίαν ἀντιδίδουσι (θεοδοξοῦσι).

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΑΡ' (135) ΨΑΛΜΟΝ¹

13 «Δοξολογεῖτε μετὰ θαυμάσιας εὐγνωμοσύνης τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός, διότι πάντοτε καὶ διαρκῶς ἔλεει καὶ τὸ ἔλεός του μένει εἰς τὸν αἰῶνα.

¹ Ἀφοῦ προηγουμένως ὠμίλησε περὶ τῆς εὐεργεσίας τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἐξεδηλώθη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, ὁμιλεῖ τώρα διὰ τὸ μέγεθος τῆς εὐσπλαχνίας του· δὲν προσπαθεῖ θεοφάνει νὰ μετρήσῃ αὐτὴ (διότι οὔτε εἶναι δυνατόν), ἀλλὰ ἐπιθυμεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ ἀπέραντον μέγεθος αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ ὅλους εἰς δοξολογίαν λέγων «Δοξολογεῖτε τὸν Κύριον». Αὐτὸ σημαίνει, εὐχαριστοῦτε καὶ ἔπαινετε αὐτόν. Διότι ἡ εὐσπλαχνία του παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα. Τί σημαίνει εἰς τὸν αἰῶνα; Δὲν σημαίνει, λέγει, ὅτι ἄλλοτε εὐεργετεῖ καὶ ἄλλοτε ἀπομακρύνεται, οὔτε ὅτι ἄλλοτε εὐσπλαχνίζεται καὶ ἄλλοτε ὄχι, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον οὐκ εἶναι εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐ οἱ ὅποιοι ἐμποδίζονται ἀπὸ τὰ πάθη, διακόπτονται ἀπὸ τὴν μικρότητα καὶ καλύονται ἀπὸ τὰς ἀσχολίας καὶ ἀπὸ τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπιτρέπουν. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν εἶναι τοιοῦτος, ἀλλὰ συνεχῶς εὐσπλαχνίζεται καὶ ποτὲ δὲν παύει νὰ κἀμῃ αὐτὸ καὶ θταν ἀκόμη ἐκδηλῶν τὰς εὐεργεσίας του κατὰ διαφόρους καὶ ποικίλους τρόπους. Πάντοτε λοιπὸν εὐσπλαχνίζεται καὶ ποτὲ δὲν

1. Καὶ ὅπως ὁ ψαλμὸς εἶναι λυτρωτικὸς θεὸς καὶ ὁ προσκυόμενος. Ἐκεῖ ἐπιγράφῃ τὸ «Ἀλληλοῦσα», εἰσαγεται μὲ τὸ «ἐξομολογήσατο» καὶ ἔχει ἐπαρῶν τὸ «εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ». Τὸ περιεχόμενον γενικῶς εἶναι ἡ πρόσκλησις πρὸς ἕνα τὸν Θεὸν διὰ τὰ θαυμαστά του ἔργα καὶ ἵσως διὰ τὰς εὐεργεσίας του πρὸς τὸ Ἰσραὴλ. Ἐνατέθη μετὰ τὴν Βαβυλωνίαν ἀποικίαν, διακρίεται εἰς τὰ ἔξῃ μέρη: α) εἰς τὸν προλόγον, στίχ. 1-4, ἐπιπέλασις πρὸς ἕνα τὸν Κύριον, β) στίχ. 5-14, τὰ θαυμαστά ἔργα αἰετὰ τοῦ Ἰσραὴλ, γ) στίχ. 15-18, ματαίωσις καὶ ψεύδος εἰδωλῶν καὶ δ) στίχ. 19-26, πρόσκλησις καὶ πάλιν πρὸς ἕνα τὸν Κύριον.

σταματᾷ τὰς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εὐεργεσίας. Ἐπειτα, ἀφοῦ εἶπεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐκδηλώνει διαρκῶς τὴν εὐσπλαχνίαν του, ἐκθέτει ² Ἄ καὶ ἀποδείξει αὐτῆς καὶ τοῦ ὅτι αὕτη ἀδυσκόπως συνεχίζεται, χρησιμοποιοῦν ἀποδείξεις ἀπὸ τὴν πραγματικότητα.

Καὶ ἐπειδὴ ἀπέθελε νὰ ἀδηγήσῃ αὐτοῦ εἰς τὴν εὐσέθειαν, πρόσθετε πάλιν, πὺς ἀπευθύνεται πρὸς τοὺς Θεοὺς τῶν Ἑλλήνων κἀμῃν χρήσιν πάλιν τῆς αὐτῆς μετριοφροσύνης. Τί λέγει «Δοξολογεῖτε τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐξουσιάζει τοὺς Θεοὺς τῶν εἰδωλῶν» καὶ κλεῖει τὸν κάθε στίχον μὲ τὰς λέξεις «διότι τὸ ἔλεός του μένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων». Καὶ «δοξολογεῖται τὸν Κύριον, τὸν Δεσπότην καὶ κυρίαρχον πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ ἀρχόντων καὶ κυρίων». Εἰς μὲν τὸν προηγουμένον ψαλμὸν ἔλεγεν, ὅτι ὁ Θεὸς ἐξουσιάζει ὅλους τοὺς Θεοὺς· καὶ ἐδῶ προσθέτει ἐπὶ πλέον ὅτι εἶναι Δεσπότης καὶ κυρίαρχος πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ ἀρχόντων καὶ κυρίων εἴτε ἕνωσις εἰδωλα εἴτε δαίμονας. Β

² Ἄν καὶ οἱ δαίμονες ἔχουν στερηθῆ τῆς τιμῆς καὶ ἔχουν ἔλθει εἰς ῥῆξιν πρὸς τὸν Θεόν, ὅμως εἶναι δοῦλοι καὶ ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν, λέγει, δοξολογεῖτε μὲ θαυμάσιον εὐγνωμοσύνην, διότι ἔχετε Θεὸν ἠνώτερον ὅλων, τοῦ ὁποῖου ὅμοιος δὲν ὑπάρχει, Δεσπότην καὶ κυρίαρχον τῶν πάντων. Ἄν καὶ διουιάζεται Θεὸς ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶναι εὐάρεστοι πρὸς αὐτόν, ὅπως ἀναγεται ἀπὸ τὰ χωρίον «Ἐγὼ εἶμαι ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ». Πῶς λοιπὸν ἐδῶ λαχρῖζεται, ὅτι εἶναι Θεὸς τῶν δαίμωνων; Διάφορος εἶναι ἡ περίπτωση ἐκείνη καὶ διάφορος αὕτη. Ἐκεῖ μὲν ἔχει σκοπὸν νὰ παρουσιάσῃ τὴν οικειότητα καὶ τὴν μεγάλην ἀνάγκην πρὸς αὐτοῦ, ἐνῶ ἐδῶ ἔχει σκοπὸν νὰ ἀποδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν.³

³ «Δοξολογεῖτε Αὐτόν, ὁ ὁποῖος μόνος του ἐπιτελεῖ ἔργα θαυμαστά, διότι τὸ ἔλεός του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων.» Ὁ Ἐπειδὴ ἐδήλωσεν, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κυρίαρχος καὶ Δεσπότης τῶν Θεῶν, εἰς τὴν ἀπαμὴν του αὐτὴν ἐν συνεχείᾳ φέρει ἀποδείξεις καὶ θεμελιώνει

2. Ἐξὸς, β, 6.

3. Τὰ θαυμαστά του ἔργα ὁ Θεὸς ἔλαβε μόνος του, κατὰ ὁμολογίαν τῶν σοφιστῶν κεντρικῶς ἄλλου κατ' ἐπίθετον πρὸς τὰ μωλολογήματα τῶν ἑθνικῶν θεῶν.

ταύτην προβάλλων αὐτὸν πάλιν διὰ τῆς δυνάμεώς του. Καὶ δὲν εἶπεν ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπέτελεσεν, ἀλλὰ ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐπιτελεῖ, ἀποδεικνύων, ὅτι ὁ Θεὸς ἀκατάπαυστα ἐδεργεται καὶ κάμνει ἔργα θαυμαστά καὶ περίεργα. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ προσθέτουν εἰς τὸν Κύριον ἐξαιρέτα γινωρίσματα, καὶ τὸ ὅτι δημιουργεῖ καὶ τὸ ὅτι μόνος δημιουργεῖ. Μᾶλλον δὲ καὶ τρία καὶ τέσσαρα καὶ ὅτι δηλαδὴ δημιουργεῖ καὶ ὅτι δημιουργεῖ θαυμαστά πράγματα καὶ μάλιστα μεγάλα θαύματα καὶ ὅτι δημιουργεῖ μόνος του. **Δ**

Καὶ αὐτὰ ἐλέγχθησαν οὐχὶ διὰ τὴν ἀποξενωθῆ ἡ Υἱὸς ἀπὸ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας, ἀλλὰ πρὸς ἀντιδιαστολήν αὐτοῦ πρὸς τοὺς δαίμονας. Ἄς ἴδωμεν τώρα, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα, τὰ μεγάλα, τὰ ὁποῖα μόνος του δημιουργεῖ. Ἄν καὶ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ καιροῦ δὲν μᾶς ἔκαμε λόγον περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς καλωσύνης. Ἐδοξολογεῖτε, λέγει, τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθός. Κατὰ ποῖον λοιπὸν τρόπον μεταπίπτει ἐδῶ εἰς λόγον περὶ δυνάμεως; Διότι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα δὲν εἶναι προϊόντα μόνου τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς φιλανθρωπίας του.

Καὶ διὰ τὴν ἀποδείξην, ποῖα εἶναι αὐτὰ τὰ θαυμαστά ἔργα, προσθέτει λέγων **Β** «δοξολογεῖτε τὸν ποιητὴν τῶν οὐρανῶν, ὁ ὁποῖος με σοφίαν ἔκαμεν αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἐστερέωσε τὴν γῆν ἐπὶ τῶν ὕδατων». Ἄλλος γράφει «συνέλεξε τὴν γῆν ἐκ τῶν ὑδάτων». Δοξολογεῖτε αὐτὸν, ὁ ὁποῖος μόνος του ἐδημιούργησε τοὺς μεγάλους ἀστέρας. Τὸν ἥλιον, διὰ τὴν ἐξουσιάζει διὰ τοῦ φωτός του κατὰ τὴν ἡμέραν τὴν οὐρανὸν καὶ τοὺς ἀστέρας διὰ τὴν ἐξουσιάζουσα διὰ τοῦ φωτός των κατὰ τὴν νύκτα. Αὐτὰ, ἂν καὶ παρουσιάζουν τὴν δυνάμιν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ Θεοῦ, ἰδιαίτερος ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην φιλανθρωπίαν του. Τὸ ὅτι ἔγιναν τὸσον μεγάλα, τὸσον ὠραία καὶ τὸσον σταθερὰ διακηρύσσει τὴν ἰσχὺν καὶ τὴν σοφίαν τοῦ δημιουργοῦ τὸ ὅτι ἔγιναν αὐτὰ πρὸς χάριν μας καὶ ἐξουσιάζουσα ἡμᾶς, διακηρύσσει τὴν φιλανθρωπίαν καὶ τὴν δικαίαν καλωσύνην του. **378 Α**

Βλέπει, κατὰ ποῖον τρόπον τὸ ἔλεος αὐτοῦ παραμένει εἰς τὸν αἰῶνα; Δὲν ἔκαμεν αὐτὰ διὰ δέκα καὶ εἴκοσι ἐτη, οὔτε διὰ ἑκατὸν καὶ διακόσια καὶ χίλια, ἀλλὰ παρέτεινε τὴν ὑπαρξίν των καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ζωῆς μας. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμῶν νὰ δηλώσῃ τοῦτο εἰς κάθε

στίχον καταλήγει: «Διότι ἡ ἐδοξολογηθῆναι του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων».

Καὶ τὸ ἐκπληκτικὸν εἶναι, ὅτι ἐδημιούργησε καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἔβασε τὰ δημιουργήματά του εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὅταν ὁ ἀνθρώπος ἠμάρτησε, δὲν τὸν ἀπεμάκρυνεν ἐκ τῶν ἀγαθῶν του, ἀλλὰ, ὅσα ἀκριβῶς παρεχώρησε, πρῶτον ὁποῖός τις εἰς τὸ ἀμαρτῆσαι, ἐπέτρεψε νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι καὶ μετὰ τὴν πτώσιν καὶ δὲν ἀπηγόρευσε τὴν χρῆσιν των ἑπειτα ἀπὸ τὴν ἀμαρτίαν ἐκεῖνην. **Β** Καὶ δὲν ἐδημιούργησεν ἕνα μόνον οὐρανόν, ἀλλὰ καὶ δεύτερον. Θέλων ἐξ ἀρχῆς νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι δὲν μᾶς ἐγκαταλείπει εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ θὰ μᾶς μεταφέρει ἐκεῖ. Ἄν δὲν εἶχε σκοπὸν, νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἐκεῖ, διὰ ποῖον λόγον ἐδημιούργησεν ὁ οὐρανός; Αὐτὸ τὸ στοιχεῖον δὲν εἶναι χρησίμων εἰς τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος δὲν ἔχει ἀνάγκη κανενὸς ἀλλὰ προητόμασεν αὐτὰς τὰς κατοικίας (τὴν οὐρανὸν βασιλείαν του), ἑπειδὴ ἐπιθυμῶν νὰ μεταφέρῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν γῆν ἐκεῖ.

Δι' αὐτὸ καὶ ὁ προφήτης, ἐπειδὴ γνωρίζει αὐτὰ, θαυμάζων τὴν φιλανθρωπίαν αὐτοῦ εἰς τὸ τέλος κάθε στίχου ἐπαναλαμβάνει, ὅτι ἡ ἐδοξολογηθῆναι του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. **Γ** Ὁποῖος ἐστερέωσε τὴν γῆν ἐπάνω εἰς τὰ ὕδατα. **Δ** Πρὸς εἰς πάλιν καὶ ἐδῶ τὴν φιλανθρωπίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐγενήθημεν θνητοὶ καὶ εὐρέθημεν εἰς τὸ μέσον πολλῶν ἀναγκῶν, δὲν μᾶς ἐγκατέλειψεν εἰς τὴν κατάστασιν αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ ἐδῶ μᾶς ἔχει δώσει κατάλληλον κατοικίαν διὰ τὸν ἐνδιόμεσον χρόνον καὶ ἐγένετο τὴν γῆν μετὰ τὸσα δειγμάτων καλωσύνης, ὥστε νὰ μὴ δύναμαι νὰ τὰ ἀπαριθμῶ οὔτε μετὰ τὸν λόγον. Ὁ προφήτης λοιπὸν ἐπειδὴ εὐρέθη μέσα εἰς τὴν ἀβυσσὸν τῶν ἐδεργμάτων αὐτῶν καὶ εἶδε τὸ ἀπέραντο πέλαγος, ἐσκίρτησεν ἀπὸ χαρᾶν καὶ μετὰ δυνατὴν φωνὴν ἀνεφώνησεν: «Πόσον μεγάλα καὶ θαυμαστά εἶναι τὰ ἔργα σου, Κύριε, ὅσα ἀνεξαρτέτως με σοφίαν τὰ ἐδημιούργησες».⁴

Καὶ ἂν κανεὶς παρατήρησιν τὸν ἥλιον καὶ τὴν οὐρανὸν καὶ τὴν τάξιν τῶν καιρῶν, πάλιν θὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀπέραντον ἀγάπην τοῦ Κυρίου. **Δ** Δὲν εἶναι μικρὰ ἡ συμβολὴ τῶν στοιχείων αὐτῶν εἰς τὴν τάξιν καὶ τὴν διακόσμησιν τῆς ζωῆς καὶ εἰς αὐτὴν ἀκόμη τὴν βιολογικὴν

4. Ἐξ.μ. 108, 24.

ὑπάρξιν, διότι αὐτὰ μᾶς τρέφουν, ἀριμάζουν τοὺς καρπούς, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσωμεν, μᾶς καθορίζουν τὰς ἐποχάς, προσδιορίζουν τὰς ὥρας, μᾶς διατελλοῦν τὴν περίοδον τῆς ἡμέρας καὶ τῆς νυκτός, ὁδηγοῦν τοὺς ὀδοιπόρους τῆς ἡμέρας καὶ τῆς θαλάσσης, καὶ παρέχουν καὶ ἄλλας ἀναριθμήτους ὑπηρεσίας.

Εἶπες, διὰ ποῖον λόγον παραμένει ἡ εὐσπλαγγίαια τοῦ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων καὶ διατί ὁ προφήτης εἰς τὸ τέλος κάθε στίχου ἐπαναλαμβάνει αὐτό; Ἄλλος ἐρμηνευτὴς γράφει: «Ἐξουσιάζει τὴν ἡμέραν, κυριαρχεῖ τῆς ἡμέρας», ἄλλος ἐξουσιάζει κατὰ τὴν νύκτα». Ε

«Δοξολογεῖτε αὐτὸν, ὁ ὁποῖος ἐκτόπησε τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ἐθιπῆται τὰ πρωτότοκα τέκνα τῶν» καὶ ἐξηγάγε τὸν Ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐκ τοῦ μέσου αὐτῶν. Ἐξηγήσαγεν αὐτὸν μὲ τὴν παντοδύναμον γέγρα του, τὸν μέγαν καὶ τρομερὸν θραγιονὰ του. Συνεχῶς ὁ προφήτης ἀναγολεῖται μὲ τὸ θαῦμα τῆς Αἰγύπτου, ἐπειδὴ αὐτοὶ ἐξεδήλωσαν μεγάλην ἀγαθίστιαν καὶ διαρκῶς ἐληθομόνον ἐκείνοι, τὰ ὅποια ἤκουον. Δὲν εἶναι ἄλλωστε μικρὰ ἀποδείξεις καὶ ἡ εὐσπλαγγίαια τοῦ Θεοῦ. ⁹⁹ Α Ἀυτὴ ἠλευθέρωσε τοὺς Ἰσραηλίτας ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν καὶ τὴν δουλείαν καὶ ἀπέτελεσε διὰ τοὺς μεταγενεστέρους εὐκαιρίαν θεογονώσεως.

Καὶ ἄλλο πρῶγμα ὑπεαινίσταται ἐδῶ. Ποῖον εἶναι τοῦτο; Ἐπειτα ἀπὸ τὴν τιμωρίαν ἐκείνην ἀπὸ τὴν δυνάμιν αὐτοῦ ἐξηρῆται νὰ ἀπαλλάξῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν δουλείαν, ἀφοῦ ἐκείνους κατετάραξε διὰ τοῦ φόβου καὶ τοὺς κατεπόντισεν εἰς τὴν θάλασσαν. Καὶ λέγει αὐτὰ διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς ἀνόητος, ὅτι μὲ τὸ νὰ ποροτρύνῃ αὐτοὺς νὰ λάθουν μαζί τῶν τὰ χρυσὰ καὶ τὰ ἀργυρὰ σκευῶν, ἔκαμεν αὐτὸ ἀπὸ ἀδυναμίαν. Τουναντίον ἔκαμεν αὐτό, ἐπειδὴ ἐπεθύμει μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐμπνεύσῃ φόβον πρὸς τοὺς ἐχθρούς ¹⁰⁰ καὶ νὰ δείξῃ, ὅτι δύναται νὰ πραγματοποιῇ τὰ πάντα μὲ δυνάμιν καὶ τόλμην καὶ νὰ ἐξαπατᾷ καὶ νὰ παρασύρῃ αὐτοὺς. Καὶ ὅσα φανερώς ἔκαμε, δὲν τὰ ἔκαμε δι' αὐτό, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τὴν δυνάμιν νὰ τοὺς παραπλανήσῃ. Καὶ ὅπου πάλιν τοὺς παρεπλάγησε δὲν τὸ

⁹⁹ Πῶς συμβέβηται τὸ ἔλας τοῦ θεοῦ μὲ τὴν καταστορὴν τῶν Αἰγυπτίων. Τὴν ἐκάνειν δὲν ὁ θεοδότης. Ἐὐ τοῦ ἀνεκωκίμου ἀνεκτροῦ τῶν ἀδυνατίων καὶ λέγει. Ὁ δὲ παρὶ τούτου ἔλας ἐκείνου τὴν τιμωρίαν ἐπέγαγε. Κάτωθεν δὲ καὶ αὐτὴ δικαιοσύνη ἀναμέμνηται. Καὶ τούτου δικαιοῦς ἄλλοτε, καὶ αὐτοῦ ἐνδικῶς ἐκείνου.

ἔκαμε δι' αὐτό, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦσε φανερώς νὰ τὰ λάθῃ, ἀλλὰ διότι εἰς κάθε περιπτώσειν ἐπεθύμει νὰ ἀποδείξῃ τὴν δυνάμιν του.

Οἱ λοιπὸν αὐτὸ ἐνέπνευσε μέγαν φόβον εἰς τοὺς ἄλλοφύλους, ἀκούσε, τί λέγουν ἔπειτα ἀπὸ αὐτὰ οἱ μῦντες τῶν Ἀζυτῶν. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκληρὸς Θεός, ὁ ὁποῖος διέσεσε τὴν Αἰγύπτου καὶ ἀφοῦ ἐξεγέλασεν αὐτοὺς, τότε ἐξήγαγεν ἐκείνους. ¹⁰¹ C

Βλέπεις, ὅτι αὐτοὶ ἐξ αἰτίας τούτου τρέμουν αὐτὸν διὰ τὴν κλοπὴν, διὰ τὴν ἀπάτην, διότι ἐφόβουσεν αὐτούς;

«Δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος κατετεμάχισε τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν καὶ τὴν ἔκαμε δύο κομμάτια». Ἄλλος γράφει, εἰς τομάς, ἄλλος, εἰς τμήματα. Διότι μερικὸι ἰσχυρίζονται, ὅτι δὲν ἦνοιεν ἕνας δρόμος, ἀλλὰ ἐοχίζετο ἡ θάλασσα καὶ ἠνοήγετο δρόμος χωριστός διὰ κάθε φυλὴν, ὥστε νὰ γίνωνται πολλαὶ διαβάσεις. Ὅλα αὐτὰ, ἂν καὶ ἀποδεικνύουν τὴν μεγάλην δυνάμιν καὶ παρουσιάζουν τὸν Θεὸν φοβερὸν καὶ μέγαν, καταδεικνύουν ἐπὶ πλέον τὴν μεγάλην ἀγάπην του ὅχι μόνον πρὸς τοὺς δέοντα αὐτὴν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἐν ἐπιθυμίᾳ νὰ σπέρῃσιν τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς αὐτὸν. ¹⁰² Δὲν κατεπόντισε τοὺς Αἰγυπτίους ματαίως καὶ ἀλογίστως, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐπεθύμουν ἔπειτα ἀπὸ τόσα θαῦματα, νὰ ἐκδηλώσουν τὴν τόλμην τῶν πρὸ τῶν ὀδῶν τῆς θαλάσσης. Ἐπρεπε αὐτοὶ καὶ τελείως ἀναίσθητοι ἂν ἦσαν, ἀφοῦ ἀτελήθησαν τὰ προηγουμένα καὶ ἔβλεπον ἐνώπιόν τῶν τὰ παρόντα, νὰ φοβῆσθαι τὴν δυνάμιν του, νὰ τὸν προσκυνήσουν καὶ νὰ παύσουν τὴν ἀσεβεῖ φιλονεικίαν. Ἐκεῖνοι ὅμως, ἂν καὶ ἔβλεπον ὀλόκληρον τὴν κτίσιν συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ ἀλλάσῃ δῶν καὶ μαρτῆν καὶ νὰ μάχεται ἐναντίον αὐτῶν, οὐτε ἕπ' αὐτὰς τὰς συνθήκας ἐσταμάτησαν τὴν τρέλλαν των, ἀλλὰ, καίτοι ἔβλεπον τὸ περιεργὸν ἐκεῖνο θαῦμα, ἐξεδήλωσαν τὴν τόλμην νὰ προχωρήσουν εἰς τὸν παράξενον καὶ νέον αὐτῶν δρόμον. Ε Δι' αὐτὸ καὶ ἡ θάλασσα ἔγινε τόφος αὐτῶν. Αὐτό, τοῦ ἔγινε, δὲν ἦτο ἔργον τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἀποτέλεσμα θείας τιμωρίας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν εἰς ἕλαστον στιγμήν χρόνου συνέθεσαν ἀντίθετα γεγονότα πρὸς τοὺς νόμους τῆς φύσεως καὶ δὲν διεσχίσθη ἡ θάλασσα εἰς ἕν μέρος, ἀλλὰ εἰς τούσας διαβάσεις, ὅσαι θ-

¹⁰¹ Α' Βασιλ. 6, 6.

λαι αά φυλαί. Κάθε έν από τά θαύματα αυτά ύπευθυμίζει την ευσπλαγγίνην του Θεού και διά τό έξής ιδιαιτέρως ένδιεφέρετο ο Θεός· επειδή δηλαδή τά θαύματα έγινοντο με τά στοιχεία της φύσεως, να μη θεωρηθούν τά ουμωδάντα ως κάποια φυσική συνέπεια, αλλά ως αποτελέσματα της άνωθεν θρηθείας, ή οποία έχει την ικανότητα να κάμη παράξενα και έκπληκτικά έργα. 400 Α

Και εκείνο λοιπόν, τό όποιον συνέβη εις την θάλασσαν και έγινε εν εύρώς γνωστόν, είναι παράδοξον θαύμα, ουχί επειδή συνέβη τότε, αλλά επειδή έκτοτε δέν έπαυέληθη, ενώ, όσα ακολουθούν τους νόμους της φύσεως επαναλαμβάνονται συνεχώς και κατά πυκνά διαστήματα και κατά φυσικόν τρόπον έπιτελούνται κατά σταθερά χρονικά διαστήματα. 401 «Και έξήγαγε τον 'Ισραηλιτικόν λαόν από τό μέσον αυτών, διότι τό έλεός του είναι ανεξάντηλον και διαρκεί εις αιώνας αιώνων».

Βλέπεις, πόσον δικαίως εις κάθε στίχον προσθέτει τάς λέξεις «τό έλεός του παραμένει εις τους αιώνας των αιώνων». 402 Όλα αυτά άπεδεικνύον την διαρκή του φροντίδα και μερίμνιον. 403 Έάν όσα έγιναν, κάποτε έτελείωναν, ή άνανμήσις των θα έβιδεν εις τους μεταγενεστέρους πολλές εύκαιρίας προς θεογνωσίαν. Β Διότι, εάν παρεδίδοντο εις τους απογόνους διά της άνανμήσεως, θα ήμπορούσαν να όδηγήσουν αυτούς εις σοφάρια φιλοσοφικά

7. Μερικοί ισχυρίζονται, ότι ή θάλασσα διηρέθη εις 12 τμήματα και ότι έκαστη φυλή βιβάη μόνη της χωριστά. Οι άρθολογικαί άρνητικαί τών θρηματοοργικών χαρακτήρα τών γεγονότος της διαδόσεως της 'Κρούσεως' θάλασσας και αποδίδου τούτο εις τό σύνθεσις μιας παρατηρούμενου φαινομένου της άρπυιδος και παλιρροίας πλάσιον του ζώου. Τούτο όμως είναι άνακριτές, διότι α) παλιρροία και άρπυιδος άφάρων ή άρας και άρπυιδος ή άρπυιδος δ άρας. 401 τών άρπυιδος μερών ή έτε της άρπυιδος άρπυιδος α) γ) δέν είναι άκρυτέρη τού ενός πού. Τό μέρος τού θητος έμμενου εις τους όμους τού άνθρώπου. Μεινωμένης άπομ συστασία της άρπυιδος, καθάρθουσαν να βελέθου την 'Ερυθράν θάλασσαν' παραδάνια θηος έτε. 402 403 περισσότερον λαός δύο έκαστωμενών. 404 άρπυιδος διαρκεί έτε' άλλιον, ά) περισσότερον λαός δύο έκαστωμενών. 405 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 406 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 407 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 408 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 409 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 410 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 411 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 412 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 413 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 414 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 415 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 416 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 417 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 418 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 419 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 420 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 421 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 422 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 423 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 424 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 425 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 426 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 427 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 428 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 429 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 430 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 431 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 432 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 433 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 434 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 435 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 436 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 437 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 438 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 439 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 440 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 441 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 442 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 443 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 444 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 445 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 446 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 447 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 448 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 449 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 450 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 451 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 452 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 453 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 454 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 455 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 456 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 457 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 458 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 459 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 460 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 461 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 462 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 463 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 464 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 465 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 466 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 467 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 468 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 469 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 470 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 471 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 472 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 473 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 474 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 475 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 476 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 477 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 478 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 479 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 480 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 481 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 482 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 483 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 484 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 485 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 486 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 487 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 488 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 489 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 490 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 491 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 492 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 493 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 494 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 495 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 496 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 497 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 498 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 499 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 500 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 501 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 502 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 503 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 504 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 505 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 506 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 507 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 508 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 509 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 510 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 511 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 512 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 513 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 514 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 515 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 516 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 517 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 518 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 519 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 520 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 521 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 522 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 523 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 524 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 525 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 526 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 527 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 528 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 529 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 530 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 531 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 532 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 533 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 534 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 535 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 536 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 537 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 538 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 539 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 540 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 541 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 542 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 543 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 544 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 545 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 546 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 547 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 548 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 549 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 550 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 551 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 552 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 553 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 554 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 555 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 556 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 557 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 558 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 559 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 560 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 561 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 562 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 563 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 564 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 565 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 566 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 567 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 568 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 569 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 570 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 571 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 572 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 573 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 574 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 575 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 576 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 577 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 578 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 579 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 580 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 581 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 582 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 583 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 584 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 585 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 586 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 587 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 588 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 589 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 590 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 591 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 592 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 593 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 594 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 595 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 596 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 597 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 598 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 599 άρπυιδος κατ' έτος 1170. 600 άρπυιδος κατ' έτος 1170.

σκέψεις. 404 Όμως δέν έπραγματοποιήθησαν μόνον εκείνα και έξέλειπεν ή μερίμνα, ούτε έσταμάτησεν ή φιλάνθρωπία του εις τά γεγονότα των Αιγυπτίων, αλλά εις κάθε εποχήν και πάντοτε υπάρχουν δείγματα της άπεριγράπτου φιλάνθρωπίας του. 405 Από αυτά και ό προφήτης έκπληττόμενος συνεχώς επαναλαμβάνει τό «διότι τό έλεός του παραμένει εις τους αιώνας των αιώνων».

406 Όρθώς άκόμη προσέθεσε τό «Αυτός έπέρασε διά μέσου αυτής τών 'Ισραηλιτικόν λαόν». C Και τούτο αποδεικνύει την δύναμιν του Θεού. Διότι δέν ήτο άρκετόν να ύποχωρήση ή θάλασσα και να δώση εις τους 'Ισραηλιτας εύκολον διάβασι. 407 Έκείνο όμως, τό όποιον ιδιαιτέρως τούς έξέπληξε και τούς κατετρόμαξε και τούς ήμπόδισε, να άποτολμούν, ήτο τό ότι ένεπνεύσθησαν μεγάλην δειλίαν λόγω τού παραδόξου. 408 Άκόμη αποτέλεσμα της δυνάμεως του Θεού ήτο και τό ότι μετά την ύποχώρησιν της θάλασσας ανέλαβον ουτοι θάρρος και έπίσθησαν να διαβούν τον νέον εκείνον και πέρτερον δρόμον. Διότι, άφού εις κάθε μέρος ύψώνονται τά ύδατα μέχρι της κορυφής του, έχρειάετο ύψηλον και γενναίον φρόνημα, ώστε να μη φοβηθούν την διάβασι, ούτε να ύποστυθούσιν. 409 Διότι τά ύψωμένα από τά δύο πλευρά ύδατα θα έπιπέσουν επάνω των και θα καταποντίσουν όλόκληρον τό στρατόπεδον.

410 «Και έξετίναξε με πάσαν εύκολίαν τον Φαραώ και και την στρατιωτικήν του δύναμιν εις την 'Ερυθράν θάλασσαν». 411 Έχρησιμοποίησεν αυτήν την λέξιν, επειδή έπεθύμει να δηλώση την εύκολίαν τού καταποντισμού. Και ου σκέψου, σε παρακαλώ, πως μαζί με την δύναμιν και την όργην έπέδειξε και την μακροθυμίαν, καθ' όσον δέν κατέστρεψεν αυτούς προηγουμένως, μολοντί συμπεριφερόντο τούτον πολύ άδίκυτροπα και έριστικά, μέχρις ό του μόνου των φόβουτες τούς έαυτούς των με την θέλησιν των έκρημνίσθησαν. 412 Ούτε τυχαίως και ό στρατός τιμωρείται. Α 413 Αλλά, επειδή ήσαν μέτοχοι των άμαρτημάτων και της τιμωρίας και της ποινής.

414 «Αυτός όδήγησε τον 'Ισραηλιτικόν του λαόν διά μέσου της έρημου τού Σινά, 415 διότι τό έλεός του μένει εις

8. Πρώτητα: κατ' της έγκαταστάσεως των 'Ισραηλιτών εις την την

τούς αιώνας τῶν αἰώνων». Τοῦτο δὲν εἶναι μικρότερον κατόρθωμα ἀπὸ τὸ ὅτι ἐπέρασαν διὰ μέσου τῆς θαλάσσης, ἢ καὶ κάτω ἀπὸ τὰ πόδια των ὄψηρε γῆ, ἢ ὅποια ἤμπορούσε νὰ υποβασιάξῃ τὸν στρατὸν, διὼς ὄψηραν πολλὰ ἄλλα, τὰ ὅποια προεκάλουν στενωγοῦριαν. Ὅλα εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ ἐξαντλήσουν αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς παραδώσουν εἰς τὸν σκληρότατον θάνατον καὶ ἢ πείνα καὶ ἢ ξηρασία καὶ ἢ θύρα καὶ ἢ ἀκτίς τοῦ ἡλίου, ἢ ὅποια ἐπέτιθετο καυστική⁴⁰¹ Ἄ ὑπὲρ τὸ θέον καὶ τὰ πλήθη τῶν θηρίων καὶ ἢ ἑλλειψίς ὄλων γενικῶς τῶν ἀναγκαίων τῆς ζωῆς.

Γνωρίζεις, πόσος ἀνάγκας ἔχει ὁ ἄνθρωπος. Ὅμως ἐκεῖνοι ἑσπερημένοι ὄλων αὐτῶν καὶ χωρὶς στέγην, χωρὶς τροφῆς, χωρὶς ἐπαρκῆ ἐνδύματα, χωρὶς ὑποδήματα καὶ χωρὶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἀναγκαῖα, ὡσαν νὰ ἐχόρευον εἰς τὸ μέσον τῶν πόλεων, τοιοῦτοτρόπως ἐβάδιζον διὰ μέσου ἄλλης ἐκείνης τῆς ἔρημου.

Πρόσεχε ἀκόμη, σὲ παρακαλῶ, πόσοι θαυμαστά ἔργα τὰ ὅποια ἐγένον εἰς τὴν ἔρημον καὶ πόσαν ἐτῶν ὑπηρεσίαν ἀντιπαρήλαεν ὁ προφήτης καὶ ἐνθυμεῖται δύο θαύματα, τὰ ὅποια ἐγένον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βασιλείων ἐκεῖνων. Καὶ χωρὶς νὰ ἀμύλησῃ διὰ τὴν καινὴν ἐκείνην τράπεζαν, ἢ διὰ τὴν περιέργον στέγην, διὰ τὴν φύλαγα, ἢ ὅποια οὐδέποτε ἐνεφανίσθη, διὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐνδύματων, διὰ τὸ ἀθάνατον τῶν υποδημάτων, διὰ τὰς πηγὰς τοῦ ὕδατος, τὸ ὅποιον ἀνέβλυσεν ἀπὸ τοὺς θράχους καὶ διὰ τὰ ὑπόλοιπα νέα καὶ περιέργα, μὲ τὰ ὅποια τοὺς ἔκαμε εὐκόλον τὴν ὁδοπορίαν, ἐνθυμεῖται μόνον δύο γεγονότα, πῶς κατέβαλεν τοὺς βασιλεῖς τῶν θεοφόρων καὶ πῶς ἀνήγειρε τὸν τρόπον καὶ ἐγάρισεν εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην, ἐνῶ τὰ ὑπόλοιπα ἀνοθεῖται εἰς τὸν ἀκροατὴν μὲ ἐπιμέλειαν νὰ ἐπιλέγῃ.

Διὰ τοῦτο λέγει «Αὐτὸς κατέβαλε μεγάλους βασιλεῖς, αὐτὸς ἐφόνευσεν ἰσχυροὺς βασιλεῖς. Τὸν Σιῶν, τὸν βασιλεῖα τῶν Αἰμορραίων. Καὶ τὸν Ἰζν, τὸν βασιλεῖα τῆς Βασιάν». Εἰς τὸ τέλος καθενὸς ἐξ αὐτῶν προσθεῖται «ὅτι τὸ ἔλεός του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» ἀποδεικνύων ὅτι κανεὶς δὲν ὀψέτασεν αὐτοὺς, Ἐ ἄν καὶ

⁴⁰¹Σκάνον, τὴν γῆν τῆς ἐκατοχίας καὶ τῆς ἐπὶ παραρρήσῃ ἐπὶ περιπέτας των εἰς τὴν ἔρημον.

ἐχθροὶ διεδέγοντο ἐχθροὺς. Διὰ ποῖον λόγον; Διότι ἀδικόπως ἀπέλαυν τῆς καλωσύνης αὐτοῦ. Αὐτὸ ὑπαινίσσεται μὲ τὸ νὰ ἐπαναλαμβάνῃ συνεχῶς «ὅτι ἡ εὐσπλαγχνία του παραμένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».

«Αὐτὸς ἔβασε τὴν χώραν τῶν Χαναναίων ὡς κληρονομίαν. Ἐβασεν αὐτὴν ὡς κληρονομίαν εἰς τοὺς δούλους τοῦ Ἰσραηλῆταις». Εἶναι διπλῆ ἡ εὐεργεσία καὶ διότι ἐνίκησαν τοὺς ἐχθροὺς καὶ διότι ἐγένον κύριοι τῆς περιουσίας ἐκεῖνων. Διότι καὶ αὐτὸ προϋποθέτει μεγάλην δύναμιν, ὅχι μόνον νὰ ἐκδικήσουν αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι κατῴκουν ἐκεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἠμπορήσουν νὰ καταλάβουν καὶ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὴν ξένην χώραν. Ἐπειτα πάλιν θέλων νὰ ἀποδείξῃ σαφέστερα τοῦτο, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἐγένον κύριοι αὐτῶν ἀπὸ τὴν προσωπικὴν των δύναμιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν καλωσύνην μόνον τοῦ Θεοῦ, προσέθεσεν, **Δ** «Ἰμνεῖτε τὸν Θεόν, διότι εἰς πάντα ταπεινώσιν μας καὶ ἐθνικὴν συμφουραν μᾶς ἐνεθυμήθη ὁ Κύριος». Δηλώνει, ὅτι ἐνθυμεῖται αὐτοὺς ὅχι μόνον εἰς τὰ κατορθώματα καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν ἐθνικὴν ταπεινώσιν. Τὸ ἐξῆς εἶναι τὸ νόημα τῶν λόγων του. Ἦτο ἀρετὴ ἡ συμφορὰ καὶ τὰ θάνατά μας, διὰ νὰ κάμψουν αὐτῶν. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν, ὅταν ἠλευθέρωσεν αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον δὲν εἶπεν ἀληθῶς διεπίστωση ἀλλαγὴν αὐτῶν πρὸς τὸ καλύτερον, ἀλλὰ ἀαλθῶς εἶδον τὴν ἀαλιότητα τοῦ λαοῦ μου, ὁ ὅποιος κατοικεῖ εἰς τὴν Αἴγυπτον».

«Καὶ μᾶς ἀηλευθέρωσεν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μας». Διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνῃ κατὰ μικρὰ χρονικὰ διαστήματα τοὺς πολέμους, **Ε** τὰς ἐπιθέσεις, τὰς νίκας, τὰ τρόπαια, πάλιν μὲ μίαν λέξιν κατατρέχει σειρὰν κατορθωμάτων καὶ ἀφοῦ παρέλειψε τὰ μερικὰ γεγονότα, πού ἀφοροῦν τοὺς Ἰουδαίους, ἔρχεται εἰς τὴν γενικὴν του πρόνοιαν μὲ τὸ νὰ λέγῃ: «Αὐτὸς δίδει τὴν τροφήν εἰς κάθε σάρκα». Ἄλλος γράφει «αὐτὸς δίδει ἄρτον» καὶ ἄλλος «ἔβασεν ἄρτον». Ἐπομένως τὸ γονιμοποιῶν σπέρμα τῶν καρπῶν δὲν εὐρίσκεται, οὔτε εἰς τὴν γῆν, οὔτε εἰς τὰ ὄβια, οὔτε εἰς τοὺς ἀνέμους, οὔτε εἰς τὰς ἀκτίνες τοῦ ἡλίου, οὔτε εἰς τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ ὅλα εὐρίσκονται εἰς χεῖρας αὐτοῦ.

Βλέπε καὶ ἐδῶ ὅχι μόνον τὴν ἰσχύν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπερίγραπτον φιλανθρωπίαν. Αὐτὸ, τὸ ὅποιον λέγει ὁ

Χριστός ⁴⁰² Α «αὐτός ἀναπέλλει τὸν ἥλιόν του διὰ τοὺς ποιητοὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ ὀρέγει διὰ τοὺς δικαίους καὶ ἀδίκους»¹· τοῦτο καὶ ὁ ἴδιος ἐδῶ ὑπνήχησεν μὲ τὸ νὰ εἴπῃ· «Αὐτός δίδει τὴν τροφήν εἰς κάθε σάρκα», δηλαδὴ οὐκ ἴσως μόνον εἰς τοὺς δικαίους οὐτὲ εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐπιτύχουσιν κατὰ, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ εἰς τοὺς ἀσεβεῖς καὶ εἰς τὸν κάθε ἄνθρωπον. Τοῦτο ἰδιαίτερος διακηρύσσει τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κυρίου.

Εἶδες, ὅτι ὁ ψαλμὸς συνιθεται κατ' ἐξοχὴν διὰ αὐτὸν τὸν σκοπὸν, νὰ ὀδηγήσῃ βιηλαθὴ τοὺς ἀνθρώπους εἰς θεογνωσίαν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ ἐξ ἀρχῆς ἤρχισεν ἀπὸ τὰ γενικά καὶ εἰς τὸ τέλος εἰς αὐτὰ κατέληξεν. Εἰς τὴν ἀρχὴν μὲν ἀμίλησεν διὰ τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τὰς ἀστράπτας καὶ τὰς θυέλλας, τὰ ὅποια δὲν παρατηροῦνται εἰς ἓν μόνον μέρος τῆς οὐκουμένης· Ἐ εἰς τὸ τέλος δὲ κατέληξεν εἰς τὴν τροφήν, ἣ ὅποια εἶναι κοινὴ δι' ὅλους. Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀπέδειξεν ἐξ αὐτῶν τὴν καθολικὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ, προσέθεσεν «ὕμνετε καὶ δοξολογεῖτε τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, διότι τὸ ἔλεός του εἶναι ἀνεξάντητον εἰς αἰῶνας αἰῶνων». Ἀπὸ αὐτὰ γίνεται καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι Κύριος ὄλων καὶ τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν ἐπουρανίων καὶ ἡ πρόνοια καὶ ἡ φροντίς του ἐκτείνεται παντοῦ.

Δι' ὅλα λοιπὸν γενικῶς δε ἀναπέμψωμεν εἰς αὐτὸν εὐχαριστίαν, διὰ τὰ κοινὰ καὶ τὰ ἀτομικά, διὰ τὴν κληρώσθησιν, διὰ τὴν φιλανθρωπίαν, διὰ τὴν δύναμιν, διὰ τὴν φροντίδα καὶ διαρκῶς δε κἀνάμωμεν αὐτὸ, καθὼς λέγει ὁ ψαλμωδὸς· Ὑμνεῖτε καὶ δοξολογεῖτε τὸν Κύριον, διότι εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἡ εὐσπλαγχνία του μένει εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἐ Τοῦτο εἶναι θυσία, τοῦτο εἶναι προσφορά, τοῦτο ἰδιαίτερος κἀμνει τὸν Θεὸν οὐκείρισμα πρὸς ἡμᾶς καὶ συντελεῖ εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς εὐνοίας του. Εἶθε ὄλοι μας νὰ τύχωμεν αὐτῆς μὲ τὴν ἁγίαν τῆς χάριτος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

10. Ματθ. 5, 45.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΠΛΣ' (136) ΨΑΛΜΟΝ

«Εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν τῆς Βαβυλῶνος² ἐκαθήσαμεν θλιμμένοι καὶ ἐκλαύσαμεν³ ὅταν ἐνεθυμήθημεν ἡμεῖς, οἱ αἰχμάλωτοι, τὴν Σιών».

Ἐ Εἶναι μεγάλη ἡ νοσταλγία τῶν ἀνθρώπων διὰ τὴν πατρίδα των, εἶναι μεγάλη ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐπιστροφῆς εἰς αὐτήν. Ὅσον καιρὸν εἶχον εἰς τὰς χεῖρας των τὰ ἀγαθὰ συνεχῶς ἐκαμάρωνον καὶ ὑπερηφανεύοντο ὅταν ὄμως τὰ ἔβασαν, τότε ἀκριβῶς τὰ ἐπεθύμησον. Δι' αὐτὸ καὶ ἐξεδίωξεν αὐτούς, διὰ νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ εἰς μεγαλῦτέραν ἐπιθυμίαν τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο πολλακις αἰνηθίσει νὰ κἀμνη ὁ Θεός. Ὅταν λοιπὸν δὲν ἀντιλαμβάνομαι τὴν ἀξίαν τῶν ἀγαθῶν, μέσα εἰς τὴν ἀσθενίαν τῶν ὀπλοῦν ζῶμεν, μᾶς ἐπιφέρει τὴν στέρησιν αὐτῶν, ὥστε διὰ τῆς στερησεως αὐτῆς, ἀφοῦ σοφρονοιοῦμεν, νὰ ἀνακήτησωμεν καὶ πάλιν τὴν ἀπόλαυσιν.

Διὰ ποῖον λόγον ἐκαθήνητο εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν; Ἐ Ἐπειδὴ ἦσαν αἰχμάλωτοι καὶ εἶχον περιορισθῆ ἀπὸ ἐχθρικὴν χώραν, ἐστρατοπεδεύοντο ἐξῶ ἀπὸ τὰ τεῖχη καὶ τὰς πόλεις. Ἐπὶ τῶν ἰσθμῶν, αἱ ὅποια ὄψωνονται εἰς τὰς ὄχθας τῶν ποταμῶν, ποὺ ρέουσι εἰς τὸ μέσον τῆς χώρας ταύτης, ἐκρεμάσαμεν τὰ εἰς τὴν λατρείαν χρησιμποιούμενα ὄργανά μας⁴. Ἄλλος γράφει «τὰς κιθάρας

1. Ὁ ψαλμὸς ὅλος εἶναι μία ὑπεροχὴ εὐλαγία. Ἐποσ ὀρθρωθεὶ καὶ περὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὁμολοῦν παραστῆσαν. Συνιστῶν, ὅτι Ἰερουζαλήμ ἐκαθίστατο εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἐπειδὴ ὁμιλεῖ περὶ Βαβυλῶνος ἀκόμη ὁ κεκοιμῶς ὁ ὄμιλος ἐγράφη πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς (516 π.Χ.). Διακεραται εἰς τρεῖς στροφάς. α) 1-4 στίχ., β) 5-8 στίχ., γ) 9-13 στίχ. 7-9 ἀναθήματα κατὰ τὸν ἄθρον τοῦ Ἰερουζαλήμ.

2. Ποταμὸς τῆς Βαβυλῶνος εἶναι ὁ Ἐφράτης, ὁ Τίγρης, ὁ Ἐὐφράτης καὶ ὁ Ὄρεθ.

3. Ἦτο συνήθεια τῶν Ἰουδαίων νὰ ἐπιταλοῦν πληροῦν τῶν ποταμῶν τὰς τελετουργικὰς κιθάρους. Ἐ Ἦτο καὶ ἡ συνήθεια νὰ ἔχουσι τὸν χῶρον τῶν ἐπιτήρει περιουσιολογῶν τῶν πλεονεκτῶν καὶ εἶπε: διέβρον εἰς τὸν πῆλον καὶ τὰ ἕλαρα.

4. Κις τὰς κιθάρους τῶν δένδρων ἐκρέμασαν τὰ μουσικὰ των ὄργανων, τὰς κιθάρους καὶ τὰς ἀρπὰς, τὸ ὅποσον συμβολίζει, δεῖ ὁ καιρὸς τῆς χαρῆς παρῆλθε καὶ ἡ λύπη εἶναι ἀπεργόγητος.

μας» και άλλος «τάς λύρας». Διά ποίαν αίτιαν ἔφερον μαζί των τὰ μουσικά ὄργανα, ἐνδὲ ὠδηγοῦντο εἰς αἰχμαλωσίαν και δὲν ἐπρόκειτο νὰ τὰ χρησιμοποιήσουσι; ἤτο και τούτο πρόβλημα τοῦ Θεοῦ, ὥστε και ὅταν εἰρσκανται εἰς τὴν ξενίτειαν, νὰ ἔχουσι ἀφορμὰς ἀναμνήσεως τῆς προηγουμένης των ζωῆς και πατρίδος και νὰ στενοχωροῦνται ἀκόμη περισσότερον, καθὼς θὰ ἐλάπουσι τὰ σύμβολα τῆς θρησκείας ἐκείνης. 493 Α «Και τούτο διότι ἐκεῖ μὰς ἐζήτησαν αὐτοί, οἱ ὅποιοι μὰς ἠμαλώτισαν, ὡδὰς διὰ τοῦ στόματος ἐν τῇ ἱερᾷ λατρείᾳ ὀδομήνας, και αὐτοί, τοῦ μὰς ἀπήγαγον ἀπὸ τὴν πατρίδα μας, μὰς ἐζήτησαν ὄμιον μουσικῶν και ἑναρμόσιον τραγουδήσατε πρὸς διασκέδασίν μας, ἔλεγον, ἀπὸ τὰ ἄσματα, πὺ ἐψάλλετε, ὅταν ἦσθε εἰς τὴν Σιών». Β Καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιπτῶσιν δὲν ἐκέρβρισαν ὀλιγα ἀπὸ τὴν καταδύωσιν τῶν θαρθάρων και ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν νὰ ἀκούουσιν τὰ τραγούδια τῶν Ἰουδαίων. Πρόσχε, πόσιν θελτίωσιν ἐδέχθησαν και ἐδῶ ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν. Διότι αὐτοί, ἂν και ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν Θεὸν ἀλλάξαντες συνηθείας και ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον λατρείαν ἀπεσκίτησαν και μὲ κάθε τρόπον τοὺς νόμους καταπάτησαν, ὁμως τὴσιν προστάθειαν και ἐπιμέλειαν ἐπέδειξαν εἰς τὴν ξένην γῆν, ὥστε ἂν και ἐπέζον και ἠπεύουσι και ἀπὸ παντοῦ ἐπολιόρκουν Β αὐτοὺς οἱ θαρθάροι και ἐπεθύμουν νὰ ἀκούουσιν τὰ ἄσματα των, ὡτε τότε ὕπεχωρησαν εἰς τὴν ἐπιθυμίαν των, ἀλλὰ ἐπροτίμησαν τὸν πατροπαράδοτον νόμον και τὸν ἐφύλαξαν μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν. Ἄνει τῶν λέξεων «αὐτοί, οἱ ὅποιοι μὰς ἀπήγαγον», ἄλλος εἶπεν «ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι αὐθαδῶς συμπεριεφέρουντο πρὸς ἡμὰς», θέλων νὰ παρουσιάσῃ ἐπὶ πλείον τούτο. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἐπετίθειντο ἔναντιον μας και ὠρθούντο ἔναντι ἡμῶν, μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔγιναν τόσοσιν πολὺ πρᾶσι και προσηνεῖς και ἡμεροί, ὡτε νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ ἀκούουσιν τὰ ἱδικὰ μας ἄσματα. Καὶ ὁμως οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ὕπεχώρησαν.

Εἶδες, πόσιν ἰσχυροὺς κἀμειν τοὺς ἀνθρώπους ἡ θλι-

5. Οἱ Βαβυλώνιοι νικητὰ ἐκ περιεργίας και πρὸς διακόντησιν μιλλοῦσιν κατὰ πρὸς ἑμπατισμὸν ἐζήτησαν ἀπὸ τῶν Ἰουδαίων νὰ ψάλλουσι θρησκευτικῶν ὄμιον και ἀνει τῶν πενήτων τραγουδήσιν των νὰ ψάλλουσι ἐπιχαριστικὰ ὄμιον συνοδείᾳ τῶν ὄργανων των. Ὅμως οἱ Ἰουδαῖοι ἐθέμενοι τῆς παραδόσεως και ἀλλεπούμενοι τοῦ Θεοῦ των δὲν ἔρεψαν «τὰ ἄσματα τῶν κἀν».

φικ, πόσιν διεγείρει τὴν εὐσέθη διάθεσιν, πῶς συντρίβει τὴν σκέψιν; C Διότι ἔκλειον και ἐφύλασσον τὸν νόμον και ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἐγέλων και διεκομῶδουσι και περιεπαίζουσι, ὅταν οἱ προφήται ἔγιναν δάκρυα, αὐτοί λοιπὸν τῶρα, χωρὶς καιεῖς νὰ τοὺς ὑπενθυμίσῃ αὐτὰ, ἀνελύοντο εἰς δάκρυα και ὄρηγους.

Εἰς αὐτοῦ μεγάλην ἀφέλειαν ἀπεκόμιζον και οἱ ἔχθροί, διότι ἔθλεπον αὐτοὺς νὰ στενοχωροῦνται ὄχι διὰ τὴν αἰχμαλωσίαν, νὰ θρηγοῦν ὄχι διὰ τὴν δουλείαν, ὡτε διὰ τὴν ξενίτειαν, ἀλλὰ διότι ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὴν πατροπαράδοτον λατρείαν.

Δι' αὐτὸ προσθέτει «ὅταν ἐνεθυμώθημεν ἡμεῖς οἱ αἰχμαλωτοί τὴν προσφιλῆ μας Σιών». Δὲν θρηγοῦν ἀπλῶς, ἀλλὰ κἀμινουσι τὸν θρήνον διαρκῆς τραγουδί. Δι' αὐτὸ εἰς τὴν ἀρχὴν ἔλεγει «ἐκαθήσομεν και ἐκλαύσομεν», D δι' αὐτὸν δηλαδὴ τὸν σκοπὸν συνεκεντρώθημεν εἰς τὸ αὐτὸ μέρος, ὡτε νὰ ἀνακινήσωμεν θρήγους και ὀλοφύρμους. Διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐπιτρέπετο νὰ τραγουδοῦν εἰς τὴν ξένην γῆν; Διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀκούουσιν ἐκεῖνα τὰ ἄρηστα ἄσματα βέθηλα αὐτά.

«Πῶς θὰ ψάλλομεν τὴν ἱερὰν ὄδην τοῦ Κυρίου εἰς ξένην χώραν». Τούτο σημαίνει, ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται ἡμεῖς νὰ ψάλλομεν, διότι, ἂν ἐξειδιώχθημεν ἀπὸ τὴν πατρίδα, ἐξακολουθοῦμεν νὰ φυλάσσομεν τὸν νόμον και νὰ τηροῦμεν αὐτὸν μὲ ἐπιμέλειαν. Καὶ ἂν ἐπομένως δεσμεῖετε τὰ σώματα μας, δὲν θὰ νικήσετε και τὴν ψυχὴν μας.

Εἶδες, εἰς πόσιν φιλοσοφικὸν ὕμνος ἀνέτεινεν ἡ ψυχὴ ἐξ αἰτίας τῆς θλίψεως και πόσιν ἔγινεν ἀνοτέρα τῶν συμφορῶν; «Ἐάν σὲ λημονήσω, Ἱερουσαλήμ, ἐγὼ ὁ αἰχμαλώτος εἰς τὴν Βαβυλώνα Ἰσραηλίτης, εἶθε νὰ λημονηθῇ ἡ δεξιὰ μου, ὡτε νὰ καταστῇ ἀνίκανος νὰ παίξῃ τὰ ἱερὰ ὄργανα, εἶθε νὰ κολλήσῃ ἡ γλῶσσά μου εἰς τὸν λάρυγγά μου». E

Πρόσχε και εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον τὴν μεγάλην ἀλλαγὴν. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι προηγουμένως ἤκουσιν καθημερινῶς, ὅτι θὰ ἐξορισθοῦν ἀπὸ τὴν πόλιν των και δὲν ἐλάμβανον μέτρα προνοίας, τῶρα καταρῶνται τοὺς ἑαυτοῦσιν των, ἐάν λημονήσουσιν τὴν πατρίδα των. Πι σημαίνει νὰ λημονηθῇ ἡ δεξιὰ μου; Ἡ ἰσχυρὰ μου ἐννοεῖ, ἡ δύναμις μου, εἶθε νὰ λημονηθῇ και νὰ γίνω θεουθός ἐξ αἰ-

τίας του μεγέθους των κακών, εάν δεν σε ένθυμηθῶ, εάν δεν προτάξω την Ἱερουσαλήμ και την ὕψιστην μου χάραν. 464 Α Τί σημαίνει, εάν δεν προτάξω την Ἱερουσαλήμ; Δέν θά σέ μνημονεύω ἀπλῶς μεταξύ τῶν ἄλλων, ἀλλά και μέσα εἰς τοὺς ὕμνους και μέσα εἰς τὰ ἄσματα. Τὸ δὲ θά σέ προτάξω, σημαίνει, ὅτι θά σέ τοποθετήσω εἰς τὴν ἀρχὴν μουσικοῦ ἄσματος, διότι οἱ Ἰουδαῖοι ἐχρησιμοποιοῦν πολὺ τὰς λέξεις ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐπόθουν ἢ καλύτερα ἠσθάνοντο σφοδρὰν ἀγάπην πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ὑπὲρ τῆς ὁποίας ἡ ψυχὴ των ἀφλέγετο.

Ἄς ἀκούωμεν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ και ἄς διδασκώμεθα. Διότι, ὅπως ἀκριβῶς ἐκεῖνοι, ὅταν ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, τότε ἀνεζήτησαν αὐτὴν, τοιοῦτοτρόπως και παλλοὶ ἀπὸ ἡμῶς αὐτὸ θά πάθουν κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, κατὰ τὴν ὁποίαν θά ἐκδιώκωνται ἀπὸ τὴν αἰνῶ Ἱερουσαλήμ. Β Καὶ ἐκεῖνοι μὲν, ὅταν ἐξεδιώχθησαν, ἔτρεφον τὴν ἐλπίδα τῆς ἐπιτροφῆς, ἐνῶ ἡμεῖς, ὅταν ἐκπέσωμεν, δέν εἶναι πλέον δυνατόν νὰ ἐπανέλθωμεν πάλιν. Διότι τὸ σκουληκὶ των δέν θά ἀποθάνῃ και ἡ φωτιά των δέν θά σβῆσῃ. Δι' αὐτὸ λοιπὸν ἔχοντες ὑπαρξείαν νὰ στρέφωμεν μετ' ἐπιμέλειαν τὴν προσοχὴν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι μᾶς περιβάλλουν και τὴν παρουσίαν ζωὴν νὰ ρυθμίζωμεν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ μὴ εὐρεθῶμεν ἀγχαλάτω, οὔτε ἔξου, οὔτε ἀσχετοὶ μετ' αὐτὴν τὴν μητρόπολιν.

Ἐνθυμήσου, Κύριε, τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ἀποφορὰ ἐκείνην ἡμέραν, κατὰ τὴν ὁποίαν καταστράφη ἡ Ἱερουσαλήμ, ἔλεγον πρὸς τοὺς ἑθρούς μας: «ἀδελφάστε, ἀδελφάστε τὴν Ἱερουσαλήμ, καταστρέψατε αὐτὴν μέχρι τῶν θεμελίων της». Ἄλλος «εἰς τὰ τέκνα τοῦ Ἐδώμ». Καὶ αἱ λέξεις ἀντικρὺν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἀφλέγοντο ἀπὸ τὸν πόθον τῆς πατρίδος. Τὸ νόημα των εἶναι τὸ ἐξῆς: Ὁ νὰ ἀπαιτήσῃ τὴν τιμωρίαν ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι δέν ἠθέλησαν νὰ σταματήσουν μέχρι τῆς ἀλώσεως, οὔτε ἐχόρτησαν μετ' τὴν καταστροφὴν, ἀλλὰ ἵσταντο πλησίον και ἐκραυγάζον κατασκάπτετε μέχρι τῶν θεμελίων της. Διότι εἶχον τὴν μανίαν νὰ μὴ παραινεῖν

6. Μδκ. 9. 44.

7. Πρόκειται περὶ τῶν Ἰουδαίων, ὡς τὸ Ἐδώμ, καταστρέφοντες ἐν τῷ Ἰσραὴλ, οἱ ὁποῖοι ἐχαιρεκδικεῖον κατὰ τὸν καταστρεφόμενον Ἰουδαίων και ἦσαν ἐκ τῶν λεγόντων «ἐκείνοτε, ἐκκενοτε».

οὔτε αἱ θάσεις τῆς πόλεως, ἀλλὰ νὰ κατακρημνησθῇ ἐκ θεμελίων.

Ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι μαζί με τοὺς Βαβυλωνίους ἐπετέθησαν τότε ἐναντίον τῶν Ἰουδαίων, ἦσαν οἱ Ἄραβες, τοὺς ὁποῖους συχνὰ ἀναφέρει ὁ προφήτης και ἐκτομίζει θοαρίας κατηγορίας ἐναντίον των, διότι μολοῦντι ἦσαν συγγενεῖς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, συμπεριφέρθησαν πικρότερα ἀπὸ τοὺς ἑθρούς. Β Ἐταίειωρος Βαβυλωνίων. Ἄλλος «ἡ ἐρημωθεῖσιν, ἄλλος αὐτῆ, ἡ ὁποία θά διαρπασθῇ». Ἐδῶ, ἐπειδὴ ἐπιθυμεῖ νὰ τὰς συμφορὰς, σὺν τοῦ Θεοῦ ὄχι μετ' τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰς συμφορὰς, ἀλλὰ μετ' τὴν δολιότητά ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι τὴν κατεπόλεμησαν, ὁ προφήτης προλέγει τὰς συμφορὰς, αἱ ὁποῖαι θά συμβῶν εἰς τὴν Βαβυλώνα και ἀποκαλεῖ αὐτὴν ἀθλίαν λόγω τῶν κακῶν, τὰ ὁποῖα εἰς ἄραρος τῆς θά ἐνσκήψουν, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ διδάξῃ τοὺς Ἰουδαίους και νὰ ἀποδείξῃ, ὅτι ἡ δυνάμις τοῦ Θεοῦ ἐκτείνεται εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς.

Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θά σοῦ ἀνταποδῶσῃ 8, τι μᾶς ἔκαμες, ἀνταμειβῶν σε μετ' τὴν αὐτὴν πληρωμὴν, μετ' τὴν ὁποίαν μᾶς ἐτιμώρησες. Ἄλλος ἐκεῖνος, τὸ ὁποῖον προηγουμένως ἔκαμες εἰς ἡμᾶς. Μακάριος θά εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος θά κρατῆσθῃ δυνατὰ εἰς τὰς χειράς του τὰ θρέψῃ σου και θά τὰ σωτηρίῃ ἐπὶ τῶν θράχων. Αὐτὰ, ἂν και εἶναι πληρὴ ὄρυγῆς και μεγάλων ποινῶν και τιμωριῶν, δέν ἐρμηνεύουν παρὰ τὸ πάθος τῶν ἀγχαλάτων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν ἐκδίκησιν και τιμωρίαν ἀσυνήθη και παράδοξον. Β Διότι οἱ προφῆται λέγουν πολὺ ἀλά φράγματα ὄχι ἰδικὰ των, ἀλλὰ διηγούνται και θέτουν ὑπ' ὄψιν μας τὰ πάθη τῶν ἄλλων. Ἐάν λοιπὸν ζητῆς τὴν γνῶμην αὐτοῦ, θά τὸν ἀκούσῃς νὰ λέγῃ «εάν ἀνταπέδωσα κακὸν εἰς ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι μοῦ ἀνταπο-

8. Ὁ ποιητὴς λέγει: τοῦτο ἔθωμαι μὲν πολλὰς προφητείας (Ἠσαΐα κει. 18-14, 21, 1-10). Ἰσχυρὰ: ἡ Βαβυλὼν καταστράφη τὸ 539 π.Χ. ὡς τὸ ἀπέραιον τοῦ Ἰσραὴλ. Ὁ ἑρῶτος γράφει: Ἄραβες δὲ ἀπαιτῶ ἐκράτησε τὸν Βαβυλωνίον, ὡς τὸ μὲν σφῆν τὸ ταῖος παρὰ τὰς τῆς πόλεως πέρας ἀπέκασε, τὸ γὰρ πρῶτον εἶλον Κόρος τὴν Βαβυλώνα ἐποίησαν ἀδελφῶν, τοῦτο δὲ ὁ ἀραβὴς τὸν ἀνδρῶν τὸς κορυφαίους μέμεισε εἰς τριτάτους ἀνακαταστάσει» (8, 186).

9. Ἡ ἐκκρίσθη ἀπαιτῶ μέχρι ἀποστρέφω τὴν ἀφροσύνην σου ἀντιπῶν. Ἡ ἀπρόσθε ἀπαρηγόρησι τῶν Βαβυλωνίων νὰ ποῦν νὰ κερφήται τὴν καρδίαν τῶν Ἰουδαίων εἰς τὴς θράχων, ἀπαιτῶ νὰ πληρωθῇ 8 τὸν ὡς τὸν τρόπον.

δίδουν κακά» και να υπερβῆσθαι τὸ μέτρον, τὸ ὅποιον εἰς αὐτὸν ἐδῶσαν ὁ νόμος.¹⁰ Α

Ὅταν διηγῆται τὰ πάθη τῶν ἄλλων ὑπογραμμίζει τὴν ὀργὴν καὶ τὴν λύπην. Τοῦτο καὶ τώρα κάμνει μὲ τὸ νὰ θέτῃ ἐνώπιόν μας τὴν ἐπιθυμίαν τῶν Ἰουδαίων, οἱ ὅποιοι ἐξόδησαν τὴν ὀργὴν των μέχρι τὴν ἡλικίαν τῶν μικρῶν παιδιῶν, ἀλλὰ αὐτὰ δὲν συμφωνοῦν μὲ τὸν νέον νόμον. Τοῦνοστιον ἔχομεν τὴν ἐντολὴν νὰ ποτιζώμεν καὶ νὰ τρέφωμεν τοὺς ἐχθρούς μας καὶ νὰ προσευχώμεθα δι' ὅσους μᾶς θλάττουσι. Τοῦτο δὲ κάνομεν ἐφαρμόζοντες τὴν κειμένην νομοθεσίαν. Καὶ παῖς εἶναι αὕτη; «Ἐάν ἡ ἀρετὴ σας δὲν ὑπερβαίη τὴν ἀρετὴν τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων, δὲν θὰ εἰσεέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν».¹¹

Ἄς ἐπιδείξωμεν λοιπὸν μεγάλον ἐνδιαφέρον Β καὶ περισσῶς ἄς φυλάξωμεν αὐτό, διὰ νὰ ζώμεν εἰς τὸ ἔξῃς ἐπὶ τῆς γῆ ὅπως εἰς τὸν οὐρανόν καὶ νὰ χορευώμεν μετὰ τῶν ἀγγέλων. Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τῆς μελλούσης ζωῆς. Αὐτὰ εἶθε νὰ ἐπιτύχωμεν πάντες ἡμεῖς μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Γένοιτο.

10. Ματθ. 5, 20.

ΟΜΙΑΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΑΖ' (137) ΨΑΛΜΟΝ'

«Θά σέ δοξολογήσω, Κύριε, ἐξ ὀλης τῆς καρδίας μου».

С Πολλάκις συνεζήτησα μαζί σας περὶ τούτου. Διὰ τοῦτο, ἀφοῦ τὸ ἀντικατέλαθμεν, θὰ φθάσωμεν ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ ἐπόμενον. Ποῖον εἶναι αὐτό; «Καὶ ἐνώπιον τῶν κυκλοῦντων τὸν θρόνον σου ἀγγέλων θὰ ψάλλω ὕμνον πρὸς σέ». Τοῦτο ἄλλος ἐρμηνεύτης εἶπε ἐμὲ παρησίαν, Θεέ μου, θὰ σέ ψάλλω». Ἄλλος «ἐν ὄψει τῶν Θεῶν θὰ σέ ψάλλω». Ἄν λοιπὸν ἐνοιῆ τοὺς ἀγγέλους, οἱ ὅποιοι ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, τὴν ἔξῃς περίπτου σημασίαν ἔχουν οἱ λόγοι του, ὅτι δηλαδὴ θὰ ἀναγκασθῶ νὰ ψάλλω μαζί μὲ ἀγγέλους καὶ θὰ διαγωνισθῶ μαζί των καὶ θὰ χορευθῶ μὲ τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις. Ἄν καὶ κατὰ τὴν φυσικὴν ἰδιουσιτάσιαν εἶμαι διάφορος, ὅμως θὰ ἀγωνισθῶ μὲ προθυμίαν, γὰρ ἠμποροῦν νὰ σταθῶ μὲ ἐκείνους. Ἐάν ἔμωσ ἐκλάθωμεν τὸ νόημα αὐτῶν κατὰ τοὺς ἄλλους ἐρμηνευτάς, Β νομίζω, ὅτι εἶπον αὐτὰ περὶ τῶν ἱερέων. Ἦτο συγγραφεὶς εἰς τὴν Γραφὴν νὰ ὀνομάζον τὸν ἱερέα ἀγγέλον καὶ Θεόν. Ἄλλοτε μὲν λέγει «Μὴ ἀλασημῆσαι τὸν Θεόν, μήτε νὰ καταρασθῆς τὸν ἄρχοντα τοῦ λαοῦ σου». Ἄλλοτε δὲ «τὰ χεῖλη τοῦ ἱερέως θὰ φυλάξουν τὴν γλῶσσαν καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του θὰ ζητοῦν διδασκαλίαν, διότι οὗτος εἶναι ὁ ἀγγέλος τοῦ Κυρίου τῶν δυνάμεων».¹

1. Εἰς τοὺς Ο' φέρει τὴν ἐπιγραφὴν «ἐξ ὀλης τῆς καρδίας καὶ λαλήσει», ἐνῶ εἰς τὸ ἑξῆς τὸν ὄρον τῆς ψαλλῆς συμπενοῦν πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ. Οἱ λαλῶμενοι ὡς συγγραφεὶς τῶν ἀπὸ τοποθετηθῶν τὴν συγγραφήν του ὄλιγον χρόνον μετὰ τὸν ὄρον τῆς ψαλλῆς. Ἐάν ἡ προσηγορία τῶν Ο' «Ἄγγελοι καὶ λαλήσει» εἶναι ἀθηναικῆ, ὁ ψαλλῶν αὐτὸς χρεοῦται τὴν ἐκ' ἐκκλησιαστικῆς γλῶσσης καὶ εἰς χρόνον μετὰ τὴν ἐπινοήσασθαι τῆς βασιλευσῆος ἀρχιεπισκοπῆς. Κατ' ἄλλως δὲν ἔχρησε, ἀλλὰ καὶ ἡ σὺνθεσις του εἶναι μεταεκκλησιαστικῆ. Ὁ ψαλλῶν ἀρχαίως μὲ φρασεολογίαν εὐχαριστιῶν πρὸς τὸν Θεόν διὰ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας ποῦ ἔλαβεν ὁ λαὸς ἀπὸ αὐτοῦ. Διτιθεῖται εἰς τὴν ἀρχὴν στροφῆς.
2. Ψαλμ. 22, 27.
3. Ματθ. 3, 7.

"Αν λοιπόν τούτο εκλάβωμεν ούτως, πρέπει να εννοήσωμεν τὸ ἔξῃς, ὅτι δηλαδὴ μαζί με τοὺς ἱερεῖς, ὅταν εἶναι παρόντες καὶ κάμνουν τὴν ἑναρέϊν τῆς τελετῆς μετὰ τὴν προσήκουσαν τάξιν καὶ προηγούνται αὐτοί, ἐγὼ θὰ ἀκολουθῶ καὶ θὰ ψάλλω πρὸς σέ. Διότι ἤκουσες ἄλλως τοὺς λόγους, τοὺς ὁποίους προσευχόμενος σου ἀπηύθυνα μετὰ τὸ ἴδιο τὸ στόμα μου. **Β**

Εἶδες τὸ μέγεθος τῆς εὐχαριστίας, εἶδες τὴν ἔντασιν τῆς προσυχῆς; "Οχι ὅπως κάμνουν μερικοὶ ναῦτροι καὶ χαλαροὶ, οἱ ὁποῖοι προτοῦ ναὶ λάθουν, ὅσα ζητοῦν, εἶναι κάπως πρόθυμοι, μετὰ δὲ τὴν λήψιν αὐτῶν ἀνοιγοὶ καὶ ἀσθενεῖς. Αὐτὸς βίας καὶ προτοῦ ναὶ λάθῃ ἐπιμένει καὶ μετὰ τὴν λήψιν συνεχίζει διαρκῶς ναὶ εὐχαριστῆ τὸν Θεόν. Ἐξ αὐτοῦ ἀποδεικνύεται, ὅτι ἔκομα προσυχὴν καθάραν καὶ ἀρίστην, διότι εἰσπούσθη ἀπὸ τὸν Θεόν. **406 Α** Τούτο ἰδιαίτερος συντελεῖ ναὶ εἰσκακούμεθα, ὅταν ἡ προσυχὴ εἶναι εὐχάριστος εἰς αὐτόν. "Ὅτε ἀπὸ ἡμῶν ξεσπᾶται, ἂν ἡ προσυχὴ μας θὰ εἰσκακωθῇ. "Ὅταν ζητοῦμεν αὐτὰ, τὰ ὁποῖα ἀξίζει ναὶ μᾶς βίωσῃ ὁ Θεός, ὅταν ζητοῦμεν αὐτὰ μετὰ προθυμίας, ὅταν εἰμεθα ἀξιοὶ ναὶ δεχθόμεν αὐτὰ, εἰσκακίει τὰς προσυχὰς μας καὶ ἱκανοποιεῖ τὸ αἰτήμα μας.

"Θὰ προσκυνήσω ἐστραμμένος ψυχῇ καὶ σώματι πρὸς τὸν ἅγιον ναόν σου». Δὲν εἶναι καὶ αὐτὸ μικρὰ ἀρετὴ ναὶ δύναται ναὶ εἰσέρχεται κανεὶς εἰς τὸν ναόν καὶ ὅταν εἰσελθῇ ναὶ λατρεύῃ τὸν Θεόν μετὰ καθάραν συνείδησιν. Δὲν ζητεῖται ναὶ κάμψῃ κανεὶς τὰ γόνατα, ὅτε ναὶ εἰσελθῇ ἐντὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ ναὶ εὐρίσκεται μέσα εἰς τὸν ναόν μετὰ θερμὴν ψυχῆς καὶ μετὰ πνευματικὴν περισυλλογὴν, ὅχι μόνον διὰ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ψυχῆς. **Β** Διότι εἶναι μεγάλη τιμὴ ναὶ λατρεύῃ κανεὶς τὸν Θεόν τὸν πάντων, καθὼς πρέπει ναὶ τὸν λατρεύῃ. "Ἐάν λοιπόν τοιαύτη τιμὴ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀξίωμα τοῦ θασιλέως, ὁπωσδήποτε πολὺ περισσότερον εἰς τὸν Θεόν τῶν ἄλων.

"Καὶ θὰ ἀνυμνήσω εὐγνωμόνως τὸ ὄνομα σου, διὰ τὸ Θεός σου καὶ διὰ τὴν φιλαλήθειάν σου». Τί σημαίνει τούτο; Θὰ σέ εὐχαριστήσω, λέγει, διότι ἐδεχθὴν τὴν προστασίαν σου. Διότι δὲν ἐπέτυχα ναὶ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου καὶ ναὶ ἰδῶ τὸν ναόν μου χάρις εἰς τὰ ἰδικὰ μου κατορθώματα. Ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἰδικὴν σου εὐσπλαγχνίαν καὶ φιλανθρωπίαν. Διὰ τούτο θὰ σέ λατρεύ-

σω, διὰ τούτο θὰ σέ δοξολογήσω. **Γ** Διότι, ἐνῶ ἤμην ἄξιος ποινῆς καὶ τιμωρίας καὶ ἦτο δίκαιον συνεχῶς ναὶ πλανῶμαι εἰς τὴν ξένην γῆν, ταχέως μετὰ ἐπιπέφερες εἰς τὴν πατρίδα.

"Διότι ἀπέδειξες μέγα καὶ θαυμαστόν, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ ὄνομα σου τὸ ἅγιον». Αὐτὸ σημαίνει τὸ ἔξῃς περίπου: δὲν θὰ σέ εὐχαριστήσω δηλαδὴ μόνον διὰ τὰς εὐεργεσίας, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἀπερίγραπτον δόξαν, τὴν ἀπεράστων μεγαλωσύνην καὶ τὴν ἀνεκδιήγητον φάειν σου. "Ἀπέδειξες λοιπόν, λέγει, μέγα καὶ θαυμαστόν, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο τὸ ὄνομα σου τὸ ἅγιον», δηλαδὴ μετὰ τὰς εὐεργεσίας, μετὰ τὰ στοιχεῖα, μετὰ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὸν οὐρανόν, μετὰ ὅσα ὑπάρχουν εἰς τὴν γῆν, μετὰ τὰς τιμωρίας, μετὰ ὅσα ἔγιναν εἰς θάρος τῶν ἐχθρῶν, μετὰ ὅσα γίνονται εἰς τοὺς οἰκείους. Δὲν ὑπάρχει σημεῖον τῶν οὐρανῶν οὔτε τῆς γῆς, **Δ** τὸ ὅποιον δὲν ἐκθάλλει φωνὴν καθαρωτέραν ἀπὸ τὴν τῆς σάλπιγγος, ἢ ὅποια διακηρύσσει τὸ μεγαλεῖον τοῦ ὀνοματός σου.

Καὶ ἂν λοιπόν ἀναφέρῃς ἀγγέλους, ἂν ἀρχαγγέλους, ἂν βοάμονας καὶ ἀναίσθητα στοιχεῖα, ἂν λίθους, ἂν σπόρους, ἂν τὸν ἥλιον, ἂν τὴν σελήνην, ἂν τὴν γῆν, ἂν τὰ πελάγη, ἂν θαλάσσινα δῖνα, ἂν πτηνὰ, ἂν λιμνας, ἂν πηγὰς, καὶ ἂν ποταμούς, δι' ἂν αὐτῶν ἀναδεικνύεται μέγα τὸ ὄνομα σου.

"Ἄλλος ἀντὶ τοῦ «ἀπέδειξες μέγα καὶ θαυμαστόν παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο, τὸ ὄνομα σου τὸ ἅγιον», εἶπεν «ἀπέδειξες μέγαν καὶ θαυμαστόν, ὑπεράνω τοῦ ὀνοματός σου, τὸν λόγον σου». "Ἄλλος τὴν διμίλιαν σου.

Εἰ «εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν σέ ἐπικαλοῦσθῶ, ἐπάκουσόν με ἀμέσως». Ἄλλος «εἰς οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν σέ ἐπικαλοῦσθῃ με ἐπήκουσες». Τούτο καὶ ὁ Θεός ὁπεσέθη λέγων «οἰανδήποτε ἡμέραν καὶ ἂν με καλέσῃς θὰ σέ ἀκούσω καὶ θὰ ἀπαντήσω, ὅταν θὰ με φωνάξῃς. "Ἰσοῦ εἶμαι παρών». Καὶ αὐτὸς τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ζητεῖ. Τοιαῦτα εἶναι αἱ ψυχαί, αἱ ὅποια πλέονται ἀπὸ κάποιαν δόξην ἐπιθυμοῦν ταχύτητα ναὶ ἴδουν τὴν λύτρωσιν ἀπὸ τὰ δεῖνά.

"Διὰ τῆς δυνάμεώς σου θὰ με ἐξυψώσῃς καὶ πολὺ θὰ ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν μου». Ἄλλος «ἐνέθελλες εἰς τὴν ψυχὴν μου δυνάμεις». Καὶ τὸ προηγούμενον ἀντὶ τοῦ

«ἐπάκουσόν με», ἄλλος εἶπε «μέ ἀπήκουσες». 497 Α Ποῖον εἶναι τὸ νόημα ταυ; Τὰ ὑψηλά καὶ ἀπότομα λέγονται μετέωρα ἀπὸ τὸ ρῆμα αἰρεσθαι καὶ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης καὶ τὰ ὕψωματα αὐτῶν μεταφορικῶς πάλιν ἀπὸ τὸ ρῆμα αἰρεσθαι. Ἐπομένως τὸ ρῆμα «πολυωρήσεις» σημαίνει θά με σηκώσης, θά με ὕψωσης. Τοῦτο ἐχρησιμοποίησε καὶ εἰς ἄλλην περιπτώσειν λέγων «συμφώνως πρὸς τὸ ἱδικόν σου ὕψος ἀνέψωσες τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»,⁵ δηλαδὴ ἔμεταρσίωσες, ἐξύψωσες.

Τοιοῦτρόπως τὸ ρῆμα «πολυωρήσεις»⁶ ἐχρησιμοποίησε, διὰ νὰ δηλώσῃ, ὅτι θά γεμίσης με μεγάλην χάριν καὶ θά ἐξυψώσης τὴν ψυχὴν μου καὶ τὸ σπουδαιότερον Β δῶν δέν θά ἐπιτρέψῃς ἢ μεταρσίωσίν μου αὐτῇ καὶ ἡ χαρὰ μου νὰ γίνῃ ἀσθενὴς καὶ ἀτονος, ἀλλὰ δυνατὴ καὶ ἰσχυρὰ σταθερὰ καὶ ἀμετακίνητος. Αὐτὸ σημαίνει τὸ «διὰ τῆς δυνάμεώς σου θά με ἐξυψώσης καὶ πολὺ θά ἐνθαρρύνῃς τὴν ψυχὴν μου».

Ἡ σημασία τοῦ τελευταίου τούτου εἶναι ἡ ἐξῆς: Μὲ δύναμιν θά με ἐξυψώσης, με τὴν ἰσχὴν θά με ἀνυψώσης καὶ θά με θωθήσῃς. Δι' αὐτὸ καὶ ἄλλος ἐρμηνευτὴς τὸ ἴδιο πρᾶγμα δηλώνων εἶπεν «ἐνέβαλες εἰς τὴν ψυχὴν μου δυνάμεις». Ὁρθῶς εἶπεν εἰς τὴν ψυχὴν μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν προσιδιάζει εἰς τὸν Θεόν, νὰ κερδίξῃ δηλαδὴ τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὴν περίοδον τῶν θλίψεων, ὅπως ἀκριβῶς συνέβαινε καὶ εἰς τοὺς Ἀποστόλους, οἱ ὅποιοι ὅταν ἔμισσίζοντο, C ἐπείστερον χαρούμενοι,⁷ διότι ἐξυψώσαντο ἡ ψυχὴ των. Τοῦτο εἶναι ἔργον κατ' ἐξοχὴν τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ περιτρόπως ἀποδεικνύει τὴν ἰσχὴν του, τὸ ὅτι δηλαδὴ δέν ἀφήνει τὴν ψυχὴν νὰ καταρροῖσθῃ, ὅταν εὐρίσκειται εἰς τὸ μέσον τῶν συμφορῶν.

«Ἄς σὲ ὁμνήσω, Κύριε, ὅλοι οἱ βασιλεῖς τῆς γῆς, διότι εἶδον τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις σου ἐκπληρουμένας. Πράσσει τὴν ἐγγνώμην σου. Δέν ἀρκεῖται νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Θεόν μόνος, ἀλλὰ παραλαμβάνει πρὸς συμμετοχὴν εἰς τὴν εὐχαριστίαν ὅλους γενικῶς τοὺς ἄγοντας, ἀκόμη καὶ αὐτοὺς τοὺς θασαυεῖς. Ἄν καὶ εἶναι μεγάλη,

5. Ψαλμ. 11, 9.

6. Τὸ ρῆμα πολυωρῶσαι ἐτυμολογεῖται ἐκ τῶν ὄρων (=φρονεῖν) καὶ σημαίνει περιέλασθαι τινὲς διὰ πολλῆς φρονεῖδος, φρονεῖν πολὺ περὶ τινος, ἀντίθετον τοῦ ἀλιγερῶς.

7. Πρξβ, 3, 41.

λέγει ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δύναμις αὐτῶν, ὅλοι ὅμοι ἔχουν ὑποχρέωσιν νὰ σὲ εὐγνωμονοῦν καὶ ἀκόμη δι' ὅσα ἔχουν γίνῃ εἰς τοὺς ἄλλους. D Δι' αὐτὸ πρὸς δὴλωσιν τούτου προσέθετε: «Εἶδον τὰς ρητὰς ὑποσχέσεις σου ἐκπληρουμένας». Ἄν λοιπὸν εὐγνωμονοῦν τὸν Θεόν, ἀπὸ αὐτῆν τὴν ἐνέργειαν θά ἀποκομίσουν μεγάλας ἀφελείας καὶ κέρδη.

Τὰ δῶρα σου αὐτοῦ τοῦ εἰδους εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς τὸ μέσον δῶν, ὥστε, ὅσοι θέλουν, δύνανται νὰ εἶναι μέτοχοι αὐτῶν καὶ νὰ τὰ ἀπολαμβάνουν. Καμμίαν ἀφέλειαν τόσοσιν μεγάλην δέν δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ἡ θασαυεῖα, ὅσον τὸ νὰ ἀκούουν τὰ ἱδικὰ σου λόγια. Αὐτὸ εἶναι ἡ ἀσφάλειά των, αὐτὸ ἡ δύναμις, αὐτὸ ὁ στολισμός, αὐτὸ ἡ εὐπρέπεια, αὐτὸ ἡ θασαυεῖα, αὐτὸ ἡ χαρὰ τῆς ἐξουσίας καὶ ἡ δύναμις. E

«Ἄς ψάλλουν οὗτοι ὡς καὶ ἡμεῖς εἰς τὰς ἱερὰς δόους τοῦ Κυρίου». Καὶ ἄλλος «ὡς ψάλλουν τὰς δόους τοῦ Κυρίου». Ἄν λοιπὸν ἐκεῖνον, τὸ ὁποῖον πράγματι ἐλέγη, εἶναι «εἰς τὰς δόους σου», σημαίνει «εἰς τοὺς νόμους σου, εἰς τὰ προσταγμάτά σου». Ἄν δὲ «τὰς δόους σου», τὰ καταρθώματά σου αὐτά, λέγει, ὡς διηγούνται, ὡς ἐξυμνοῦν, ὡς διακηρύσσουσιν διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ «ὡς ψάλλουν». Διότι εἶναι μεγάλη ἡ δόξα τοῦ Κυρίου. Φανερὰ δηλαδὴ εἰς δῶν, εἰς δῶν χειροποιήσθη, εἰς δῶν προφανῆς, προπαρασκευασμένη διὰ τὴν εὐεργεσίαν γενικῶς δῶν καὶ καθιστώσα δῶν μετόχους τῆς χάριτος. 498 A

«Διότι ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ἐπιθλέπει τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους». Ὑψηλὸς λέγει, κατὰ τὴν φύσιν, ὕψηλός κατὰ τὴν ὑπόστασιν. Ἄλλὰ ἐδῶ τώρα φέρεται περισσότεροσιν συγκραταστικός καὶ προσίτος πρὸς ἐξυψηρέτησιν τῶν Ἰουδαίων. Εἰς τὸ ἐπόμενον καὶ αὐτὸ διαρβώνεται καὶ ἐξείρει καὶ τὸν ταπεινὸν ἀκόμη ἀκροσθῆν εἰς μεγάλας σκέψεις. Ποῖον εἶναι τοῦτο; «Καὶ τοὺς ὑπερηφάνους διακρίνει ἀπὸ μακρῶν». Ἐδῶ γίνεται λόγος περὶ τῆς προγνώσεως τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἰδιαιτέρως εἶναι γνώρισμα τῆς θείας δυνάμεως. Διὰ τοῦτο καὶ ὅταν συζητῆ πολλῶς μετὰ τῶν προφητῶν, ἐξ αὐτοῦ ὀρμώμενος ἀπευθύνεται πρὸς ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι πιστεύουν εἰς τὴν πλάνην τῶν εἰδῶν. Ἄλλος «καὶ τὴν ὑπεροψίαν γνωρίζει ἀπὸ μακρῶν». Ἄλλος «καὶ τὴν ὑπεροψίαν γνωρίζει ἀπὸ μακρῶν». Ἄλλος «καὶ τὴν ὑπεροψίαν γνωρίζει ἀπὸ μακρῶν». Ἄλλος «καὶ τὴν ὑπεροψίαν γνωρίζει ἀπὸ μακρῶν».

Ἄφοῦ λοιπὸν εἶπεν, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι μέγας καὶ ἐπιθλέπει τοὺς ταπεινοὺς ἀνθρώπους, προσέθεσεν, ὅτι καὶ

τούς υπερηφάνους διακρίνει από μακράν, διά τὴν δηλώση, ὅτι δὲν γνωρίζει ἀπλῶς τὴν υπερηφάνειαν, ἀλλὰ ὅτι τὴν διακρίνει, προτοῦ ἀκόμη ἐκδηλωθῆ, προτοῦ ἀκόμη συντελεσθῆ, προτοῦ ἀκόμη πραγματοποιηθῆ.

«Ἐάν ἐμπέσω καὶ ἀναγκασθῶ νὰ θαῤῥίσω ἐν μέσῳ θλίψεως, θὰ μὲ διατηρήσῃ οὐ ἐν τῇ ζωῇ». Δὲν εἶπεν, ὅτι θὰ ἀπομακρύνῃ τὴν θλίψιν, ἀλλὰ ὅτι θὰ μὲ διατηρήσῃ εἰς τὴν ζωὴν καὶ ὅταν εὐρίσκωμαι μέσα εἰς αὐτοὺς τοὺς κινδύνους. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι καὶ ἂν εἰς μεγίστους κινδύνους ἐμπέσω, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ μὲ σώσῃ. Τοῦτο εἶναι ἰδιαίτερώς θαυμαστόν καὶ περίεργον, ὅτι δηλαδή, ἐνῶ φλόγωνα ἐπιτίθενται θλίψεις καὶ ἔχθραι, θὰ καταστήσῃ ἀσφαλῆ τὸν πολιορκούμενον ἕξ αὐτῶν. C

«Ἐναντίον τῶν ὀργισμένων ἔχθρῶν μου ἠπλώσας προστατευτικὰς τὰς χεῖρας σου». Ἄλλος «ἐναντίον τῶν ἔχθρῶν μου θὰ ἐκτείνῃς τὰς χεῖρας σου». Εἶδες εἰς κάθε περίπτωσιν, πόση μεγάλη εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Θεοῦ; Καὶ ἐμὲ, λέγει, θὰ ἠμπορέσῃ νὰ διασώσῃ, ὅταν εὐρίσκωμαι εἰς τὸ μέσον τῶν κινδύνων καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μαίνονται καὶ λυσσοῦν καὶ πνέουν μέσα ἐναντίον μου, θὰ ταπεινώσῃ καὶ θὰ καταθάξῃ.

«Καὶ μὲ ἐπιφύλαξεν ἡ δεξιὰ σου ἀπὸ τὴν καταστροφῆν». Ἄλλος «καὶ θὰ μὲ διαφυλάξῃ ἡ δεξιὰ σου», δηλαδή ἡ δόξα σου, ἡ ἰσχύς σου. Διὰ τὸν Θεὸν εὐκόλως ἐξευρίσκονται δρόμοι καὶ τρόποι ἐνεργείας D καὶ εἶναι ἱκανὸς ἀπὸ τὴν ἀπελπίαν νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν σωτηρίαν.

«Ὁ Κύριός θὰ μὲ ὑπερασπίσῃ καὶ θὰ ἀνταποδώσῃ εἰς τοὺς ἔχθρούς μου τὴν πρέπουσαν τιμωρίαν». Ἄλλος «θὰ βοηθήσῃ ἐμὲ». Ἄλλος «θὰ ἐκπληρώσῃ», δηλαδή θὰ ἀποκρούσῃ τοὺς ἔχθρούς. Καὶ δὲν εἶπε θὰ ἀποκρούσῃ, ἀλλὰ θὰ μὲ ὑπερασπίσῃ ἀποδίδων τὸ δίκαιον, διὰ τὴν δηλώση, ὅτι, ἂν καὶ εἶμαι ὀφειλέτης, αὐτὸς θὰ μὲ ἀπαλλάξῃ καὶ θὰ ἐξοφλήσῃ τὸ χρέος μου, διότι εἶναι φιλόανθρωπος. Εἶναι δυνατόν καὶ τοῦτο νὰ λέγεται ἐν σχέσει πρὸς ἐκεῖνα, τὰ ὅποια ἔκαμεν ὁ Χριστὸς πρὸς ἡμᾶς, ὅτι δηλαδή αὐτὸς προσέφερε χάριν ἡμῶν.

«Κύριε, τὸ ἔλεός σου εἶναι ἀνεξάντλητον καὶ διαμένει εἰς τὸν αἰῶνα. Μὴ παρίθῃς καὶ μὴ καταφρονήσῃς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν σου». Ἀναφέρει δύο λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἐπιτυχάνει ὁ ἄνθρωπος τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐνας μὲν, E ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι εὐσπλαγχνι-

κὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ ἡ εὐσπλαγχνικότης του διαρκής, διότι ποτὲ δὲν διακόπτεται καὶ δὲν λήγει ἡ φιλανθρωπία του, οὔτε ὑποχωρεῖ. Δεύτερος δέ, ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι κτίστης καὶ Δημιουργός.

Ἄλλὰ ὅπως ἀκριβῶς ἔχομεν τὴν ἀξίωσιν νὰ σωθῶμεθα στηριζόμενοι εἰς τὰς ἀνωτέρω ἰδιότητας τοῦ Θεοῦ, καθ' ὁμοίον τρόπον ἄς ἐπιδεικνύωμεν ἔργον ἀντάξιον τῆς θείας εὐσπλαγχνίας. «Διότι, λέγει, θὰ εἶμαι εὐσπλαγχνός, εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ τύχῃ τοῦ θείου ἔλεους». F Ἡ εὐσπλαγχνία δὲν ἐπέρχεται τυχαίως καὶ ἄνευ λόγου, ἀλλὰ ἔχει καὶ αὐτὴ κάποιαν διάκρισιν. 409 A Διότι, ἐάν ἐπῆρχετο τυχαίως, κανεὶς δὲν θὰ ἐτιμωρεῖτο. Δι' αὐτὸ ἄς μὴ κάμνωμεν ἐκεῖνα, τὰ ὅποια πρέπει, μόνον διὰ νὰ τύχωμεν τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ διότι ἔχομεν δημιουργηθῆ ἀπὸ αὐτόν. Διότι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ ἔχει τοιοῦτον δημιουργόν καὶ θαυλέα, ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ κάμῃ ζωὴν ἀντάξιαν τῆς φροντίδος αὐτοῦ καὶ τοῦ τοῦ ἐνδιαφέροντος.

Ἐάν πράττωμεν αὐτὰ, θὰ ἐπιτύχωμεν τὰ ἀγαθὰ τοῦ μέλλοντος, τὰ ὅποια εἶδε ὅλοι μας νὰ λάβωμεν μὲ τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν Ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. B Γένοιτα.

ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΟΝ ΡΗΗ' (138) ΨΑΛΜΟΝ'

ΕΙΣ ΤΟ ΘΕΟΣ. ΚΑΡΙΚ ΤΟΥ ΚΙΚΕΞΑΝΤΟΣ.

«Κύριε με υπέβαλες εις δοκιμασίαν
καί ἐγνώρισες τὰ θάβη τῆς ψυχῆς
μου».

Τι λέγεις; Γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἔπειτα ἀπὸ δοκιμασίαν, προτοῦ δὲ νὰ τὸν δοκιμάσῃ δὲν τὸν ἐγνώριζεν; Ὅχι, δὲν εἶναι ὀρθόν. Πῶς εἶναι δυνατόν, ἐφ' ὅσον ὁ Θεὸς γνωρίζει τὰ πάντα πρὸ τῆς γενέσεώς των; Ἄλλὰ τὸ «ἐμὲ ἐδοκίμασες» σημαίνει, μὲ γνωρίζεις μὲ ἀκρίβειαν. Ὅπως ὁ Ἀπόστολος, ἔτσι λέγει, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς καρδίας, ὁ δὲν δηλώνει ἄγνωστον, ἀλλὰ ἐγνωσὲν ἀκριβῶς γινώσκον, τοιοῦτοτρόπως καὶ ὁ προφήτης μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ἐμὲ ἐδοκίμασες», δηλώνει σαφεστάτην γινώσκον, δηλαδὴ μὲ ἀκρίβειαν μὲ γνωρίζεις.

«Σὺ μὲ ἐγνώρισες καλὰ καὶ ἔστιν κἀθήματα καὶ ἔστιν ἐγερῶμαι». Ὡς κάθισα καὶ ἔγεραι ἐνωσὲν ὀλόκληρον τὴν ζωὴν, διότι εἰς αὐτὰ συνίσταται ἡ ζωὴ μας, δηλαδὴ τὰς πράξεις, τὰς ἐνεργείας, τὰς ἐξόδους, τὰς ἐξόδους. Ἐπειτα, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχὴν εἶπε «ἐμὲ ἐδοκίμασες», διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀνόητος, ἔτι ὁ Θεὸς γνωρίζει μετὰ ἀπὸ δοκιμασίαν ἢ μὲ τὴν ἐμπειρίαν τῶν πραγμάτων, διότι εἶπε «ἐμὲ ἐγνώρισες καλὰ καὶ ἔστιν κἀθήματα καὶ ἔστιν ἐγερῶμαι», Ὁ πρόσεξε, πῶς διορθοῦνται αὐτὸ διὰ τῆς προσθήκης, ἢ ὅποια ἐπικολούθησε: «Σὺ κατανοεὶς τὰς σκέψεις μου ἀπὸ μακρὰν καὶ πολὺ πρὶν αὐτὰ συλληφθῶν». Δι' αὐτοῦ ἀποδεικνύει, ἔτι ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει

1. Ὁ ψαλμὸς αὗτος λόγῳ τοῦ Δαβὶδικοῦ θρόνου ἀποδίδεται εἰς τὸν Δαβὶδ. Ἄλλοι θίμω λόγῳ τῶν θεολογικῶν καὶ θεολογικῶν τῶν μεταγενέστερων, συνταχθέντα εἰς χρόνους μεταωριστικῶν. Χαρακτηριστικὸν ἢ σαφὲς ἔχον μετὰ τὴν ἐκείνην ἐποχὴν, ἡ ἀποδοκίμασις καὶ ἡ ἐξομολογήσις. Εἰς τὴν ἐκείνην (στίχ. 1-6) ἐγνωσὲν ἢ ἐγνωσὲν ἢ ἐγνωσὲν καὶ ἡ ἐκείνην καὶ ἡ ἐκείνην (στίχ. 7-12) ἐγνωσὲν καὶ ἡ ἐκείνην καὶ ἡ ἐκείνην (στίχ. 13-18) ἐγνωσὲν καὶ ἡ ἐκείνην καὶ ἡ ἐκείνην (στίχ. 19-23) ἀποδοκίμασις ἢ ἐκείνην καὶ ἡ ἐκείνην πρὸς τὴν ἀποδοκίμασιν τῶν ἐκείνην.
2. Ρωμ. 8, 27.

διὰ δοκιμῆς, ὅτε ἔχει ἀνάγκη νὰ ὑποβῆ εἰς δοκιμασίαν, ἀλλὰ ἔχει ἀκριβῶς γινώσκον τῶν πάντων διὰ τῆς προγνωστικῆς τοῦ ἱκανότητος.

Ὅποιος γνωρίζει καλῶς τὰς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων, αἱ ὅποια ὑπάρχουν μέσα εἰς τὸν νοῦν των, δὲν ἔχει ἀνάγκη τῆς δοκιμασίας τῶν ἔργων. Ἀλλ' ὅσοι δὲν ἀντιλαμβάνονται αὐτὰς μόνον, ἔστιν κυκλοφοροῦν μέσα εἰς τὸν νοῦν, ἀλλὰ προτοῦ ἀκόμη ἀνακηθῶν καὶ μάλιστα διὰ ἀπλῶς προτοῦ ἀνακηθῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸ πολλοῦ χρόνου. Δι' αὐτὸ ἐπιθυμῶν νὰ ἀποδείξῃ αὐτὰ προσέθεσε: «Σὺ κατανοεὶς τὰς σκέψεις μου ἀπὸ μακρὰν καὶ πολὺ πρὶν αὐτὰ συλληφθῶν».

Ἐάν λοιπὸν ὁ Θεὸς γνωρίζῃ ἀκόμη καὶ τὰς σκέψεις μας, διὰ ποῖον λόγον χρησιμοποιεῖ τὴν δοκιμασίαν διὰ τῶν ἔργων; ἢ Ὅχι διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὁ ἴδιος, ἀλλὰ διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι ὑποβάλλονται εἰς δοκιμασίαν. Καὶ τὸν Ἰωβ τὸν ἐγνώριζε πρὸ τῆς ἐμπειρίας τῆς δοκιμασίας, δι' αὐτὸ καὶ ἐθεσάωσε τοῦτο μὲ τὸς λόγους: «Ἄνθρωπος δικαίος, ἀληθὴς, εὐσεβὴς» ἢ Ἐπικολούθησεν ὁμοίως ἡ δοκιμασία, ὥστε καὶ αὐτὸν νὰ κάμῃ γενναύτερον καὶ τὴν πονηρίαν τοῦ διαβόλου νὰ ἐλέγξῃ καὶ τοὺς ὑπολοίτους νὰ καταστήσῃ σπουδαιότερους διὰ τοῦ παραδείγματος.

Διὰ τὴν ἀποδοκίμασιν αὐτὴν τὴν δοκιμασίαν εἰς τὸν Ἰωβ, παρομοίαν πρὸς τὴν ὅποιαν θεοθαίως ἐπιβάλλει εἰς τοὺς ἁμαρτωλοὺς; 41ῶ Α' Ἐγνώριζε καλῶς, ὅτι οἱ Νινευῖται δὲν ἤξιζε νὰ καταστραφῶν, ἀλλὰ ὅτι διὰ τῆς μετανόιας θὰ γίνοντο καλύτεροι. Ὅμως ἐπέφερε καὶ τὴν δοκιμασίαν διὰ τῆς πραγματικότητος. Καὶ εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρέχει ἀποδείξεις τῆς φροντίδος καὶ τῆς ἀγάπης του, χωρὶς νὰ ἀρκῆται εἰς τὴν γινώσκον του. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Χριστὸς ἔλεγε: «ἐάν δὲν κάμνω τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς μου, μὴ μὲ πιστεύετε. Ἐάν ὁμοίως τὰ κάμνω, τότε καὶ ἂν ἀκόμη δὲν πιστεύετε εἰς ἐμὲ, πιστεύετε εἰς τὰ ἔργα.»

Ἐπειδὴ πολλοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἀγροῖκοι κατὰ τὴν σκέψιν καὶ ἐστερημένοι εὐπιστησίας καὶ λέγουσιν πολλὰ ἀσχετικὰ, ὅτι δηλαδὴ τοῦτον ἐπρωτίμως, τὸν ἄλλον ἡγάπησε καὶ τὸν ἄλλον ἐμίσησε καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἕνας γίνεται

2α. Ἰωβ 2, 3.

3. Ἰωβ. 10, 87-88.

κακός και ὁ ἄλλος ποιηρός, ἐκ τῶν πραγμάτων πειθεὶ διαρθῶν τὴν ἐσφοδμένην τῶν ἀντίτημν ἐπικαλούμενος τὰς ἀποδείξεις τῆς πραγματικότητος, τὴν ὁποῖαν φέρει ἐνώπιόν τῶν καὶ προλέγει μὲν, προτοῦ ἀποδειχθῆ ἡ πραγματικότης, ὅτι ὁ τῶδε εἶναι ἐνάρετος, ὥστε νὰ μάθουν τὴν προγνωστικὴν του ἱκανότητα, προσθέτει ὁμῶς καὶ τὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, διὰ νὰ μὴ νομίσῃ κανεὶς ἀνόητος, ὅτι ὁ τῶδε ἔγινε τοιοῦτος λόγῳ τῆς προγνώσεως.⁴ C

Πρόσεχε λοιπὸν κατὰ ποῖον τρόπον λέγει τοῦτο ὁ Παῦλος: «Ἐνῶ δὲν εἶχαν ἀκόμη γεννηθῆ καὶ δὲν εἶχαν κόμει τίποτε καλὸν ἢ κακόν, διὰ νὰ μὴ μείνῃ ἡ πρόθεσις τοῦ Θεοῦ κατ' ἐκλογὴν, ἡ ὁποία δὲν ἐξαρτάται ἀπὸ ἔργα, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος καλεῖ, ἐλέγθη εἰς αὐτὴν, ὅτι ὁ μεγαλύτερος θὰ ὑπηρετήσῃ τὸν νεώτερον».⁵ Οὔτε ἔχει ἀνάγκη νὰ περιμένῃ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ πρὸ αὐτῶν γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν κακὸν καὶ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ εἶναι κακός. «Τὸν δρόμον μου⁶ καὶ πᾶσαν τὴν ἔκτασιν καὶ τὸ μέτρον τῆς ζωῆς μου, σὺ τὰ παρακολούθησες καὶ τὰ ἐγνώρισες ἐπακριβῶς».

Ὅπως ἀκριβῶς τὰς ἐνεργείας τῆς καθημερινῆς μας σινηθείας ὀνομάζει καθίσμα καὶ ἔγερσιον — καὶ ἡμεῖς πολλάκις λέγομεν, ὁ τῶδε γνωρίζει, πῶς κάθεται, D πῶς σηκώνεται καὶ θεοσιάνομεν ἔτσι τὴν ἀκριβῆ του γνώσιν — τοιοῦτοτρόπως δρόμον καὶ πορείαν ὀνομάζει ἐδῶ ὀλόκληρον τὴν ζωὴν του. Δι' αὐτὸ καὶ προσθέτει «καὶ ὅλας γενικῶς τὰς πορείας μου προσέιδες». Καὶ τὸ «ἐπακριβῶς ἐγνώρισες» δὲν κυριολεκτεῖται εἰς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ζητεῖ, οὔτε εἰς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἀρευνᾷ, ἀλλ' εἰς ἐκείνου, ὁ ὁποῖος γνωρίζει κατὰ μὲ ἀκριβείαν. Πρὸς ἀπόδειξιν αὐτοῦ προσέθεσε τὸ «προσέιδες». Προτοῦ δηλαδὴ νὰ γίνου, ἐγνώρισες ὅλας τὰς πράξεις καὶ τὰς ποιηράς καὶ τὰς ἀγαθὰς.

4. Ἡ πρόγνωσις τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκκρεδίζει τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ εἰς τὰς σκέψεις καὶ εἰς τὰς ἀνεργείας του ὁ ἀνθρώπος εἶναι ἐνελεὶς ἀνελεός, διὰ τοῦτο γνωρίζει καὶ τὴν εὐδοχίαν του δι' αὐτόν. Ἐὰν ὁ Θεὸς ἐρευνᾷ τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, τότε αἱ πράξεις του δὲν θὰ εἶχαν καμμίαν ἄφεσιν ἄξιον καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀπερῶνος δι' αὐτόν.

5. Ἐβρ. 9, 11-13.

6. Τρέπον καὶ ἰσχύον. Τρέπον ἔνοσι τὰ θήματά μας, τὰς κινήσεις, τὰς ὁδοὺς, τὰ μονοπάτια τῆς ζωῆς. Ἰσχύον εἶναι τὸ ἰσχύει μὲ τὸ ἴσχυον ἐμέτρον τὰς μεγάλας ἀποστάσεις καὶ σημαίνει τὰς ἰσχυιστονεῖς μας, μὲ κρᾶς πορείας.

«Ἐγνώρισες, ὅτι δὲν ὑπάρχει δόλος εἰς τὴν γλώσσάν μου». Ἄλλος «ἀνελεγκρίνεισά». Τοῦτο εἶναι ἡ μεγίστη ἀπόδειξις τῆς ἀρετῆς. Τοῦτο εἶναι ἡ περίλημις τῶν ἀγαθῶν. Τοῦτο εἶναι ἐκείνου, τὸ ὁποῖον ἐπιζητεῖ ὁ Χριστὸς λέγων E «Ἐὰν δὲν μετανοήσετε καὶ δὲν γίνετε ὡσὺν τὰ παιδιὰ, δὲν θὰ εἰσέλθετε εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν»,⁷ διὰ νὰ δηλώσῃ τὸ ἄκακον, τὸ ἄδολον, τὸ ἀπροσποίητον καὶ τὸ ἀφελές. Δι' αὐτὸ ἐξέλεξεν ἀπειροὺς ἰθιῶτας καὶ ἔλεγε: «σὲ δοξάζω Πατέρα, διότι ἐκρυψες αὐτὰ ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετοῦ καὶ εὐφρεῖς καὶ τὰ ἐφανέρωσες εἰς τὰ νήπια».⁸

Πρόσεχε, δὲν εἶπεν, ὅτι ἐδέχθην καὶ ἀπεδίωξα τὸν δόλον, ἀλλὰ ὅτι ποτὲ δὲν ἐφθασε καὶ δὲν προσέβαλε τὴν γλώσσάν μου αὐτὸ τὸ νόσημα καὶ ποτὲ ἡ ποιηρία αὐτὴ δὲν εἶρε πρὸς ἐμὲ εἰσοδόν, «Ἰδοὺ, Κύριε, σὺ ἐγνώρισες ὅλα τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιὰ».⁹ A Δὲν ἐγνώρισες μόνον τὰς σκέψεις μου, λέγει, οὔτε τὰς πράξεις μου, οὔτε τὰς πορείας μου, ἀλλὰ ὅλα, ὅσα ἔγινον καὶ ὅσα θὰ γίνου.

«Σὺ μὲ ἐπλάσες καὶ ἔθεσες ἐπάνω μου τὴν προστατευτικὴν σου χεῖρα». Ἀπὸ τὴν προγνωστικὴν του ἱκανότητα μετέθη εἰς τὴν δημιουργικὴν καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν πάλιν εἰς τὴν προγνωστικὴν. Διότι δὲν ἐδημιούργησε μόνον ἡμᾶς, οἱ ὁποῖοι δὲν ὑπῆρχομεν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν δημιουργίαν μας μᾶς ἐξουσιάζει.

Τὸ καθεὶν ἐν ἐξ αὐτῶν ὁ Παῦλος ἀποδίδει εἰς τὸν Χριστὸν λέγων «Ἀφοῦ ὁ Θεός, κατὰ πολλοῦς καὶ διαφόρους τρόπους ὠμίλησε κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν εἰς τοὺς πατέρας διὰ τῶν προφητῶν, B κατὰ τὰς ἐσχάτας αὐτὰς ἡμέρας μᾶς ὠμίλησε διὰ τοῦ Υἱοῦ, τὸν ὁποῖον ἔκομε κληρονόμον πάντων», ἐν συνεχείᾳ κατόπιν προσθέτει καὶ τὴν δημιουργίαν «διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον».¹⁰

Καὶ ὅταν ὠμίλησε περὶ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ καὶ εἶπεν «Ὁ Υἱὸς αὐτός, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ ἀσπργίς τῆς ὁσίας τοῦ Θεοῦ» παρουσίασε καὶ τὴν προφητικὴν του ἱκανότητα μὲ τὸ νὰ λέγῃ «ὁ ὁποῖος κρατεῖ τὰ πάντα διὰ τοῦ παντοδυναμοῦ του λόγου».¹¹

7. Ματθ. 18, 3.

8. Ματθ. 11, 25.

9. Ἐβρ. 1, 1-2.

10. Ἐβρ. 1, 3.

Και εἰς τὴν πρὸς Κολοσσαεῖς ἐπιστολὴν τοῦ τὰ αὐτὰ ἔλεγεν, «ὅτι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα, τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ ἐπίγεια, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι. Τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ δι' αὐτὸν ἔχουν δημιουργηθῆ. Αὐτὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα».¹¹ Ὁ Τοῦτο ἀφορᾷ εἰς τὴν δημιουργίαν αὐτοῦ. Ἐπειτα διὰ τὴν δηλώσει τὴν προνοητικότητα αὐτοῦ προσέθει «καὶ ὅλα δι' αὐτοῦ συγκρατοῦνται εἰς τὴν ὑπαρξίν».¹²

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ πάλιν ὁ Ἰωάννης δηλώνων ἔλεγεν «ὅλα ἔγιναν δι' Αὐτοῦ καὶ χωρὶς Αὐτῶν τίποτε δὲν ἐγένετο, ἀπὸ ὅσα ἔχουν γίνεσι».¹³ Τοῦτο εἶπε διὰ τὴν παρουσίαν τὴν δημιουργίαν. Ἐν συνεχείᾳ ἀναφέρεται εἰς τὴν προνοητικότητα ἡμεῖς εἰς Αὐτὸν ὄντη ζωὴ καὶ ἡ ζωὴ ἦτο τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων.¹⁴ Τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἐνοῶν καὶ ἐδῶ ὁ προφήτης λέγει «οὐ μὲ ἐπλάσας». Τοῦτο δηλώνει τὴν δημιουργίαν. Ὁμιλήσει κατόπιν διὰ τὴν προνοητικότητα «καὶ ἔθεσας ἐπάνω μου τὴν προστατευτικὴν σου χεῖρα». Τί σημαίνει «ἔθεσας»; Κυβερνᾷς, συγκρατεῖς, πηγαίνεις καὶ φέρνεις. Τοῦτο καὶ ὁ Παῦλος προσάλλων εἶπε «διότι μέσα εἰς αὐτὸν ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ὑπαρχομεν».¹⁵ **D**

Ἐχομεν ἀνάγκην τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ὄχι μόνον διὰ τὴν δημιουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπαρξίν καὶ τὴν ἐπιβίωσιν μας. «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνῶσις τὴν ὁποῖαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ. Εἶναι κραταιὰ καὶ ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρα τῶν ἀσθενῶν διαπονητικῶν μου δυνάμεων δὲν δύναμαι νὰ τὴν συλλάθω». Ἄλλος «εἶναι ἀκότερα μου». Ἄλλος ἐντὶ τοῦ εἶναι κραταιὰ καὶ ἀσυγκρίτως ἰσχυροτέρα «εἶναι ἀκόμη ὑψηλότερα». Καὶ τὸ ἐξῆς περιπτου σημαίνουν αὐτὰ. Μολοντι τυγχάνω τῶν φροντίδων σου καὶ ἀντιλαμβάνομαι, ὅτι γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων τὰ πάντα καὶ μὲ ἐδημιούργησες ἐκ μὴ ὑπαρχόντων, ὅμως δὲν ἔμπορῶ νὰ ἀποκτήσω ἀκριβῶς καὶ σαφῶς πλήρη γνῶσιν περὶ σοῦ. «Μοῦ κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνῶσις τὴν ὁποῖαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ» σημαίνει, ὅτι μὲ ὑπερέβαλεν, ὅτι ὤψωθη ἐπάνω ἀπὸ ἐμὲ **E** καὶ ὅτι ἐγένετο ἰσχυροτέρα, ὥστε

11. Κολοσ. 1, 16-17.

12. Κολοσ. 1, 18.

13. Ἰωάν. 1, 9.

14. Ἰωάν. 1, 4.

15. Πράξ. 17, 26.

νὰ μὴ ἡμπορῆ νὰ συλληθῆ διὰ τῶν σκέψεών μου. Τόσον πολὺ εἶναι θαυμασιῆ, τόσον πολὺ μεγάλη εἶναι. Πῶς εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι θαυμασιῆ καὶ μεγάλη, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ συλληθῆ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπον; Καὶ οὐδένα τρόπον. Δι' αὐτὸ προσέθεσε «δὲν δύναμαι νὰ τὴν συλλάθω», διὰ νὰ μὴ λέγης αὐτό.

Ὅταν ὁμιλῆ περὶ γνῶσεως, δὲν ἐνοεῖ, ὅτι δὲν ἔχω γνῶσιν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δὲν ἡμπορῶ νὰ ἔχω πλήρη καὶ σαφῆ γνῶσιν αὐτοῦ. Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει ὁ Παῦλος, ὅτι «βεβαίως ὑπάρχει ὁ Θεός, τὸ γνωρίζομεν». ¹⁶ Ἄ ποῖα ὅμως εἶναι ἡ ὁδοῖα τοῦ ἀγνοοῦμεν. «Ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος προσέγγεται εἰς τὸν Θεόν, πρέπει νὰ πιστεύσῃ, ὅτι ὑπάρχει Θεός».¹⁷ Δὲν εἶπε ποῖα εἶναι ἡ ὁδοῖα τοῦ Θεοῦ· τοῦτο καλεῖται δὲν τὸ γνωρίζει. Γνωρίζομεν, ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, ὅτι εἶναι χρηστός, ὅτι εἶναι ἀγαθός· ἀγνοοῦμεν τὸ μέγεθος τῶν ἰδιότητων. Ὁ προφήτης ἔειπε, ἀπὸ παρετρέψεν ὅλα αὐτὰ, προσβάλλει ἄλλην ἰδιότητα, ἡ ὁποῖα φαίνεται ἐκόλωτέρα καὶ τὴν ὁποῖαν πάλιν ἰσχυρίζεται, ὅτι ἀγνοεῖ. Δὲν λέγω, ἰσχυρίζεται, ποῖα εἶναι ἡ ὁδοῖα τοῦ Θεοῦ, ὅστε πόσον ἀγαθός εἶναι. Εἶναι παραδεικτὸν, ὅτι αὐτὰ εἶναι ἀκατάληπτα.¹⁸ Ἄλλὰ δὲν ἡμπορῶ νὰ εἶπω, εἴτε κατὰ ποῖον τρόπον εὐρίσκειται πανταχοῦ καὶ τοῦτο εἶναι ἀνώτερον τῆς ἀντιληπτικῆς μου ἰκανότητος. **B**

Δι' αὐτὸ, ὅταν εἶπε «ὡς κινεῖ τὸν θαυμασμόν ἡ γνῶσις, τὴν ὁποῖαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ», προσέθεσε, «ποῦ δύναμαι νὰ μετασθῶ, ὥστε νὰ εἶμαι μακρὸν τῆς πύθης σου, τοῦ πνεύματός σου καὶ ποῦ νὰ καταφύγῃ, ὥστε νὰ μὴ παρακολουθοῦμαι ἀπὸ τὰ φλέγματά σου»; Ἐάν ἐκεῖ Κύριε. Ἐάν ὑψηλότερον μέρος, τὸν οὐρανόν, εἴσαι ἐκεῖ Κύριε. Ἐάν κατέλθω εἰς τὸ χαμηλότερον μέρος τῶν Ἄδην καὶ ἐκεῖ εὐρίσκεισαι. Ἐάν γίνα πτερωτός πρῶτ'· πρῶτ', ὥστε πτερῶν ἔλην τὴν ἡμέραν νὰ προλάθω νὰ φθάσω καὶ νὰ κατασκοπῶ εἰς τὰς ἐσχάτας τῆς γῆρας καὶ τῆς θαλάσσης, - ἄλλος γράφει θὰ παραμείνω— καὶ ἐκεῖ ἡ χεῖρ σου θὰ μὲ ὀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῆ σφικτὰ ἡ δεξιὰ σου».¹⁹

16. Ἐβρ. 11, 6.

17. «Ἄκριβόν νὰ θελεῖ καὶ ἀκατέληπτον καὶ τοῦτο μόνον καταλήξον ἡ ἀκέραια εὐδοκία καὶ ἡ ἀκαταλήξις (ἀσυντηρησις)».

18. «Ἦταν λέγομεν, ὅτι ὁ Θεός εἶναι πανταχοῦ παρών, ἐνοεῶμεν εἰς ἕνα ὅτι εἶναι εἰς ὅλα τὰ ἔθνη. πλὴν ὅμως δὲν περιλείπεται καὶ δὲν περιμεινεται εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ὑπάρχει πανταχοῦ».

Πνεύμα και πρόσωπον ονομάζει τὸν Ἰδιον τὸν Θεόν. Ποῦ δύναμις δηλαδὴ νὰ μεταβῶ, ὥστε νὰ εἶμαι μακρὸν ἀπὸ; C Γεμίσεις τὰ πάντα, παρεურίσκεσαι ἐνώπιόν διων ὄχι κατὰ μέρος, ἀλλὰ μὲ πλήρη τὴν ὑπαρξίν σου. Καὶ ἀπὸ ἀνέφερον, ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ὅσα εἶναι εἰς τὸν Ἄδην, τὸ πλάτος, τὸ βάθος, τὸ ὕψος, δηλώνει, ὅτι ὁ Ἰδιὸς εὐρίσκειται παντοῦ. Δὲν εἶπε, θὰ μὲ ἀκολουθήσῃς, ὅπου καὶ ἂν μεταβῶ καὶ θὰ μὲ κρατῆς σφικτὰ, ἀλλὰ, ὅπου μεταβῶ, ἐκεῖ παρεურίσκεσαι, δηλαδὴ ἐκεῖ σὲ εὐρίσκει νὰ μὲ προλαμῶνῃς.

Διὰ τοῦτο λέγει «μὴ κινεῖ τὸν θαυμασιὸν ἢ γινώσκῃς, τὴν ὁποῖαν ἔχεις περὶ ἐμοῦ». Καὶ ἂν δὲν γνωρίζῃς ἀκριθῶς αὐτὴν, λέγει, πῶς γνωρίζεις, ὅτι εἶναι θαυμασιή; Διότι ὑπερβάλλει τὴν σκέψιν μου, διότι κατανικᾷ τὸν νοῦν μου. Ἄλλωστε καὶ τὰς ἀκτίνας τοῦ ἡλίου δὲν ἠμποροῦμεν νὰ παρατηρήσωμεν μὲ ἀκρίθειαν ὅμως ἀκριθῶς δι' αὐτὸ ἰδιαίτερος τὰς θαυμάζομεν. D Κάτι ἀνάλογον συμβαίνει καὶ μὲ τὴν γνώσιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν ἀγνοοῦμεν αὐτὴν ἐξ ἀλοκλήρου, καθ' ὅσον γνωρίζομεν, ὅτι ὑπάρχει ὁ Θεός, ὅτι εἶναι φιλόανθρωπος, ὅτι εἶναι ἀγαθός, ὅτι εἶναι χρηστός, ὅτι εἶναι εὐσεβλογητικὸς καὶ πανταχοῦ παρών· ποῖα ὅμως εἶναι ἡ οὐσία του ἢ πῶσον τὸ μέγεθος τῶν ἀνωτέρω ἰδιοτήτων του ἢ κατὰ ποῖον πρόσωπον εἶναι πανταχοῦ παρών, τὸ ἀγνοοῦμεν.

Ἀπὸ λοιπὸν ἐξέθεσε, διὰ ποίους λόγους εἶναι θαυμασιή ἢ γινώσκῃς τοῦ Θεοῦ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διεκλήρουε τὴν προγνωστικὴν του ἰκανότητα, τὴν δημιουργικὴν του ιδιότητα, τὴν εὐχέριαν τῆς προνοίας, τὸ ἀκατάληπτον καὶ ἀνεμνηνέον τῆς ὑποστάσεώς του, διηγείται πάλιν ἄλλην δύναμιν τοῦ Θεοῦ. E Πλήρη καὶ αὐτὴ ἀπειρῶν, ἂν ἐξηγάζετο μὲ τὸ ἀνθρώπινον λογικόν. Καὶ αὕτη εἶναι ἀκατάληπτος. Ποῖα λοιπὸν εἶναι αὕτη; Ἐντοπίζεται εἰς τὸν στίχον. «Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ἡ χεὶρ σου θὰ μὲ ἀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῇ σφικτὰ ἢ δεξιὰ σου». Εἶναι δηλαδὴ δυνατόν νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ συντριβοῦν οἱ ἄνθρωποι ἀπὸ τὰς συμφορὰς, ἂν ἐμπέσουν μέσα εἰς αὐτάς, ἐντὸς τῶν ὁποίων παγιδεύονται καὶ ἐμπλέκονται.

Τοῦτο ἑρμηνεύων προσέθεσεν: «Ἐάν εἶπω: ὡς ἔλθῃ λοιπὸν σκότος, διὰ νὰ μὲ σκεπάσῃ καὶ ἡ νύξ ὡς ἀντικαταστήσῃ τὸ φῶς, ὥστε νὰ τρυφῶ ἀθέατος, πῶσον θὰ πλατυθῶ. 47» A Διότι τὸ σκότος δὲν εἶναι σκότος διὰ σὲ καὶ ἡ νύξ εἶναι ἐνώπιόν σου ὡς ἡμέρα φωτεινῆ. Τὸ σκότος

τῆς νυκτὸς εἶναι ὅπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Ἀπὸ ἐξέθεσε προηγουμένως ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀπηρόβησα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ ὄχι μόνον ὅτι εἶναι πανταχοῦ παρών, ἀκόμη καὶ ὅτι καθοδηγεῖ, ἐξασφαλίζει καὶ ὑπυρῶνει, προσβάτει ἐν συνεχείᾳ καὶ τοῦτο, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποδεικνύει τὸ περίεργον, ὅτι δηλαδὴ δὲν ὑπυρῶνει καὶ ἐξασφαλίζει μόνον, ἀλλὰ κάμνει κατὰ ἀνώτερον ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. Διότι, ἀπὸ εἶπεν, ὅτι «ἡ χεὶρ σου θὰ μὲ ἀδηγήσῃ καὶ θὰ μὲ κρατῇ σφικτὰ ἢ δεξιὰ σου» προσέθεσεν «ἐάν εἶπω, ὡς ἔλθῃ λοιπὸν σκότος, διὰ νὰ μὲ σκεπάσῃ». Ἄλλος «ἐάν εἶπω, ἰσῶς σκότος θὰ μὲ σκεπάσῃ». Ἄλλος «θὰ μὲ καλύψῃ». Σκότος ἐδῶ σημαίνει θλίψιν. Τοῦτο ἔχει τὸ ἐξῆς περίπου νόημα. Ἐπολιρκήθην ἀπὸ τὰ δεινὰ καὶ εἶπα μέσα μου, B ὅτι τὰ δεινὰ θὰ μὲ καταβάλουν. Αὐτὸ σημαίνει, θὰ μὲ σκεπάσῃ τὸ σκότος. Ἄλλος λέγει «τὸ σκότος θὰ μὲ καλύψῃ». «Καὶ ἡ σκοτεινὴ νύξ ὡς ἀντικαταστήσῃ τὸ φῶς, ὥστε νὰ τρυφῶ ἀθέατος». Ἄλλος «φωτεινὴ νύξ θὰ μὲ περιβάλῃ». Ποῖα εἶναι ἡ σημασία του; Ἐγὼ, λέγει, ἀμύλησα περὶ αὐτῶν σκεπτόμενος κατὰ τὴν φυσικὴν πραγματικότητα· αφηνίως, τὰ δὲν νὰ μετεβλήθησαν εἰς ἀγαθὰ. Ἀκριθέστερον μάλιστα δὲν μετεβλήθησαν τὰ δεινὰ εἰς ἀγαθὰ, ἀλλὰ ἐνῶ ἐξακολουθοῦν νὰ παραμένουν τὰ δεινὰ, ἐνῶ ἐνοιώσα μὲγάλην καλωσύνην. Δὲν εἶπεν, ὅτι ἡ νύξ ἐξηφανίσθη, ἀλλὰ ὅτι ἡ νύξ ἦτο φωτεινῆ. Ἐνῶ δηλαδὴ ἡ νύξ C παραμένει νύξ, εἶναι φανερόν, ὅτι τὰ δεινὰ καὶ αἱ συμφοραὶ (αὐτὰ δηλώνει μὲ τὴν λέξιν νύξ) δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ μὲ καταπατήσουν, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς νυκτὸς ἐλαμψε τὸ φῶς, δηλαδὴ μοῦ ἐδόθη θῆθεια. Διότι τὰ ἀντίθετα γίνονται καὶ παρουσιάζονται μὲ τὰ ἀντίθετα. Διὰν ἐπιθυμῇ ὁ Θεός, H δὲν εἶδες νὰ ἀνάπῃ ἢ κάμινος καὶ νὰ πνέῃ ἢ ῥόσος καὶ οὕτε ἡ πρώτη νὰ σθῆνῃ, οὕτε καὶ ἡ δευτέρα νὰ ἐξηραίνεται ἢ δὲν εἶδες νὰ συμπορεύεται ἢ γάλαξας μὲ τὴν φλόγα; Ἀπὸ τοῦ ἔγινεν αὐτό, εἰπέ μου; Κατὰ ποῖον τρόπον ἔγινε, ἐπιθυμῶ νὰ μάθω. H καλύτερα δὲν ἐπιθυμῶ νὰ μάθω τὸν τρόπον, διότι δὲν εἶναι δυνατόν πιστεῶ εἰς αὐτό, τὸ ὁποῖον ἔγινε καὶ λατρεύω τὸν δημιουργόν του. D

Τὰ περισσότερα ἔργα αὐτοῦ εἶναι κρυφὰ καὶ μυστικά. Δὲν εἶδες, ὅτι, ἐνῶ ἦτο ἡμέρα, οἱ Αἰγύπτιοι ἐμπλάθον ὡσάν εἰς σκότος καὶ οἱ Ἰσραηλίται, ἐνῶ τὸ σκότος ἐκάλυπτε τὰ πάντα, ἐβλεπον καὶ ἐνῶ πάλιν εἰς τὴν ἄρ-

χην της δημιουργίας του κόσμου υπήρχε σκότος, το φως έλαμψεν εν μέσω αὐτοῦ; Τῶν πραγμάτων τῆς φύσεως πάντοτε κυρίαρχος είναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε τὴν φύσιν, ὄχι διὰ τὴν παράγῃ δσα δὲν ὑπάρχουν, ἀλλὰ διὰ τὴν κάμνῃ τὰ παρῶντα, διαφόρα ἕκείνη, τὰ ὁποῖα παραμένουν εἰς τὴν φύσιν. «Διότι τὸ σκότος δὲν εἶναι σκότος διὰ σέ». Ἄλλος «πλησίον σου». «Καὶ ἡ νύξ εἶναι ἐνώπιόν σου φωτεινὴ ὡς ἡμέρας». Ἄλλος «ἀλλὰ καὶ ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ὡς ἡμέρας». Ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτός ἐστὶ καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας». Ἐ Ἄλλος «ὅμοιον εἶναι τὸ σκότος καὶ τὸ φῶς αὐτῆς». Ὅρθως εἶπεν «ἀπὸ σέ» δηλαδὴ πλησίον σου, διὰ τὴν δήλωσιν, ὅτι ἂν θελήσῃς, τὸ σκότος δὲν θὰ εἶναι πλέον σκότος, ἀλλὰ θὰ δεῖξῃ τὰ πράγματα τοῦ φωτός. Δι' αὐτὸ προσέθεσε: «Καὶ ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ἐνώπιόν σου ὡς ἡμέρας»¹⁹ κάμνῃν τοιοῦτοτρόπως περισσότερο σαφῆς αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἶπε προηγουμένως καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ νύξ θὰ φωτίσῃ τὰ ἔργα τῆς ἡμέρας ὡς τὰ ἰδικά της.

Διότι, ὅταν θελήσῃ ὁ Θεός, ἡ ἐνέργεια τῶν στοιχείων τῆς φύσεως μετατρέφεται πρὸς τὰ ἀντίθετα, μετὸς τὴν συγκεκριμένην ἀντίθεσιν. **414** Ἄ ὅπως ἀκριβῶς συνέθη μετὰ τὰ γνωστά μας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας. Ἐὰν θελήσῃς σέ, τοιαύτη θὰ εἶναι ἡ νύξ, καὶ τοιοῦτοτρόπως θὰ διασκευασθῇ τὸ φῶς, ὅπως τὸ σκότος. Τοῦτο ἐπιθυμῶν νὰ εἴπῃ, προσέθεσε. «ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτός τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας». Ἀναφέρονται μὲν αὐτὰ κυρίως ἐπὶ τῶν στοιχείων τῆς φύσεως, μεταφορικῶς δὲ ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῶν, ὅτι ὁ Θεός ἔχει τὴν δύναμιν, ὥστε νὰ παρέχῃ εἰς ἄσους ἐπιπίπτων εἰς θλίψεις τὴν ἀνεσιν, ὅσῃν ἔχουν ἕκαστοι, οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀνέτως, διότι ἐνδιαφέρεται δι' ἄσους ὑψίσταται δοκιμασίαν.

Θαυμαστὸν καὶ περίεργον εἶναι τοῦτο, τὸ ὁποῖον ὡς γνωστόν ἐγένετο ἐπὶ τοῦ Ἰωσήφ. **Β** Δὲν ἐνοίωθεν ἕκείνος τὴν μεγάλην ἰκανοποίησιν καὶ τιμῆν, ὅταν κατοικούσαν εἰς τὴν πατρικὴν του οἰκίαν, ὅσῃν ἐδοκίμασεν, ὅταν ἐπωλήθη καὶ ἔζη ὑπὸ φαρμακικὴν στέγην. Ἀπὸ τοῦς ἰδίους τοῦς ἐχθροῦς ὑψίσταται πρὸς χάριν του τὸ διάδημα

19. Διὰ τὴν θεὸν τὸ σκότος ἀκτινοβολοῦν ὡς καὶ ἡ ἡμέρα. «Τίς με ἐξῆ; σκότος κύκλιός μου... ἀπάλαιμι Κορίνθους... κατανοήσεις εἰς ἀποκρυφισμῶν». Σοφ. Σαο. 23, 18-19.

καὶ παρεσκευάζετο ἡ πορφύρα καὶ ἡ ἀτίμως ἔγινε δι' αὐτὸν ἀφορμὴ τιμῆς καὶ θαυμάσιας.

Εἶδες κατὰ ποῖον τρόπον ἠρμηνεύσαμεν τὸν στίχον, «ὅτι ἡ νύξ θὰ λάμπῃ ὡς ἡμέρας»; Ὡς πρὸς δὲ τὸν στίχον «ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτός τοιοῦτοτρόπως καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας» εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ αὐτὸ πρῶγμα. Ὅπως τὸ σκότος τῆς νυκτός ἐστὶ θὰ εἶναι καὶ τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὄχι μόνον κατὰ τὴν φύσιν, ἀλλὰ διότι Σὺ ὁ Κύριος μεταβάλλεις τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων. **Γ**

«Διότι Σὺ Κύριε ἕκαμες κτήμα σου τοὺς νεφροὺς μου, τὸ ἑσωτερικὸν κέντρον τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ συνεισημάτων μου καὶ μετὰ ἀνέλασες ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, ἀφ' ὅτου ἤμην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου». Ποῖαν σέβιν ἔχουν αὐτὰ πρὸς τὰ προηγουμένα; Μεγάλην θεοφιλίαν καὶ ἀρρήκτως συνδεθεμένην. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀμίλησε διὰ τὴν τὸσον μεγάλην δύναμιν τοῦ Θεοῦ, ἀποδεικνύει ἐν συνεχείᾳ, ὅτι χρησιμοποιεῖ τὴν δύναμιν αὐτὴν πρὸς ἐξυπηρέτησιν καὶ εὐεργεσίαν τῶν ἀνθρώπων. Διὰ τὴν νύξ εἶπῃ κανεὶς ἀνόητος, τί με ἐνδιαφέρει, ἂν εἶναι μέγας καὶ δυνατὸς καὶ προνοητικὸς ὁ Θεός, ἀπόδειξέ μου, τί κερδίζωμεν ἀπὸ αὐτοῦ, προσέθεσε τὸ «Σὺ ἕκαμες κτήμα σου τοὺς νεφροὺς μου»²⁰ ἐννοῶν διὰ τοῦ ἑνὸς τὸν κάθε ἀνθρώπον. Δὲν εἶναι μικρὸν πρῶγμα πρὸς ἔπαινον τοῦ Θεοῦ καὶ πρόνοιαν, νὰ εἶναι κανεὶς κτήμα του. **Δ** Διότι ὁποῖος κάμνει κάτι κτήμα του ἐνδιαφέρεται καὶ προνοεῖ δι' αὐτό. Πρὸς δὴλωσιν τοῦτου προσέθεσε τὰ ἔξης λέγων «μετὰ ἀνέλασες ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, ἀφ' ὅτου ἤμην εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου». Συνεχῶς δηλαδὴ μετὰ ἐφροῦρησας, προσέθεσε καὶ μετὰ ἐξησφάλισας ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας μου, ἀπὸ τῶν ἰδίων τῶν σπάργαντα καὶ ἐκείνη, τὰ ὁποῖα εἶπον, μετὰ τὰ ἔργα σου τὰ ἐδίδαες.

«Θὰ σὲ θαυμάσω καὶ θὰ σὲ εὐχαριστήσω εὐγνωμόνως, διότι ἐθέλησας θαυμαστὸς μέχρι σημεῖου προκαλοῦντος κατὰπλήξιν καὶ φόβον, θαυμάσια τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Τί σημαίνουν αὐτὰ; Μετὰ ἐπλάσας, λέγει, ἀλλὰ δὲν ξέρω μετὰ ποῖον τρόπον μετὰ ἐπλάσας²¹ προνοεῖς περὶ ἐμοῦ, ἀλλὰ δὲν ἔχω τὴν ἰκανότητα νὰ συλλάβω διὰ τῆς σκέ-

20. (Ὁ νεφρὸς κατὰ τὴν ἑβραϊκὴν ψυχολογίαν εἶναι ἔργον τῆν ἐπιθυμίαν, τὸν κοιλίαν καὶ ἐκκενῶν τὸν δόλον τοῦ ἀνθρώπου.

ψεύς μου ἔλην μαζὶ τὴν πρόνοιάν σου. Ὑπάρχεις παντοῦ, ἀλλὰ ὅτε αὐτὸ τὸ γνωρίζω καλῶς. Εἰ γνωρίζεις ἐκ τῶν προτέρων τὰ μέλλοντα καὶ τὰ παρεληθόντα καὶ τὰ μυστικά τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ, ἀλλὰ οὔτε αὐτὸ ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἀντιληφθῶ διὰ τῶν σκέψεών μου. Διότι μεταβάλλεις τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων καὶ τὴν κἀμνεις, ἐνῶ ὑπάρχει, ἀντίθετος νὰ ἀποδεικνύεται. Καὶ τὰ ἀντίθετα πάλιν μὲ τέτοιον τρόπον παρουσιάζεις, ὥστε νὰ μᾶς φαίνονται γνωστά καὶ κατὰ τρόπον φυσικὸν κατανεμημένα.

415 Α. Ἐποὶ λοιπὸν συνεκέντρωσεν ὁ Θεὸς αὐτὰ καὶ ἐφλογίσθη ἀπὸ θεῖον πνεῦμα, διὰ μεγάλης φωνῆς εἶπε: «Θὰ σὲ δοξολογήσω καὶ θὰ σὲ εὐχαριστήσω εὐγνωμόνας, διότι ἐδείχθης θαυμαστός μέχρι σημείου προκαλοῦντος κατὰπληξιν καὶ φόβον», ἐφανῆς δηλαδὴ θαυμαστός καὶ εἶσαι θαυμαστός. «Θαυμάσια τὰ ἔργα σου καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Καὶ διὰ τὸ ὁμιλῶ, λέγει, διὰ Σε, ἀφοῦ καὶ τὰ ἔργα σου ἀποσποῦν μεγάλου θαυμασμόν; «Ἐπειτα, ἀφοῦ ἀφῆσε γενικῶς ὁ Θεὸς νὰ ἀκολουθοῦν, ἀρκεῖται μόνον εἰς τὴν προσωποποιήσασα τὴν γνῶσιν λέγων· καὶ ἡ ψυχὴ μου γνωρίζει τοῦτο πολὺ καλὰ ἐξ ἰδίας πείρας». Δὲν γνωρίζει ἀπλῶς, ἀλλὰ ὁμιλεῖ μὲ ἐπίτασιν καὶ σφοδρότητα. Καὶ ἂν γνωρίζῃ, πῶς ἔλεγε προηγουμένως ὅτι «ἐδείχθης θαυμαστός μέχρι σημείου προκαλοῦντος κατὰπληξιν», καὶ ἡ γνῶσις σου ἐνισχύθη, ὥστε νὰ μὴ δυνάμην νὰ τὴν παρακολουθῆσαι; Β. Βεθαίωτατα, ἐκεῖνο μὲν ἐλέγχῃ περὶ αὐτοῦ καὶ τοῦτο περὶ τῶν ἔργων του.

Ἐποὶ τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ εἰπώμεν, ὅτι γνωρίζει, ὅτι εἶναι θαυμαστός καὶ ὅτι εἶναι μέγας. Ποῖα ὁμοῦ εἶναι ἡ ὑπόστασις του (θὰ ἐπαναλάβῃ τὰ ἴδια πράγματα) καὶ ποῖον τὸ μεγαλεῖον του καὶ ποῖα ἡ φύσις αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἐλέγχθησαν, ἀγνωστὴ ὁμοῦ αὐτῇ ἡ ἀδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ γνωρίσῃ τὸν Θεόν εἶναι ἀπόδειξις γνῶσεως, ἐν αὐτῷ, τὸ ὁποῖον ἐλέγχθη εἶναι θαυμασιότατον. Καὶ ἡ ἀβάλασσα ἀγνωστοῦ, πόσῃν ἔκτασιν καὶ θάθος ἔχει. Καὶ ὁμοῦ ἀκριβῶς ἐν αὐτῷ θεοτικῶς γνωρίζομεν τὴν ἀβάλασσαν, διότι δὲν γνωρίζομεν τὰ μέτρα της. Ἄν κανεὶς ἔλεγε, ὅτι γνωρίζει τὸ μέγεθός της, αὐτὸς ἰδιαίτερα θὰ ἠγνῶει τὴν ἀβάλασσαν. Γ. Ἐπομένως ὑπάρχει ὁμολογία γνῶσεως, ἡ ὁ-

ποῖα προδίδει ἀγνωσία καὶ ὑπάρχει ἀγνωσία, ἡ ὁποία ἐπιθεωρᾷ τὴν γνῶσιν.

«Δὲν ἐκρύπτετο ὁ σχηματισμὸς τοῦ σκελετοῦ μου»,²¹ ὅταν ἤρχισε νὰ διαμορφῶται ἀφανῶς εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου· δὲν ἔμεινεν ἀπὸ σὲ ἀφανῆς ἡ ὑπαρξίς μου, ὅταν ἐκυφορεῖτο εἰς τὸ σκότος τῆς μητρικῆς κοιλίας ὡς εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς γῆς θαμμένην.

Πάλιν περὶ τῆς γνῶσεως τοῦ Θεοῦ ὁμιλεῖ καὶ ἀποδεικνύει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει πάντα ταῦτα. Ἡ λοιπὸν λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς γνωρίζει ὅλα τὰ μυστικά τοῦ ἀνθρώπου ἢ κατὰ ἄλλο ἔννοει, δηλαδὴ τὴν δημιουργίαν καὶ τὴν διέπλασσιν αὐτοῦ καὶ οὔτε ὑπάρχει κάτι, τὸ ὁποῖον ἠγνώσθη, ὅταν ἐδημιουργεῖτο ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ ἐγνωρίζεις τὰ πάντα. Δ. ὅταν ἡ φύσις σιγὰ-σιγὰ καὶ ἀνεπαίσθητως ἐπλέκε²² τὴν μορφήν τοῦ ἀνθρώπου, καίτοι ἐλειτούργει μυστικὰ ὡς νὰ εὐρίσκειται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς γῆς. Διότι διὰ Σε τὰ πάντα εἶναι γυνὰ καὶ ἀνοκτὰ. Ἄλλος δὲ ἑρμηνευτὴς εἶπεν· δὲν ἐκρύβησαν τὰ ὅσα μου ἀπὸ σέ, διὰ τῶν ὁποίων κατὰ τρόπον κρυφῶν εἶναι. Ἄλλος· δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς σου ἡ διαμόρφωσίς μου, ἡ ὁποία κρυφίως συνετελέσθη, διεκοσμήθη εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου ὡς νὰ ἦμην εἰς τὰ ἐσθῆ τῆς γῆς. Ἄλλος· ἡ δύναμις μου δὲν διέφυγε τῆς προσοχῆς Σου ἢ τὰ ὅσα μου ἀπὸ τὰς θλάσματά Σου, καίτοι ἐπλάσθη κρυφῶς καὶ ἔλαβον τὴν μορφήν μου εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου, ὡς νὰ ἦμην εἰς τὰ ἐσθῆ τῆς γῆς. Ε.

Ὅλοι ἐπομένως τὰ ἴδια λέγουσιν, ὅτι δηλαδὴ μὲ ἐγνωρίζεις μὲ λεπτομέρειαν, ὅταν διεπλάσσωμην καὶ γνωρίζεις τελείως τὴν μορφήν καὶ ἐκαστοῦ τοῦ σώματός μου καὶ τὴν αἰσθησὶν αὐτοῦ. Τοῦτο ἀκριβῶς λέγει καὶ ὁ Χριστός, «ὅσον ἀφορᾷ εἰς σὲ καὶ αἱ τρίγες τῆς κεφαλῆς σας εἶναι μετρημένα».²³ Ὡσαύτως περὶ προνοίας καὶ γνῶσεως γίνεται λόγος εἰς τὸν ἐπομένον στίχον. «Τὸ ἀδιαμόρφωτον εἰς τὴν κοιλίαν τῆς μητρός μου ἐμῶρον εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου». Ἡ τὸ ἴδιον πρᾶγμα πάλιν λέγει,

21. Ἦνοιαι τὸν πλάσιν τοῦ ἀνθρώπου σκελετοῦ. Γενικῶς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα. Ὁ Θεὸς γνωρίζει πᾶν εἶς ἐπὶ ἀφορᾷ εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ σώματός μου.

22. Ἐπλέκεται τὴν κοιλίαν καὶ πολυχρομίαν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅσοις τὸ ἄρασμα τεχνουργεῖται καὶ ποικιλλεῖται, ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ἔκτασιν εἰς ὁμοῦ ἀνακατασκευάζει τὴν ἀνθρώπινον ὁμοῦ.

23. Λουκ. 12, 7.

ὅτι δηλαδὴ μὲ ἐγκρίσεις ἀκόμη ἀδιαμόρφωτον, ⁴¹⁶ Ἄ δι-
 ὅτι καὶ ἄλλος εἶπεν ὡς ἔζη: «Οἱ ὀφθαλμοὶ σου μὲ εἶδον
 ἀδιαμόρφωτον», ἢ ἀναφέρεται εἰς τὰς πράξεις τοῦ ἀν-
 θρώπου, ὅτι δηλαδὴ οἱ ὀφθαλμοὶ σου εἶδον ἐκεῖνο, τὸ ὁ-
 ποῖον δὲν διεπράχθη εἰσέτι.

«Καὶ εἰς τὸ θιβλίον σου εἶναι ὄλοι οἱ ἄνθρωποι γραμ-
 μένοι προτὸ νὰ γεννηθῶν. Ὁδοὶ θὰ πλασθῶν ἡμέραν
 μὲ τὴν ἡμέραν καὶ οὐδεὶς θὰ ἀγνοηθῇ». Εἶναι ἀσάφες τὸ
 νόημά του, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἀντιληφθῶμεν αὐτὸ ἀπὸ τὴν
 συνέχειαν τοῦ λόγου καὶ τὸν ἄλλον ἐρμηνευτὴν. Διότι τὸ
 νόημά του εἶναι τέτοια, ὥστε νὰ συμφωνῇ μὲ τὸ προη-
 γούμενον. Ποῖον ἦτο τὸ προηγούμενον; «Ἀδιαμόρφωτον
 μὲ εἶδον οἱ ὀφθαλμοὶ σου»· χωρὶς δηλαδὴ ἀκόμη νὰ λά-
 θω συγκεκριμένη μορφήν, ἐνῶ ἀκόμη διεπλασσομένη, ἐνῶ
 ἀκόμη ἐμορφοποιούμην καὶ τότε μὲ εἶδε μὲ πλήρη μορ-
 φήν, ὅπως θέλει ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει διαμορφωθῆ, ὅ-
 πως ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος ἔχει διαπλασθῆ, ὅπως ἐκεῖνον, **Β**
 ὁ ὁποῖος ἔχει συμπληρωθῆ καὶ δὲν χρειάζεται πλέον χρό-
 νον διὰ τὴν ἀνοκλήρωσίν του.

Διὰ τὴν ἀντιληφθῆς, ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ σημασία του,
 ἄκουσε τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ἄλλου, «Μὲ εἶδον ἐκ τῶν προ-
 τέρον οἱ ὀφθαλμοὶ σου ἀκόμη ἀδιαμόρφωτον μαζί μὲ
 ἐκεῖνους ὄλους, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀπογραφή εἰς τὸ θιβλίον
 σου καὶ οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν διάπλασίν των δὲν χρειάζονται
 οὔτε μίαν ἀκόμη ἡμέραν». Μαζὶ μὲ ἐκεῖνους μὲ εἶδες, λέ-
 γει, μὲ εἶδες ὁμοίως μὲ ἐκεῖνους, οἱ ὁποῖοι διαπλάσσου-
 νται κατὰ τὰς ἡμέρας των, ἀπὸ τὰς ὁποίας οὐδεμίαν ἡμέ-
 ραν ἔλλειπει. Λέγει αὐτὰ, ὅχι διότι εἰς τοὺς οὐρανούς ὁ-
 πάρχει κάποιο θιβλίον, οὔτε διότι μερικοὶ εἶναι ἐγγε-
 γραμμένοι, ἀλλὰ διὰ τοῦ θιβλίου θέλει νὰ δηλώσῃ τὴν
 πλήρη γνώσιν, καθὼς ὅταν λέγῃ «ἤκουσεν ὁ Κύριος καὶ
 ἔγραψεν εἰς τὸ θιβλίον»²⁴ καὶ πάλιν «τὰ θιβλία ἠνοιχθη-
 σαν»²⁵ **Γ** «Ἀπὸ ἐμὲ ὁμοῦ ἐξαιρετικῶς ἐτιμήθησαν οἱ φι-
 λοι σου, Θεέ μου». Ἄλλος «οἱ φίλοι σου ἔγινον πολυτί-
 μοι». Δὲν εἶναι μικρὰ ἀρετὴ καὶ τοῦτο νὰ τιμῶνται μὲ
 μεγάλην τιμὴν οἱ φίλοι τοῦ Θεοῦ. Ἐλασθερ πρόνοιαν, λέ-
 γει, περὶ ἐμοῦ, μὲ ἐδημιούργησε, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχα, μὲ
 δικαιοῦς καὶ μὲ συγκρατεῖς καὶ ἐγὼ σοῦ ἀνταποδίδω αὐ-
 τὴν τὴν ἀμοιβὴν μὲ τὸ νὰ τιμῶ τοὺς φίλους σου. «Καὶ ἡ

24. Ματ. 3. 16.

25. Δαν. 7. 10.

δύναμις σου εἶναι ἐξόχως ἰσχυρὰ ὑπὸ τὴν χεῖρα τῆς προ-
 στασίας Σου». Ἐκεῖνοι δηλαδὴ ἔγινον γενναῖοι καὶ ἰσχυ-
 ροὶ. Ἄλλος λέγει «πόσον μεγάλον τὸ πλῆθος τῶν κεφα-
 λῶν των!». Τοῦτο εἶναι περισσότερο σαφές, δηλαδὴ τὸ
 ἐπόμενον.

Ἐπιπροσθαθὲν νὰ τοὺς μετρήσω, ἀλλ' ἔχουν πληθυνθῆ
 περισσότερο ἀπὸ τὴν ἄμμοον. Ἐγὼ θεθαίωσ τιμῶ αὐ-
 τοὺς καὶ Σὺ τοὺς πολλαπλασιάζεις καὶ τοὺς κάμνεις πε-
 ρισσοτέρους ἀπὸ τὴν ἄμμοον. Δὲν τοὺς κάμνεις μόνον
 πολλούς, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρούς. **Δ** Τὸ ὅτι ἔγινον δυνατοί,
 αὐτὸ σημαίνει. Καὶ θεωρεῖ διπλὴν τὴν εὐμερίαν καὶ διὰ
 τὴν ἀξίειαν εἰς πλῆθος καὶ διὰ τὴν ἐπίδοσιν εἰς δύναμιν.

«Κατακλινόμεαι μὲ τὰς θαυμασίας αὐτὰς σκέψεις ἐ-
 γείρωμαι καὶ πάλιν ἐκμαί μαζί σου σκεπτόμενος». Ἄλ-
 λος «θὰ ἐξυπνήσω καὶ πάντοτε θὰ εἶμαι μαζί σου».

Δὲν εἶναι μικρὰ ἀποδείξεις ἀρετῆς τὸ νὰ διατηρῇ κα-
 νείς τὴν ἀρετὴν, ὅταν εὐτυχῇ. Πολλοὶ θεθαίωσ, ὅταν ἀπο-
 κτήσουν τὰ αγαθά, συνήθως λημονοῦν. Ὅμως ὅχι ἐγὼ,
 λέγει. Μόλις ἐγερθῶ, δηλαδὴ ἀπαλλαγῶ ἀπὸ τὰ θεινὰ,
 θὰ εὐρίσκωμαι πάντα μαζί σου. «Ἐάν παρῆιδες εἰς ὁ-
 ναντον τοὺς ἀσεβεῖς, πόσον δικαίον θὰ εἶχες»²⁶.

Δὲν λέγει τοῦτο, ἐπὶ δηλαδὴ φονεύσης τοὺς ἁμαρ-
 τωλοὺς, τότε πάντα θὰ εἶμαι μαζί σου, ἀλλὰ τὸ δεῦτε-
 ρον ὁπεσοῦν χωρὶς νὰ γίνῃ τὸ πρῶτον. Σ Ζητεῖ νὰ γίνῃ
 αὐτὸ, ὅχι διὰ νὰ χάσων οἱ ἄνθρωποι τὴν ὑπόστασίν των,
 ἀλλὰ διὰ νὰ μεταβάλλῃ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν πρὸς
 τὴν δικαιοσύνην. Διότι δὲν εἶπεν, ἐάν φονεύσης ἀνθρώ-
 πους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς. Ἄλλος ἀπὶ τοῦ «ἁμαρτωλοὺς»
 εἶπε «τὸν παραβάτην» καὶ ἠνώει τοὺς ἔχθρους, οἱ ὁποῖοι
 λατρεύουν τὰ εἰδωλά.

«Ἄνθρωποι ἀμαθῆροι καὶ αἰμοδιμεῖς, φύγετε μα-
 κρὰν ἀπὸ ἐμὲ». Ἄνθρωπος αἰμοθόρος ἔγνωσε τοὺς φονεῖς,
 οἱ ὁποῖοι χαίρουν μὲ τὴν σφαγὴν. ⁴¹⁷ Ἄ Δὲν εἶναι δὲ καὶ
 τοῦτο μικρὸν ἔθιμα πρὸς ἀπόκτησιν ἀρετῆς, τὸ νὰ ἀπο-
 φεύγῃ καὶ νὰ ἀποστρέφεται κανεὶς τὴν συναναστροφὴν
 μὲ τοιοῦτους ἀνθρώπους. Ἀκολουθεῖ ἡ αἰτιολογία. «Δι-
 ὅτι διαρκῶς εἰσθε φιλονεικοὶ καὶ διαλογίζεσθε ἔριδας
 καὶ μάχας». Ἄλλος «οἱ ὁποῖοι ἔστρεψαν ἑναντίον σου

26. Ἐπὶ προηγούμενης ἀνεσθήσει εἰς τὸ μεγαλύτερον τοῦ Θεοῦ ἐνε-
 κληθῆναι τοὺς ἀσεβεῖς, οἱ ὁποῖοι ὅχι μόνον ἀφαινοῦνται, ἀλλὰ ἐλαττωθῶν τὴν
 κλίσην καὶ ἀγανακτήσας ἐκτρέχει τὴν πύχην νὰ ἐξερπνίζοντο ὑπὸ τοῦ Κυ-
 ρίου.

τὴν σκέψιν των». Ἄλλος «ὅτι σὲ ἐπύκρναν με τὴν κακὴν των σκέψιν».

Πρόσεξε, ὅτι δὲν ζητεῖ τὴν ἱκανοποίησιν πρᾶστικῶν του ἀμφέροντος, ἀλλὰ λόγῳ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀδικίας ἀπομακρύνεται καὶ ἀποφεύγει τὴν συναναστροφὴν πρὸς ἐκεῖνον. Ἄλλωστε τοῦτο ἐγένετο αἰτία τοῦ χαμοῦ τῶν Ἰουδαίων, δηλαδὴ ἡ συναναστροφὴ των με τοὺς κακοὺς. Διὰ τοῦτο καὶ νόμον ἐλάμβανον καὶ διὰ νόμου ἐχωρίζοντο ἀπὸ αὐτοῦ καὶ ἐλάμβανον τὴν ἐντολὴν νὰ ἀποφεύγουν τὴν σύναψιν γάμων με αὐτοὺς καὶ, ὅταν ἐξῆλθον ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἐν συνεχείᾳ ἐπὶ τεσσαράκοντα ἔτη μόνον των ἀνιτρέφοντο εἰς τὴν ἐρήμον. **Β** Δι' αὐτὸ ὁ νόμος ἀνωμάετο φραγμὸς, διότι τοὺς περιέβαλλεν ἀπὸ παντοῦ καὶ ἠμποδίζε τὴν συναναστροφὴν με τοὺς κακοὺς. Εἶχον χαρακτῆρα εὐκόλων εἰς ἀπάτην, εἰς πτώσιν καὶ εὐμεταθέλητον. «Θὰ καταλάβωσιν συντόμως τὰς πόλεις, αἱ ὅποια σὲ ἀναγνωρίζουν ὡς κυρίαρχον, ἀλλὰ εἰς μάτην». Ἄλλος «ὕψωσα τὸ ἀνάστημά των ὡς ἀντίζηλοί σου εἰς μάτην», ἄλλος «οἱ ἐχθροὶ σου». Δι' αὐτὸ τοὺς ἀποφεύγει καὶ ἀπομακρύνεται, διότι ἐσήκωσεν ἀνάστημα κατὰ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, διότι παρενόμου, διότι ἐξεστῶμιζον θλάσθημα λόγια.

«Δὲν ἐμίσησα, Κύριε, αὐτοὺς, οἱ ὅποιοι σὲ μισοῦν καὶ ἐκ τοῦ ζήλου μου δὲν ἔλυσα ὡς κηρὸς λόγῳ τῆς πρὸς τοὺς ἐχθροὺς σου ἀποτροφῆς μου; Ἐξ ὅλης τῆς καρδίας μου ἐμίσην αὐτοὺς καὶ ἔγιναν ἐχθροὶ μου». **Γ** Αὐτὴν τὴν ὑπόχρεσιν ἔδωκεν ὁ Θεός, ὅτι δηλαδὴ ὁ ἐχθρὸς θὰ εἶναι ἐχθρὸς καὶ ὁ ἀντίπαλος θὰ εἶναι ἀντίπαλος. Αὐτὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀποδείξεις φιλίας. Καὶ αὐτὸς λοιπὸν ἀνταποδίδει εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἀμοιβὴν διὰ τὴν κάθε περιπτώσιν. Διότι προηγουμένως εἶπεν «ἀπὸ ἐμὲ ἐτιμήθησαν οἱ φίλοι σου, Θεέ μου» καὶ ἐδῶ «ἐμίσησα ἐκεῖνους, οἱ ὅποιοι σὲ μισοῦν». Καὶ εἰς τὴν πρώτην περιπτώσιν διηλεῖ με ὑπερβολὴν καὶ εἰς τὴν δευτέραν με ὑπερβολὴν. Δὲν λέγει μόνον ἐμίσησα, ἀλλὰ καὶ ἔλυσα ὡσανύ κηρός. **Δ** «Δοκίμασέ με, Θεέ μου, καὶ μάθε τὴν καρδίαν μου, ἐξέτασε καὶ μάθε τοὺς δρόμους μου. Πρόσεξε, ἂν ὑπάρχη κανεὶς παράνομος τρόπος τῆς ζωῆς μου, ἀπέλλαξέ με καὶ ὀδηγήσέ με εἰς τὴν ὁδὸν τῆς αἰωνίας σωτηρίας». Καὶ ὅμως εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ψαλμοῦ ἔλεγε: «Μὲ ἐδοκίμασες καὶ ἐμαθες τί εἰμαι. Σὺ ἐγνώρισες τὰ καθήκοντα καὶ τὰς ἐγέρσεις μου. Σὺ κατανοεῖς τοὺς διαλο-

γισμοὺς μου ἀπὸ μακρᾶν. Τὸν δρόμον μου καὶ τὴν μακρὰν πορείαν τῆς ζωῆς μου παρηκολούθησες. Ὅλος τὸς ὁδούς μου προσέθετες. Σὺ ἐγνώρισες ὅλα τὰ πρόσφατα καὶ τὰ παλαιά».

Πῶς λοιπὸν πάλιν ἐδῶ λέγει «δοκίμασέ με», ὡσανύ νὰ μὴ ἐδοκίμασθην μέχρι τώρα. Βλέπεις, ὅτι χρησιμοποιεῖ ἀνθρώπινον λεξιλόγιον, ὅχι διὰ νὰ παραμένωμεν εἰς τὴν εὐτέλειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνέλθωμεν εἰς ὑψηλὰ σκέψεις, ἀφοῦ με ὅλα αὐτὰ μαρφώσωμεν ἀνταίτια τοῦ Θεοῦ ἐνωϊοι. Ζητεῖ νὰ δοκιμασθῇ καὶ νὰ ἐξετασθῇ, ὅχι διὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν καρδίαν ὁ Θεός, ἔ. ὁ ὅποιος πρὸ αὐτοῦ ἐγνώριζε τὰ πάντα καὶ πρὸ τῆς γεννήσεως, ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσωμεν ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὴν ἐκθεσιν τῶν πραγμάτων. Τὸ «δοκίμασέ με» ἐδῶ σημαίνει τοῦτο. «Καὶ πρόσεξε, ἂν μέσα μου ὑπάρχῃ δρόμος παρανομίας καὶ ὀδηγήσῃ με εἰς τὴν αἰωνίαν ὁδόν». Καὶ ποῖα εἶναι ἡ αἰωνία ὁδός; Ἄλλη ἢ ἡ πνευματικὴ, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ τῆς ὁποίας δὲν ὑπάρχει τέλος; Διότι πάντα τὰ ὀπλοῦντα θεσθαίως εἶναι φθαρτὰ καὶ ἐφήμερα καὶ καταλύονται μαζὶ με τὴν παρούσαν ζωὴν. **418** **Α**

Δι' αὐτὸ, ἀφοῦ παρέτρεξε τὰ πάντα, ἀναζητεῖ ἐκεῖνον τὸν δρόμον, ὁ ὅποιος εἶναι ἀθάνατος, ὁ ὅποιος εἶναι ἀπέραντος καὶ ὁ ὅποιος δὲν φθάνει εἰς τέρας.

Κατὰ ποῖον τρόπον θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἀκολουθήσῃ αὐτὸν τὸν δρόμον; Ἄν ἔχη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, ἂν συνεισφέρῃ ὅ,τι ἀνήκει εἰς τὸν ἑαυτὸν του, ἂν καλλιεργῇ τὴν ἀρετὴν, ἂν ἀσχοληθῇ με πνευματικὰ ζητήματα καὶ ἂν στέκεται ὑψηλότερα ἀπὸ ὅσα ἀπορροφοῦν τὴν θιαστικὴν μέριμναν. Διότι, ὅσα διέρχονται ἀπὸ τὸν δρόμον ἐκεῖνον, δὲν εἶναι ἐφήμερα οὔτε πρόσκαιρα. Τούτοις εἶναι ἡ ἀρετὴ διατηρεῖ τοὺς καρπούς τῆς διαρκῆς ἀκμάζοντος καὶ δὲν τοὺς ἀφίνει νὰ μαρᾶσθουν καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀθάνατα καὶ καθάρα καὶ ἀπηλλαγμένα ὀλέθρου.

Β Αὐτὰ εἶπε ὁλοι μας νὰ ἐπιτόχωμεν με τὴν βοήθειαν τῆς χάριτος καὶ τῆς φιλελευθροσύνης τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις, τώρα καὶ πάντοτε καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Γένοιτο.